

**RAZPOTJA
IZSELJENCEV**

BREDA ČEBULJ SAJKO

Breda Čebulj Sajko, rojena 1959 v Ljubljani, je etnologinja in znanstvena sodelavka na Inštitutu za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU v Ljubljani. Leta 1985 je z razstavo v Slovenskem etnografskem muzeju in s katalogom *Ljudje z dvema domovinama* diplomirala, nato leta 1991 z analizo procesa izseljevanja Slovencev v Avstralijo magistrirala in leta 1994 z disertacijo *Posledice dvojne identitete avstralskih Slovencev v vsakdanjem življenju* še doktorirala na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo ljubljanske Filozofske fakultete. V študijskih letih 1984/85 in 1990 je kot štipendistka avstralske vlade in Republike Slovenije opravila študij antropologije in sociologije migracij na sydneyjski univerzi Macquarie. Njene dosedanje razprave,

Breda Čebulj Sajko Razpötja izseljencev
Razdvojena identiteta avstralskih Slovencev

Urednik Vojislav Likar
Oblikovanje in
likovnografična ureditev Milojka Źalik Huzjan
Jezikovni pregled Marjeta Humar
Prevod povzetka Nives Sulič

Založila Založba ZRC, ZRC SAZU
Za založnika Oto Luthar

Tisk Tiskarna Littera picta, d.o.o., Ljubljana

Tiskano s podporo Ministrstva za kulturo Republike Slovenije

Digitalna različica (pdf) je pod pogoji licence CC BY-NC-ND 4.0 prosto
dostopna :

<https://doi.org/10.3986/9616358065>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana

314.743(94=163.6)

ČEBULJ-Sajko, Breda

Razpötja izseljencev : razdvojena identiteta avstralskih Slovencev / Breda
Čebulj Sajko ; [prevod povzetka Nives Sulič]. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC
SAZU, 2000

ISBN 961-6358-06-5

I. Sajko, Breda Čebulj- glej Čebulj-Sajko Breda
106261504

RAZPOTJA IZSELJENCEV

RAZDVOJENA IDENTITETA AVSTRALSKIH SLOVENCEV

BREDA ČEBULJ SAJKO

ZALŽBA
ZRC

LJUBLJANA 2000

Galun Sari

VSEBINA

NEKAJ BESED O KNJIGI	9
POSLEDICE DVOJNE IDENTITETE V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU	
AVSTRALSKIH SLOVENCEV	13
IDENTITETA – KAJ JE TO?	13
DRUŽBENA REALNOST AVSTRALIJE IN SLOVENCİ V NJEJ	17
Obdobje asimilacije	18
Obdobje integracije	51
Obdobje multikulturalizma	57
DVOJNA IDENTITETA AVSTRALSKIH SLOVENCEV	69
ZAKAJ DVOJNA IDENTITETA	84
ŠTIRI ZGODBE ZA KONEC	88
»OČI NE VIDIJO, SRCE NE BOLI«	88
»NIČ NISMO V ROKAVICAH DOBLI, VSE V KOPITIH«	94
»NIMAM DRUGE IZBIRE, KUKR D SM TUKEJ«	100
»U AVSTRALIJI JE TKO, DA TI NIMAŠ MEJE«	106
UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA	119
SEZNAM INFORMATORJEV	122
POVZETEK	124
SUMMARY	132

NEKAJ BESED O KNJIGI

Etnološko raziskovanje avstralskih Slovencev ima svoje začetke v letu 1979, ko se je Oddelek za etnologijo Filozofske fakultete (FF) vključil v interdisciplinarni projekt Slovensko izseljenstvo in kultura Znanstvenega inštituta FF v Ljubljani. V okviru dodiplomskega študija etnologije sta bila moj prispevek v tem projektu seminarska naloga *Slovenski povratniki iz Avstralije* (Ljubljana, Beograd 1980/81) in diplomsko delo o materialni, socialni in duhovni kulturi avstralskih Slovencev, predstavljeno v obliki razstave v Slovenskem etnografskem muzeju in v katalogu *Ljudje z dvema domovinama* (Ljubljana 1985). Z letom 1987 sem se kot etnologinja zaposlila na Inštitutu za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ISI ZRC SAZU) v Ljubljani, kjer sem nadaljevala s preučevanjem omenjene tematike, ki je hkrati postala sestavni del temeljnih raziskav s področja slovenskega izseljenstva na omenjenem inštitutu. Leta 1991 sem v magistrski nalogi *Način življenja Slovencev v Avstraliji* zaradi obilice zbranega gradiva opisala le proces izseljevanja Slovencev iz domovine do njihove priselitve na peti kontinent v obdobju od konca 19. stoletja do leta 1980. Besedilo je bilo v prirejeni obliki in dopolnjeno z nekaterimi avtobiografskimi zgodbami izseljencev čez leto dni natisnjeno v knjižni izdaji *Med srečo in svobodo*, s podnaslovom *Avstralski Slovenci o sebi* (Ljubljana 1992).

Rezultat nadaljevanja opisanega dela je bila doktorska naloga *Posledice »dvojnne identitete« v usakdanjem življenju avstralskih Slovencev* s podnaslovom *Analiza avtobiografij izseljencev v kontekstu etnološkega raziskovanja slovenskega izseljenstva* (Ljubljana 1994), ki sem jo uspešno obranila na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo FF januarja leta 1995. V njej gre za dva vsebinsko ločena dela, in sicer v prvem za pregled in analizo etnoloških objav na temo slovenskega izseljenstva med leti 1926 do 1993 in hkrati za predstavitev avtobiografske metode pri tovrstnem preučevanju ter v drugem za obravnavo izražanja, ohranjanja in spreminjanja etnične identitete slovenskih izseljencev v avstralski družbi na osnovi njihovih avtobiografskih izpovedi – vmeščenih v zgodovinski kontekst dogaja-

janja v Avstraliji in tedanji Jugoslaviji po letu 1945 do osemdesetih let. Tej vsebinski razdelitvi sledita tudi obe knjižni izdaji obsežnega doktorata s prilogami (408 strani): prva je izšla v začetku leta 1999 pod naslovom *Etnologija in izseljenstvo* v zbirki Knjižnice Glasnika Slovenskega etnološkega društva (zvezek 29). Namenjena je predvsem etnološki publiki ter vsem, ki se strokovno ukvarjajo s preučevanjem izseljenstva. Drugi del doktorske naloge, ki je v prirejeni in dopoljeni izdaji sedaj pred vami, pa namenjam širši javnosti doma in po svetu. Po vsebini je logično nadaljevanje knjige *Med srečo in svobodo*, saj me tokrat sam proces izseljevanja iz Slovenije do priselitve na avstralski kontinent ne zanima več, temveč predstavim zgolj dogajanja v vsakdanjiku avstralskih Slovencev v času njihovega več desetletij trajajočega bivanja tamkaj. Ta in predhodno omenjena knjiga nam torej zaokroženo osvetlita življenje avstralskih Slovencev, ki ga bralcem tudi tokrat skušam približati z objavo njihovih (še ne publiciranih) avtobiografij.

Vsebina pričujočega besedila je tudi sicer v veliki meri nastala na osnovi terenskega dela in uporabe avtobiografske metode¹ med prvimi generacijami naših izseljencev² v avstralskih mestih Sydney, Melbourne, Canberra in Wollongong (v letih 1981/82, 1984/85 in 1990) ter zbrane domače in tuje strokovne literature s področja zgodovine, sociologije, antropologije, demografije, geografije, ekonomije ... migracij. Dopolnila sem jo še z arhivi avstralskoslovenskih društev in verskih središč ter s privatno dokumentacijo samih izseljencev. Na ta način zbrane podatke sem osvetlila z vidika manifestacije etnične identitete obravnavane skupine informatorjev v tujem okolju, ki se je v pogovorih z izseljenci sama po sebi izkazala za ključni problem njihovega načina življenja. Od tod tudi potreba po teoretični razlagi pojma identiteta v poglavju Identiteta – kaj je to? Izkazalo se je, da se je v določenem časovnem obdobju zaradi »prenosa« izvorne kulture – tiste, ki jo je izseljenec prinesel s seboj iz svoje prvotne domovine – v novo, priselitveno (imigracijsko) družbo, izoblikovala nova, t.i. dvojna etnična identiteta, o kateri s strani dosedanjih etnoloških raziskav o avstralskih Slovencih še ni bilo mnogo povedanega.

Zato sem v knjigi namenila osrednjo pozornost prikazu izoblikovanja tovrstne pripadnosti k vsemu, kar za izseljence pomeni »slovensko« kot tudi k vsemu, kar imajo za »avstralsko«. Ta proces oblikovanja »nove« identitete posameznikov v tujem okolju, in v končni fazi njihove etnične skupine (v našem primeru

¹ O definiranosti pojma avtobiografija in o uporabnosti avtobiografske metode pri raziskovanju izseljenstva glej Breda Čebulj Sajko, *Etnologija in izseljenstvo*, Slovenci po svetu kot predmet etnoloških raziskav v letih 1926–1993, *Knjižnica GSED* 29, Ljubljana 1999, str. 97.

² Mednje uvrščam tako tiste »prve« – izseljene v Avstralijo takoj po koncu druge svetovne vojne, kot tiste »zadnje«, ki so prišli tjakaj v sedemdesetih letih. Od tod torej množinsko pojmovanje prvih generacij.

slovenske), pa ni potekal izven zgodovinskih okvirov, temveč je vključen v njihovo postopno in dolgotrajno prilagajanje in vključevanje v novo – izredno etnično raznoliko in dinamično avstralsko družbo. Uravnavanje, izenačevanje ali celo poudarjanje etničnih razlik med priseljenci na avstralskem kontinentu pa je ves povojni čas vodila uradna vladna politika, sprva z asimilacijskim, nato z integracijskim in nenazadnje z multikulturalnim pristopom do novih priseljencev. Kakšen vpliv je imela na življenje avstralskih Slovencev, sem opisala v poglavju Družbena realnost Avstralije in Slovenci v njej. V njem se strokovni tekst prepleta z doživljanji izseljencev, s čimer se teorija imigracijske avstralske politike udejanja v vsakdanji realnosti imigrantov (priseljencev), katere del je tudi njihova dvojna (etnična) identiteta. Proces njenega oblikovanja pri posameznikih je potekal in še poteka na dveh nivojih: zunanjem, materialnem in notranjem, duhovnem. To je predmet poglavja Dvojna identiteta avstralskih Slovencev in temelji tako na teoretičnih predpostavkah identitete kot na izsekih iz življenjskih pripovedi v besedilo vključenih pripovedovalcev.

In kdo so ti izseljenci, ki nam v knjigi v prvi osebi spregovorijo o svojem življenju in nam na ta način omogočijo »vpogled od znotraj« v družbeno-zgodovinsko dogajanje?

Njihovi osnovni podatki (ime, priimek, čas in kraj rojstva, poklic pred in po izselitvi, leto izselitve, kraj bivanja leta 1982) so navedeni v Seznamu informatorjev, medtem ko so v samem besedilu označeni z ustrezno številko avtobiografije (A., št....), ki se ujema s številko informatorja v Seznamu. V nekaterih primerih, kot sem že omenila, so bile življenjske pripovedi že natisnjene v knjigi *Med srečo in svobodo* in jih zato tokrat navajam le v določenih – tematiki ustreznih – izsekih. Popolnoma nove so avtobiografije št. 6, 8, 13 in 21. Zato te objavljam v celoti na koncu knjige. Originalne posnetke vseh hranim v arhivu Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, kjer je možno preveriti ne samo vsebino življenjskih zgodb, temveč tudi zapis pogovornega jezika informatorjev. Skušala sem ga ohraniti v nespremenjeni obliki in sicer:

pri načinu transkripcije posnetih pripovedi sem upoštevala strokovne nasvete lektorice. Po njenem mnenju bi bil fonetični zapis govora avstralskih Slovencev za nejezikoslovce težko berljiv, transformacija pogovornega jezika informatorjev v knjižno slovenščino pa bi osiromašila sočnost, preprostost in izvirnost njihovega načina izražanja. Zato je prišlo do kompromisa: zapis polglasnikov smo opustili, dvoglasniški u smo zapisali z v (npr. dovg, mev, biv), predlog v pa z u ali v glede na to, kako ga je govorec izgovarjal. Tuja krajevna imena in osebna lastna imena ter tuje besede in stavke smo zapisali tako, kot se pišejo v izvirnem jeziku. Slovenska krajevna imena pa smo zapisali tako, kot so jih izseljenci izgovorili. Sem in tja so

opazna tudi variiranja pri rabi besed (npr. lagar in lager) in pri odmikanju od knjižnega jezika (npr. mev in imev), ki je pri enem in istem pripovedovalcu ponavadi manjše na začetku njegove zgodbe. Ta pojav lahko pripisujemo večji začetni zbranosti in nesproščenosti informatorjev zaradi prisotnosti mikrofona, kar še zlasti lahko opazimo pri branju »kompletnih« avtobiografij.³ Omenim naj še, da je od njihovega nastajanja (predvsem v letih 1981–1982) pa do njihove analize preteklo več kot dobro desetletje, zato jih je treba jemati kot odraz takratnega razmišljanja pripovedovalcev.

Knjigo zaključujem s sklepnimi mislimi, v katerih sem skušala utemeljiti dvojno etnično identiteto obravnavanih izseljencev ter opozoriti na dejstvo, da v tujini živenci Slovenci prvih generacij pripadajo vsaj dvema svetovoma: tistemu izvornemu, ki je fizično daleč stran in tistemu, ki jih vsak dan obdaja. Oba sta del njih samih in njim je prepuščena odločitev, kdaj se poistovetiti z enim ali drugim ali z obema hkrati.

* * *

Zahvala za nastanek te knjige gre mojemu možu, ki je hkrati z menoj doživljal in podoživljal mnogotere razdvojenosti Slovencev v Avstraliji.

Januar 2000

Breda Čebulj Sajko

³ Razlaga zapisa pogovornega jezika avstralskih Slovencev je povzeta po: Breda Čebulj Sajko, *Med srečo in svobodo*, Avstralski Slovenci o sebi, Ljubljana 1992, str. 10, 11. Besedilo je oblikovala lektorica knjige Marjeta Humar.

POSLEDICE DVOJNE IDENTITETE V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU AVSTRALSKIH SLOVENCEV

IDENTITETA – KAJ JE TO?

Socialni antropolog Stane Južnič podaja etimološko izpeljavo besede identiteta, ki naj bi v slovenščini pomenila istovetnost.⁴ Glede na njeno pomensko razvejavnost ločimo dve vrsti identitete: osebno (ki se nanaša na posameznika in je sestavljena iz avtoidentifikacije, torej tiste identitete, ki jo posameznik pripiše sam sebi, in identifikacije, ki jo posamezniku določa družba) in skupinsko (ta je lahko izredno heterogena, kot je heterogena pripadnost različnih članov določene družbe). Pri opredeljevanju identitete so pomembni tudi njeni pojavnosti: individualnopsihološki, antropološki, religiozni, ideološki, družbeni, kulturni, politični itd., iz katerih prav tako izhajajo različne identitete oziroma, po omenjenem avtorju, pripadnosti. Pogoj za obstoj vseh nadaljnjih identitet človeka pa je njegova telesna identiteta, tj. njegovo poistovetenje z lastnim telesom.⁵

Bolj kot ta sta za nas zanimivi osebna in skupinska identiteta posameznika. Ker se z njim v tem besedilu stalno srečujemo preko njegove pripovedi o sebi, naj omenim še mnenje analitikov avtobiografij (npr. Pétra Niedermüllerja) pri oblikovanju gornjih identitet: prva omenjena se oblikuje že s tem, ko se pripovedovalec zaveda zaporednosti opisanih dejanj in dogodkov, medtem ko drugo omenjeno posameznik gradi vzporedno z zavestnim ohranjanjem svojega odnosa s skupnostjo.⁶ Oblikujeta se torej v odnosu posameznika do samega sebe in do drugih. Pogojeni sta s človekovim samozavedanjem svojega položaja v družbi. Tudi osebna identiteta, ki je sicer individualnega značaja, ni popolnoma odvisna le od osebnih zaznav posameznika, temveč tudi od zaznav soljudi, iz česar sledi, da »V končni instanci posamezniku identiteto določajo drugi.«⁷ Z njo je indivi-

⁴ Stane Južnič, *Identiteta*, Ljubljana 1993, str. 11. (Glej tudi France Verbinc, *Slovar tujk*, Ljubljana 1987, str. 279.)

⁵ Več o tem: Južnič, *Identiteta*, str. 20–97.

⁶ Več o tem: Péter Niedermüller, From the Stories of Life to the Life History: Historic Context, Social Processes and the Biographical Method, *Life History as Cultural Construction/Performance* (ur. Hofer Tamás, Niedermüller Péter), Budimpešta 1988, str. 451–473.

⁷ Južnič, *Identiteta*, str. 102.

duum soudeležen v skupinski (družbeni) identiteti, za katero smo že ugotovili, da je zaradi večplastnosti in slojevitosti človekovega identificiranja, neustaljena. Mnogokrat se prekriva z drugimi vrstami skupinskih identitet. Ena izmed njih je tudi »premakljiva identiteta«, do katere pride zaradi »splošne mobilnosti sodobne razvite družbe.«⁸ V to gibanje je, med ostalim, vključeno tudi spreminjanje položaja posameznika v procesih družbenih sprememb in v procesih njegove fizične mobilnosti, npr. emigriranja. Za emigrante pa je značilno, da ima njihova identiteta v novem okolju »nešteto vidikov«⁹, namreč toliko, kolikor je razlik (rasna, etnična, kulturna ipd.) med njimi in domačini. Tudi ti »vidiki« so sestavni del skupinske identitete.

Oblikovanje identitete je torej dinamičen proces, ki poteka v okviru družbenega procesa, kar poudarjajo tudi avstralski sociologi (npr. Tim Rowse, Albert Moran¹⁰). Kot element subjektivne realnosti je tako kot celotna subjektivna realnost v dialektičnem razmerju z družbo. Namreč: ko se identiteta izkristalizira, jo »družbena razmerja vzdržujejo, spreminjajo in celo preoblikujejo«¹¹, in obratno: tudi identiteta v enakem vrstnem redu vpliva na družbo. Da jo lahko pravilno razumemo, jo je potrebno vedno umestiti v tisto družbeno realnost, v kateri je. V njej se posameznik poistoveti z družbenimi skupinami, ki jim pripada ali bi jim želel pripadati, sprejme njihove vrednote, svetovni nazor, vzorce obnašanja ipd. Na ta način se v procesu socializacije, podružbljanja postopno identificira s svojo družino, lokalno skupnostjo, s širšimi skupnostmi (političnimi, kulturnimi, umetniškimi itd.), z etnijo, človeštvom.¹²

Poglejmo, kako identiteto osvetli še socialna psihologija, ki pri njenem oblikovanju poudarja ravno omenjeni proces socializacije in še zlasti socialne interakcije posameznika z drugimi. Le-ti mu, kot pravi Mirjana Nastran-Ule, predstavljajo »'ogledalo', v katerem se... opazuje«.¹³ Ravno ta t.i. efekt ogledalnega jaza, v katerem posameznik prepoznava sam sebe v upoštevanju ali zavračanju mnenj drugih o njem, vpliva na oblikovanje njegove identitete. Socialni psihologi jo pojmujejo množinsko in jo imajo za »tiste duševne in vedenjsko/delovanske značilnosti posameznika, ki predstavljajo enotnost življenja in doživljanja skozi različne socialne situacije«.¹⁴ Delijo jo na osebno, socialno in identiteto jaza. Za

⁸ Prav tam, str. 132.

⁹ Prav tam, str. 138.

¹⁰ Več o tem: Tim Rowse, Albert Moran, »Peculiarly Australian« – The Political Construction of Cultural Identity, *Australian Society* (ur. Encel S., Berry M., Bryson L. in dr.), Melbourne 1988, str. 229.

¹¹ Peter L. Berger, Thomas Luckmann, *Družbena konstrukcija realnosti*, Razprava iz sociologije znanja, Ljubljana 1988, str. 160.

¹² Identifikacija, *Sociološki leksikon*, Beograd 1982, str. 220, 221.

¹³ Mirjana Nastran-Ule, *Socialna psihologija*, Ljubljana 1992, str. 366.

¹⁴ Prav tam, str. 367.

razliko od Južniča prva »zajema povsem individualne značilnosti posameznika in njegovo sposobnost delovanja«¹⁵; druga (v primeru Južniča skupinska) je »celota normativnih pričakovanj, ki jim mora ustrezati posameznik v neki socialni situaciji in identifikacij, s katerimi ga... prepoznavajo... drugi ljudje«¹⁶; z ohranjanjem ravnotežja med osebno in socialno identiteto pa posameznik pridobi identiteto jaza. Le-ta se mora »v vsakem novem interakcijskem procesu in v spremembah življenjske zgodovine posameznika«¹⁷ na novo oblikovati. Ker to oblikovanje ni vedno uspešno, prihaja do »identitetne krize posameznika.«¹⁸ Da pa bi se kljub temu neprekinjeno ohranjala, mora individuuum pridobiti štiri sposobnosti: življenje v druge, toleranca do nejasnosti normativnih pričakovanj družbe oziroma drugih ljudi, distanca do vlog, katerih nosilec je, in predstavitev sebe v socialnih situacijah.¹⁹ Vendar pa se v modernih poindustrijskih družbah, v katerih se rušijo tradicionalne vloge posameznika, podira tudi trdni, stabilni jaz. Človek postaja čedalje bolj individualizirano bitje, ki se v iskanju samega sebe izgublja v občutkih, da je »vse mogoče«, s čimer se odpirajo številne možnosti njegove identifikacije. Ravno zaradi te »izbire« postaja identiteta posameznika čedalje bolj nepopolna, delna, razpršena – sodobni socialni psihologi jo imenujejo tudi »skrpana« (patchwork identity).²⁰

Naj na kratko omenim še etnološki vidik opredeljevanja identitete: v tej zvezi beremo npr. v *Traditiones*, da je identiteta »vselej povezana... z usodnim vrednotenjem lastnega jaza, s seboj in drugimi.«²¹ Vrednotenje je, po mnenju obeh avtorjev, Moserja in Töscherja, posledica interakcij posameznika z drugimi. Dokaj nenavadno identiteto v povezavi z ljudsko arhitekturo opredeljuje Juvanec v *Glasniku*, ko pravi, da je le-ta »splet značilnosti, je sestav, ki mu ni mogoče določiti mej, ne pomembnosti in ne poudarkov. To je prepoznavnost prostora, časa, naroda in ne-nazadnje posameznika.«²² Prav gotovo oba primera nista osamljena v prizadevanjih etnologov pri opredeljevanju identitete. Pa vendar je s tega zornega kota slabo definirana. V podobnem, čeprav nekoliko boljšem položaju, je etnična identiteta, ki je med vsemi ostalimi najpogosteje predmet etnološkega zanimanja. Pri prizadevanjih za njeno določitev so si nekateri etnologi²³ pomaga-

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ Prav tam.

¹⁷ Prav tam, str. 368.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Prav tam, str. 376.

²¹ Johannes Moser, Ernst Töscher, »Imajo nas že za Jugoslovane«, *Traditiones* 18/1989, str. 89.

²² Borut Juvanec, Ljudska arhitektura med identiteto in internacionalizmom, *GSED* 33/1993, št. 1, str. 24.

²³ Npr.: Marko Terseglav (v razpravi Etnos med etnologijo in filozofijo, *Migracijske teme* 5/

li z ugotovitvijo antropologa Frederika Bartha o njenem subjektivnem značaju, ki je arbitrarno vezan na kulturno dediščino.²⁴ Drugi pa so, prav tako ob prebiranju tujih antropoloških del, pri raziskovanju etnične identitete poudarjali prepletenost in soodvisnost dejavnikov »iz kulturne, družbene in psihološke sfere«, brez katerih je »ne moremo zajeti... v njeni celovitosti.«²⁵

Etnična identiteta je bila nenazadnje ves čas v središču pozornosti tudi v etnološkem raziskovanju slovenskega izseljenstva.²⁶ Bolj kot sama definiranost pojma etnična identiteta so etnologe zanimali znaki njenega izražanja v življenju določene skupine ljudi. Mednje so uvrščali načine »bivanja, oblačenja, vrednotenja, društvovanja«²⁷ in še druge kulturne sestavine iz vsakdanjega življenja, ki so jih, poleg jezika, imeli za eno »temeljnih etničnih značilnosti«.²⁸ Pojavljala pa so se tudi vprašanja glede upoštevanja »neoprijemljivih« elementov – psiholoških mehanizmov, simbolnih občutij... mentalitete«²⁹ v etnološkem raziskovanju etnične identitete, saj sta »standardizacija in poenotenje materialne kulture v našem času... etnične značilnosti s tega področja že skoraj docela zabrisali«.³⁰ Iz tega zornega kota je bila plodna razprava o spremenljivosti etničnih simbolov znotraj analiz posameznih delov ljudske kulture³¹, na osnovi katerih posamezniki ali skupine izražajo svojo etnično pripadnost. Le-ta je v primeru v raziskavo vključene skupine avstralskih Slovencev, kot bomo videli, postala razpoznavna po zaslugi njihovega spontanega pripovedovanja o svojem življenju, ki je zaradi dejstva, da so v določenem času emigrirali v tujino in s tem zapustili svojo domovino, postalo obremenjeno z izražanjem takšne ali drugačne etnične pripadnosti. To pa je hkrati značilnost tudi drugih razseljenih narodov. Zato se pridružujem mnenju Inte Carpenter, ki je v raziskovanju razseljenih Litvancev prišla do zaključka, da bi bile njihove avtobiografije, če bi živeli doma, zagotovo manj obremenjene z vprašanji etnične identitete.³²

1989, št. 2–3, str. 155), Ingrid Slavec (Etnološko preučevanje etnične identitete slovenskih izseljencev, *DD* 1/1990, str. 313).

²⁴ Frederik Barth, Introduction, *Ethnic Groups and Boundaries*, The Social Organization of Culture Difference, Bergen, 1969.

²⁵ /Daša Hribar/ Eugen E. Roosens, *Creating Ethnicity*, *Et* 1 (52)/1991, str. 240.

²⁶ Več o tem: Čebulj Sajko, *Etnologija in izseljenstvo*, str. 58.

²⁷ Slavko Kremenšek, *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja*, Uvod, Poročila, *ETSEO*, Ljubljana 1976, str. 37.

²⁸ Prav tam.

²⁹ Daša Hribar, Simpozij Lokalno–regionalno–nacionalno, *GSED* 31/1991, št. 3–4, str. 120.

³⁰ Slavko Kremenšek, *Etnološki razgledi in dileme* 4, *Knjižnica GSED* 20, Ljubljana 1990, str. 10.

³¹ Terseglav, *Etnos*.

³² Glej Inta Carpenter, *Exile as Life Career Model*, *Life History as Cultural...*, str. 329–344.

DRUŽBENA REALNOST AVSTRALIJE IN SLOVENCİ V NJEJ

Zgodovina Avstralije je nesporno povezana z naglim naraščanjem priseljenega prebivalstva na kontinent, čemur lahko sledimo od leta 1788 dalje, torej od začetka britanske kolonizacije. Le-ta je povzročila dva demografska procesa: sprva rapidno upadanje domorodskega prebivalstva, ki se je šele po letu 1945 začelo postopno obnavljati³³, ter konstantno priseljevanje najprej Angležev, Škotov in Ircev in od začetka 19. stoletja dalje še drugih etničnih skupin. Ker je na imigraciji, procesu, ki še danes traja, ves čas temeljila usoda Avstralije in njenega prebivalstva, zavzema priseljevanje na peto celino primarni položaj v njeni zgodovini, politiki, gospodarstvu, kulturi in nenazadnje tudi v vsakdanjem življenju tistih, ki se imajo za Avstralce (belci z anglosaksonskim poreklom, rojeni v Avstraliji), in tistih, ki so se tjakaj na novo priselili (t.i. novi Avstralci).

Mednje sodijo tudi avstralski Slovenci kot ena izmed več kot stotih etnij na peti celini. Večina njih se je tjakaj priselila po letu 1945³⁴ – v obdobju asimilacijskega pristopa avstralske vlade do novih priseljencev. Zato je za boljše razumevanje njihovih interpretacij izseljenskega življenja potrebno spoznati najprej obdobje »popolnega stapljanja z avstralsko kulturo« (1947–1966), temelječega na predvojnih rasističnih in velikobritanskih težnjah po ohranitvi etnično homogene »avstralske rase«; nadalje – kratek prehodni, t.i. integracijski čas (1966–1972), v katerem se je postopno začela spreminjati britanska identiteta avstralske populacije; ter najnovejši avstralski multikulturalizem (od leta 1972 dalje), s katerim je bila uradno potrjena etnična heterogenost avstralske družbe.

Zanimala nas bo predvsem »uradna imigracijska filozofija« posameznih povojnih obdobj, torej tisto družbeno ozadje, v katero se uvršča povojni potek

³³ Ob prihodu belcev jih je bilo 300.000 (Australian Information Service, *Australia – an Introduction*, Canberra 1981, str. 11), leta 1901 67.000 (Jock Collins, *Migrant Hands in a Distant Land*, Australia's Post-war Immigration, Sydney 1988, str. 19), leta 1976 pa 160.915 (Australian Information Service, *Australia*, str. 11).

³⁴ Glej Čebulj Sajko, *Med srečo...*, str. 39–78.

življenj novih Avstralcev, med njimi tudi Slovencev. Ne glede na njihov vzrok izselitve iz Slovenije (ali tedanje Jugoslavije) je večina v nalogi obravnavanih izseljencev med leti 1947 in 1968 prišla v Avstralijo z oznako »razseljena oseba« (displaced person – D.P.) ali »begunec« (refugee – reffo). Položaj obeh je bil izenačen in določen z imigracijsko politiko. Le-ta je, kot je že bilo omenjeno, neposredno vplivala na način življenja priseljencev, ki je ravno zaradi njihovega statusa potekal po ustaljeni poti: prihod, zbirno taborišče (kamp, lagar, »hostel«) – selitve po Avstraliji (menjava zaposlitev in bivališč) – ustalitev (stalna zaposlitev in bivališče, zagotovljena eksistenca, družinsko življenje, pridobljeno znanje pogovorne angleščine). To so hkrati glavni stebri v poteku življenj avstralskih Slovencev. Kako so jih doživljali, nam pojasnjujejo izseki iz njihovih življenjskih zgodb.

OBDOBJE ASIMILACIJE

Število prebivalcev v Avstraliji se je po letu 1788 ves čas povečevalo zaradi novih priseljencev. Vse do leta 1947 so med njimi prevladovali imigranti z britanskega otočja in Irske, katerim so se občasno pridružile tudi druge etnične skupine, kar je bilo odvisno od naraščanja ali upadanja potreb po novi delovni sili v avstralskem gospodarstvu. Prvi etnično izredno raznoter val je prišel v Avstralijo v času zlate mrzlice (v petdesetih letih 19. stoletja): prebivalstvo se je takrat zaradi kitajskih, nemških, poljskih, ameriških, skandinavskih in madžarskih iskalcev zlata povečalo več kot za trikrat³⁵, medtem ko je konec istega stoletja, v obdobju gospodarske krize v devetdesetih letih, naraščalo le za 0,2 odstotka letno³⁶, v dvajsetih letih tega stoletja, ko so Združene države uvedle ostre omejitve priseljevanja, pa so se v Avstralijo v večjem številu naseljevali predvsem Grki in Italijani.³⁷ Prebivalstvo (brez upoštevanja domorodcev) se je torej od leta 1788 do leta 1810 povečalo od 1030 na 10.000, leta 1850 na 405.000, leta 1900 na 3,8 milijonov in leta 1947 na 7,5 milijonov.³⁸

Leta 1901 so se britanske kolonije (Novi Južni Wales, Viktorija, Zahodna in Južna Avstralija, Queensland, nekaj let kasneje pa še oba teritorija: Severni in Avstralski zvezni) povezale v avstralsko federacijo (Commonwealth of Australia) s svojim parlamentom, ki pa je, kljub večji politični, gospodarski in upravni avtonomiji, še vedno ostala v okviru britanskega imperija. Od tedaj dalje so Avstralci

³⁵ Od 405.000 naseljenih je število naraslo na 1 145.000 (Collins, *Migrant Hands*, str. 19).

³⁶ Prav tam.

³⁷ James Jupp, *Waves of Migration to Australia, Stories of Australian Migration* (ur. John Hardy), Sydney 1988, str. 23.

³⁸ Collins, *Migrant Hands*, str. 19.

z novo državno oblastjo začeli sami kreirati imigracijsko politiko. V istem letu je živel na kontinentu 2.914.000 ljudi, rojenih v Avstraliji, 860.000 priseljenih prebivalcev (od tega je bilo od desetih osem Britancev ali Ircev ostalih 76.000 iz evropske celine, 27.000 Kitajcev in 26.000 Novozelancev) ter 65.000 domorodcev.³⁹

Že britanska imigracijska politika naseljevanja Avstralije je bila asimilacijsko usmerjena do nebritanskih priseljencev, leta 1901 pa je parlament nove federacije tovrstni pristop uzakonil z znanim imigracijskim restriktivnim zakonom (The Immigration Restriction Act), s katerim je vlada začela uradno izvajati rasizem oziroma »belo avstralsko politiko« (»White Australian Policy«). Z njim je bilo še dodatno omejeno priseljevanje Kitajcev in prebivalcev pacifiških otokov, ki so že od srede 19. stoletja dalje bili nezaželeni priseljenci v Avstraliji, v letih 1901 do 1940 pa so posledice omenjenega zakona čutili tudi neangleško govoreči imigranti iz južne in vzhodne Evrope. Takoj po koncu druge svetovne vojne je bila avstralska družba po svojem poreklu v veliki večini britanska, saj je bil vsak deseti priseljenec rojen izven Avstralije – v tričetrtr primerih v Veliki Britaniji ali na Irskem.⁴⁰ Zaradi tega ni nič presenetljivega, da je bil »avstralski način življenja« poistoveten z angleškim.

Tipično avstralsko je takrat pomenilo vse, kar je bilo vezano na britansko tradicijo. Ker pa je bila tudi ta prinesena »od drugod«, se je v času v avstralskem naravnem in družbenem okolju preoblikovala in se prilagodila predvsem tropski in subtropski klimi, delovnim navadam Avstralcev, njihovim duhovnim in fizičnim potrebam, nenazadnje tudi njihovem socialnemu poreklu in vplivom, ki so jih do tedaj prinašali njim tuji življenjski stili. V knjigah *Waltzing Matilda* (1943) in *Introducing Australia* (1947), ki opisujeta obdobje, o katerem govorimo, pa so se za »prave Avstralce« vendarle imeli zgolj tisti z britanskim poreklom. Prikazani so kot »Angleži s pravim angleškim instinktom, hladno vljudnostjo in grobim obnašanjem. Slednje je posledica izoliranosti kontinenta od ostalih celin in pomanjkanja kulture Stare civilizacije.«⁴¹ O njihovih tipičnih prehrabnih navadah je rečeno, da Avstralci »ne preživijo dneva brez mesa. Jedo ga za zajtrk, dopoldansko malico, za kosilo, popoldansko malico in za večerjo.«⁴² Nepogrešljive so bile še »ribe, maslo, surova, nezačinjena zelenjava, pečen ali kuhan krompir, čaj in pivo.«⁴³ Še zlasti uradniki v administraciji so bili po izgledu podobni angleškim v »belih dokolenkah, kratkih rjavih hlačah, belih srajcah, temnih krava-

³⁹ Prav tam, str. 20.

⁴⁰ Prav tam.

⁴¹ Arnold L. Haskell, *Waltzing Matilda, A Background to Australia*, London 1943, str. 64.

⁴² Prav tam, str. 65.

⁴³ Prav tam.

tah in črnih čevljev⁴⁴, medtem ko so v ženskih oblačilih, »ki so večno spomladanske in poletne«, prevladovali lahki materiali in svetle barve. Lastniki ovčjih farm so po zunanjem videzu spominjali na zanemarjene ameriške kavboje, ki so poleg vsakodnevnih opravil našli čas še za posedanje v »publih« (gostilnah), »kjer ženske nimajo vstopa« in »kjer se moški postavljajo s številom glav svoje živine.«⁴⁵ Bivališča Avstralcev so v tistem času bile večinoma »enodružinske hiše, le v mestih nekateri živijo v nizkih stanovanjskih blokih brez centralne kurjave.« Značilna za naselja je bila »rdeča strešna kritina.«⁴⁶ Njihov jezik je bil »akademska angleščina redkih intelektualcev« ali pa mešanica različnih lokalnih izpeljank angleških in ameriških izrazov, v katerih so besede, »ki vsebujejo samoglasnike 'a' in 'ai' izgovarjali z dolgim 'i'.«⁴⁷ Nezadovoljstvo nad človekom ali dejanjem so Avstralci izražali z najpogostejšimi kletvicami »bloody« (preklet, hudičev), »bastard« (pankrt, podlež, ničvrednež; dobronamerno so jo uporabljali tudi v nagovoru prijatelja) in »bugger« (homoseksualec, falot, cepec).⁴⁸ V religiji je bilo največ pripadnikov anglikanske cerkve (Church of England), za njimi so jim po številu sledili rimokatoličani (Church of Roman). Najštevilnejši so bili torej protestantje, poleg katoličanov pa je bilo tudi veliko prezbiterijancev, metodistov in baptistov.⁴⁹ Že takrat je bil »cricket« nacionalni avstralski šport; poleg njega je bil zelo popularen nogomet, prilagojen avstralskim pravilom; golf in tenis so igrali poslovneži, kegljanje pa je bilo značilno za upokoјence, medtem ko so konjske dirke veljale za »splošno obsedenost Avstralcev.«⁵⁰ Podobno je bilo z igrami na srečo (»gambling«), ki sta jih zaradi množične razširjenosti avtorja obeh knjig uvrstila med športne dejavnosti. In končno: za »prave« Avstralce je bila značilna močna želja po obisku »dežele Matere« (»Mother Country«), od koder so izviral njihovi predniki ter, v primerjavi z Evropejci, manjvrednostni kompleks. Le-ta se je izražal vsaj na dva načina: s poudarjanjem superiornosti Avstralije proti evropskim neangleškimi in ostalim priseljencem, zavedajoč se pri tem skromnega lastnega intelektualnega potenciala, ter s statusnim vrednotenjem uvoženih evropskih (predvsem britanskih) in ameriških industrijskih izdelkov, ki jih je že takrat uvažala Avstralija.⁵¹ Takšno stanje, kot pravi eden izmed avtorjev obeh knjig, Hartley, je povzročalo omejene možnosti za razvoj avstralske inteligence, ki bi bila sposobna razvijati lastno znanje in produkcijo.

⁴⁴ Grattan C. Hartley, *Introducing Australia*, New York 1947, str. 196.

⁴⁵ Haskell, *Waltzing*, str. 71.

⁴⁶ Hartley, *Introducing*, str. 197.

⁴⁷ Prav tam, str. 192.

⁴⁸ Prav tam, str. 193.

⁴⁹ Prav tam, str. 198.

⁵⁰ Prav tam, str. 200.

⁵¹ Haskell, *Waltzing*, str. 69.

Tega se očitno niso zavedali povojni načrtovalci naseljevanja petega kontinenta, med katerimi je od leta 1947 dalje imel najpomembnejšo vlogo Arthur Calwell, tedanji avstralski minister za imigracijo in neizprosni zagovornik asimilacijske politike. Njegov poglavitni cilj je bil ohraniti predvojno etnično razmerje prebivalstva in zgraditi »Veliko Britanijo na drugi strani oceana.«

Leta 1945 je bilo avstralsko gospodarstvo opustošeno (predvsem težka industrija, gradbeništvo, transportne dejavnosti, zdravstvo, šolstvo). Primanjkovalo je novih delovnih moči, vojaška obramba dežele je bila zaradi redke naseljenosti nemogoča in med Avstralci je prevladoval strah, da je prazen kontinent lahek plen za nove kolonizatorje. Calwell si je pod geslom »Moramo poseliti deželo, drugače jo izgubimo« zamislil 2-odstotno letno rast prebivalstva, od katerega naj bi 1 odstotek predstavljal naravni prirastek, 1 odstotek pa imigracija (kar je takrat pomenilo 70.000 novih ljudi na leto).⁵² V etnični sestavi priseljencev naj bi v bodoče vladalo razmerje deset Britancev na enega Nebritanca.⁵³ Prvi bi v deželo prihajali svobodno, z brezplačnim transportom in brez vsakršnih omejitev; medtem ko je za ostale avstralska vlada predvidevala nadaljnje selekcije, po katerih bi samo izbranim, t.i. »assisted migrants«, pomagala pri financiranju poti. S tem bi si zagotovila stalno kontrolo nad etničnim poreklom, spolom, poklicem, starostjo in zdravstvenim stanjem novih priseljencev. Med njimi so bili za Avstralce najbolj sprejemljivi Nordljci, ki so jih v svojih rasnih teorijah zaradi geografske bližine povezovali z Britanci in jim objubljali prednost pri iskanju stanovanj ter dobro plačanih zaposlitev.

Priselitvena politika avstralske povojne vlade je nadalje temeljila na pričakovanjih, da se lahko vsak nauči angleščine; na ta način naj bi med seboj poenotili različne vrednote, tradicije, upanja in celo religije različnih etničnih skupin. Poleg znanja enotnega jezika je bilo v načrtu, da bi sprejemali predvsem imigrante, ki bi se za stalno naselili v Avstraliji; med njimi naj bi bili Nebritanci nekvalificirani delavci, ki bi v novem gospodarstvu opravljali težka fizična dela, s čimer ne bi postali konkurenti v tistih službah, kjer so bili zaposleni Avstralci. Ker bi se etnije s porokami pomešale med seboj, bi bila s tem onemogočena getizacija avstralske družbe, predvsem pa bi bilo potrebno vzpodbujati mlade družine k naraščanju prebivalstva, rojenega v Avstraliji.

Takšna je bila Calwellova predstava o takojšnji asimilaciji vseh neangleško govorečih imigrantov, pri čemer je načrtno zancemaril vse dotedanje britanske in avstralske neuspele poskuse izvajanja več kot stoletje in pol trajajočega nasilnega vključevanja avstralskih domorodcev v kulturo belcev.⁵⁴ Podobno je ignoriral tudi

⁵² Collins, *Migrant Hands*, str. 19.

⁵³ Jupp, *Waves of Migration*, str. 25.

⁵⁴ Primerjavo med duševnimi težavami neangleško govorečih imigrantov in avstralskimi domorodci je v svoji knjigi *Mavrična kača* (Radovljica 1991) naredil psihiater Jurij Zalokar.

dejstvo, da je asimilacijska politika, zaradi rasnih razlik, nesprejemljiva še zlasti za Neevropejce. »Avstralska rasa« naj bi se, po njegovem, formirala na osnovi homogene družbe, pretežno anglo-keltskega porekla, v kateri bi bila britanska kultura vzor avstralski identiteti.

Že v istem letu, tj. 1947., ko se je začela izvajati Calwellova politika, se je izkazalo, da v Veliki Britaniji ni več na voljo predvidenega populacijskega potenciala za priselitev v Avstralijo. Poleg tega je po koncu vojne v begunskih taboriščih v Nemčiji, Avstriji in Franciji čakalo na deportacijo okoli osem milijonov razseljenih oseb.⁵⁵ Tako je vlada že v prvem letu spremenila Calwellove načrte o bodoči etnični strukturi novih Avstralcev. Če je hotela izpolniti zastavljeno letno vsoto novih priseljencev, je morala začeti sprejemati evropske begunce. Zanje je Calwell v novih okoliščinah postavil ostrejšje kriterije: prioritetni so postali Litvanci, Latvijci in Estonci (kot »delavci težaki, neintelektualci«⁵⁶) in še to le samski moški in ženske, ki v času vojne niso sodelovali z nemško vojsko. Nad ministrovo »izbiro« se je pritožila mednarodna begunska organizacija IRO (International Refugee Organization), ki je transportirala begunce v imigracijske države. Tako je med »zaželjene« nove Avstralce za Ukrajinci uvrstil še Slovake, Čehe, Jugoslovane, Poljake in Žide.⁵⁷

Še preden je prišla v Avstralijo prva skupina 12.000 »Baltikov« (tako so Avstralci imenovali prebivalce baltičskih dežel⁵⁸), so se novim pogojem sprejemanja priseljencev postavili po robu avstralski delavci, ki so se bali izenačevanja na delovnih mestih. Zaradi tega je vlada leta 1947 omenjene prve prišeke sprejela kot poskusno skupino, na kateri je preizkusila svoje asimilacijske pritiske v praksi: zanje je preuredila bivša vojaška skladišča v zbirne kampe v bolj ali manj geografsko izoliranih krajih; nadalje je z delovnimi pogodbami obvezala begunce k dvoletnemu opravljanju tistih del, ki so jim jih dodelili vladni uslužbenci za zaposlovanje; to je z drugimi besedami pomenilo ločitev družinskih članov, zaposlitev moških pri najtežjih fizičnih opravilih v težkih življenjskih pogojih (pri gradnji železnic, cest, sekanju sladkornega trsa, v premogovnikih, železarnah, v avtomobilski industriji ipd., lociranih v notranjosti in v nenaseljenih območjih celine) in zaposlovanje žensk kot služkinj ali delavk za tekočim trakom (večinoma v prehrambeni predelovalni industriji). S tem je bilo omogočeno nemoteno napredovanje avstralskih delavcev na višja delovna mesta v boljših delovnih pogojih in fizična ločitev med njimi in novo delovno silo. Ker je bilo zaradi neznanja angleškega jezika prvim baltičkim beguncem onemogočeno javno izkazovanje nezado-

⁵⁵ Collins, *Migrant Hands*, str. 53.

⁵⁶ Prav tam, str. 54.

⁵⁷ Prav tam.

⁵⁸ Prav tam.

000

Serial No 062902

Issued at Schweinfurt, Germany

INTERNATIONAL REFUGEE ORGANIZATION

CERTIFICATE OF IDENTITY FOR THE PURPOSE OF IMMIGRATION TO AUSTRALIA

- The holder of this Certificate is the concern of the International Refugee Organization.
- This Certificate is issued by the International Refugee Organization with the approval of the Allied authorities of Occupation in Germany and Austria to Refugees and Displaced Persons recommended for emigration to Australia. It is issued without prejudice to and in no way affects the holder's nationality.
- This certificate is NOT valid for travel unless it bears the signature of the I.R.O. certifying officer AND an Australian visa, and the appropriate military exit permit has been granted.

FAMILY NAME KATNIK CHRISTIAN NAMES Egon
 MAIDEN NAME (where applicable) _____
 DATE OF BIRTH 17.03.1914 SEX M DP NO. 768547
 PLACE AND COUNTRY OF BIRTH Triestá, Yugoslavien
 NATIONALITY Yugoslavian
 OCCUPATION Technical worker
 FATHER'S NAME KATNIK Melchior
 MOTHER'S MAIDEN NAME ZOLY Francisla

R. Katnik
 (Signature of Applicant)

Description of Holder

Height 168 cm Weight 60 kg
 Hair Brown
 Eyes Blue
 Nose straight
 Shape of Face Oval
 Special Characteristics None

Children up to 16 years accompanying holder.
 (Dependants over 16 years of age must have separate document).

Wm L. ...
 Chief Registration Officer
 Registration Center Schweinfurt
 (Signature and Position of I.R.O. Certifying Officer)

Date August 31st, 1949
 Place Schweinfurt, Germany

NAME	SEX	PLACE AND DATE OF BIRTH

Exit Permit Visa No. L-59122a
 dated 6 Sept. 1949 issued BRNICH

For Issuance of COMMONWEALTH OF AUSTRALIA visa

Name KATNIK
EGON

Seen at the Australian Office
 Naples Valid for single journey
 to Australia within a period of
 6 months.
 Grantee will be admitted to
 Australia on the exemption from
 the provisions of the Immigration
 Act 1901-1948 for a period of 2
 years.

Date 4 OCT. 1949
[Signature]
 Immigration Officer

Sl. I: Obrazec IRO za registracijo emigriranja iz Schweinfurta (Nemčija) v Avstralijo leta 1949 (original last Egona Katnika, kopijo hrani ISI)

voljstva z nemogočimi življenjskimi razmerami, so dajali vtis prilagodljivosti. Vsem tistim pa, ki se niso uklonili novemu okolju, je vlada zagrozila s povratkom v Evropo.

Na ta način je Calwellov »poskus« uspel, saj so bili »'Baltiki' v okviru danih pogojev sprejemljivi za avstralsko prebivalstvo.«⁵⁹ Da bi ladijski transport novih beguncev iz Evrope nemoteno potekal, je omenjeni minister moral zadostiti pogojem mednarodne begunske organizacije in leta 1949 odpreti avstralska vrata še vsem ostalim evropskim narodom. Tako je Avstralija med leti 1947 in 1951 sprejela 180.000 vzhodnoevropskih beguncev (Estoncev, Latvijcev, Litvancev, Poljakov, Jugoslovanov, Madžarov, Rusov in Ukrajincev)⁶⁰, med katerimi so bili tudi Slovenci.

Po ustnih virih naj bi jih med letoma 1947 in 1949 prišlo okoli 200.⁶¹ Po izkrcaju, večinoma v pristaniščih Melbourn ali Sydneyja, so jih skupaj z ostalimi begunci prepeljali v taborišče Bonegilla (na meji med Viktorijo in Novim Južnim Walesom) ali v Bathurst (blizu Sydneyja):

»U Melbourne smo prišli dvanajstega novembra devetinštiridesetega leta. Ko smo tam pristali, smo ostali preko noči na ladji. Drugi dan zjutrej je vlak prišol in polovica naših emigrantov, torej šesto njih, je šlo najprej na taj vlak zjutrej. Odpeljali so jih za lager Bonegilla. Popovdan, moja številka je bila preko šesto, smo mi pršli na vrsto. Nas so ukrcali. Smo se poslovili od posatke, ki nas je pripeljala u Melbourne, in smo počasi potem ošli prema Bonegilli. U lageru so nam takoj dodelili eno veliko barako. Usak si je zbrav tolko postl, kolko je za svojo famulijo trebau. Svoje par stvari, ki jih je imev, rukzak ali mali kofer, je vrgu pod postlo. In to je blo use.

Drugi dan smo se morali spet registrirat, na novo lekarski preglet. Moral smo iči na Department for Labour [oddelek za delo]. Tam so nam takoj uzeli ime, da smo lahko dobili pomoč. Zdej več nismo bli emigranti, zdej smo bli že bresposelni Australci in smo lahko dobili denar usake štirajst dni – to je bla brezposelna potpora. Žene, ki so mele otroke, so dobile potporo za svoje otroke usak mesc. No, in tam smo morali čakati, da smo dobili delo.« (A., št. 2)

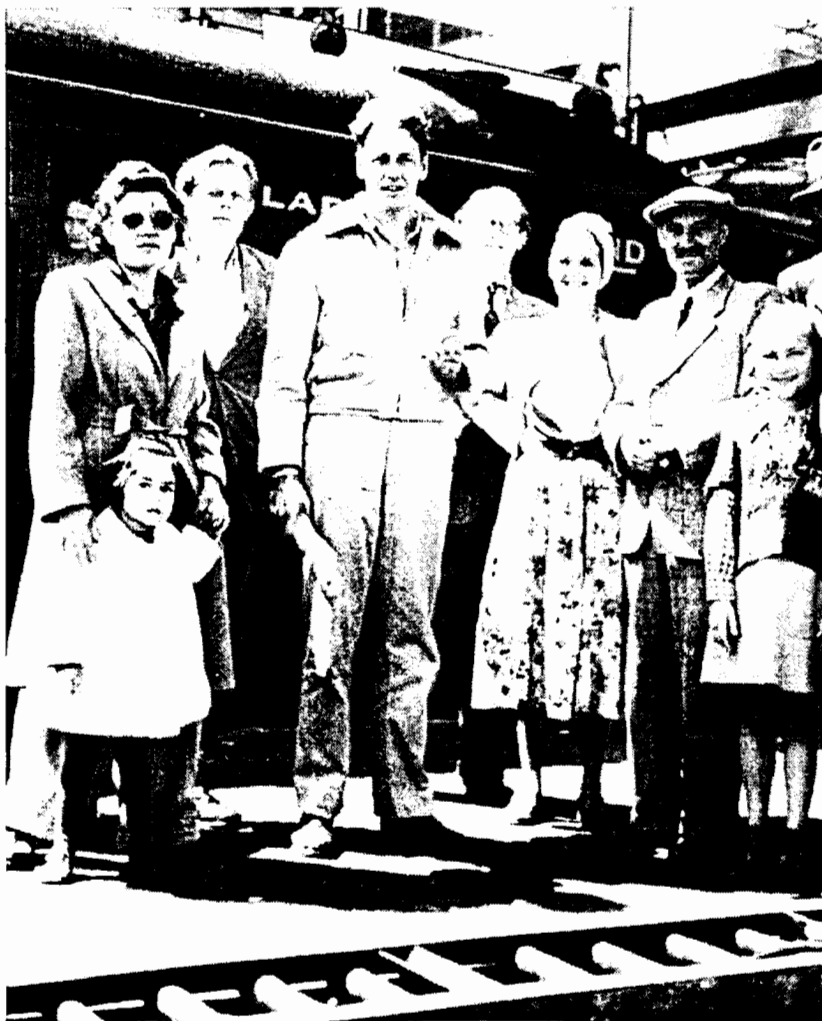
»... tako smo usi ludje iz ladje ošli u Bathurst, centralno zbirališče za emigrante. To je na eni planoti blizu starega mesta Bathurst.

So ble ene vojaške barake, ki so jih imel prej med vojno. In tja not so nas dal. Tam so nas dal moške u eno taborišče, ženske in otroke u drugo. Nekatero družine so pa mele srečo, da so dobile manše sobe, nekteri so si tut kuřl, ker tam je blo zelo mrzlo. Hrane je blo ogromno, samo ne hrane, ki smo jo mi lahko jedl. To je bla avstralska ovca, kuhana na avstralski način. To nam je

⁵⁹ Prav tam, str. 55.

⁶⁰ Prav tam.

⁶¹ A., št. 1.

Sl. 2: Skupina Slovencev čakajoč v Melbournu na odhod v Bonegillo I. 1947
(foto: Egon Katnik, kopijo hrani ISI)

smrdelo, da nismo mogli nič. Mi smo živeli največ od marmelade, ki jo je bilo veliko, sirov, pa od kruha, mleka, kaše. Mrzlo je bilo pa tako, da ponoči smo oblečeni spali po trije, štirje skupaj in smo se pokrivali z odejami, kar smo jih imeli na razpolago. Ko smo šli zjutraj k zajtrku, smo na krožnikih dobili ovco in se je tisti loj strdiv.

In ko smo prišli sem, jest sem imel ene kratke hlače, dve garnituri spodnjega perila, eno srajco in eno kapo pa čevle. Od avstralske države smo dobili še po dve pidžami, dve ali tri srajce, obleko, čevle, tako da ste lahko šli na cesto.» (A., št. 1)

V času, ko so čakali na svojo prvo zaposlitev, so dobivali skromno tedensko denarno podporo:

»... dokler niste dodeleni za delo, ste imel pet šilingov na teden, in to je blo dovol za en paket tobaka, papirčke, užigalce in eno znamko za pismo za Jugoslavijo.« (A., št. 1)

Takoj po dodelitvi dela se je pričelo ločevanje družin: moške so premestili v kampe blizu njihove zaposlitve, medtem ko so ženske z otroki iz centralnih taborišč prepeljali v manjše lagarje:

»U čem je bla tragika? Ko so is tistega zbirnega taborišča u Bathurstu pošilal ludi na različna dela, so moške poslal ot tristo do šesto mil u druga taborišča in jih popolnoma ločil od njihovih družin. Ti ludje niso mel pojma, kako so njihovi ludje, kako se preživlajo, kje so trenutno doma. In so ble ogromne tragedije okol tega.

Je treba vedt, da če živijo moški, ženske in otroci skupej, je treba imet prostore, različna stranišča in tko naprej, a Avstralija ni bla pripravljena na takšno število beguncov tako hitro. Ampak, ker je blo uprašanje begunstva pereče, je Avstralija rekla, jih bomo uzeli. Usak uzame svoj riziko.« (A., št. 1)

»Nobenih pravic nismo mel; enostavno pršla je ena lista, kam kdo gre. Velike družine so sploh morale narazn. Nekaterim so celo razdelil otroke. Žena je uzela otroka, k je šla za sluškinjo, kkšn oče pa je šov u rudnik pa je starejšega sina sabo pelav. Nekdo je šov u Perth, nekdo je šov u Adelaide, nekdo je šov u Port Augusta. Avstralija je strašansko velik kontinent.« (A., št. 3)

Medsebojno obiskovanje je bilo, zaradi velikih razdalj, skoraj nemogoče in *»familije dostikrat nisi vidu po mesce nč.«⁶²*

Slovenci so, tako kot ostali begunci, morali po pogodbi (kontraktu) ostati v Avstraliji dve leti in na ta način odslužiti brezplačen transport:

»Potpisat si morav dve leti kontrakt. Moral ste reč, da ste delavc, ker če niste bli delavc, te Avstralija ni uzela. Avstralija je hotla imet delovno silo. Potem so te dal pod ne vem kolko zdravniških pregledov. Gledal so mišice, ker so res hotel imet močne ludi.« (A., št. 1)

Moški so, ne glede na svoj poklic in izobrazbo, v tem času najpogosteje opravljali težaška dela:

»Jest sm mu na razpolago, d delam u železn industrij al pa na farmi. No, in

⁶² A., št. 6.

prva služba, k sm jo dobiv, je bla tukej u Sydneyju, provzaprov ne delč od tukej, kjer živim zdej, pri Metres. To je bla, nism sigurn, ampak zdi se mi, da je to bla ena državna livarna in tuvarna štedilnikov in pa podobnih stvari. « (A., št. 8)

»... kdaj sm delo dobu, šest dolarjev, šest funtov, ednajst šilingov, ktere smo potem zaslužli. Sm delov na železnici, sm mev takšne žule po celih dveh rokah poprek, kak je danes pet centov... mi [imigranti] smo skoz bili najbolj poceni delovna sila. Dobu si delo, samo ali na železnici ali so kopal jarke za pošto ali za water-butt [odprt zbiralec deževnice] za vodovod, za kanalizacijo... « (A., št. 6)

»So nas pelali u Melbourne in u Melbournu smo dobili eno delo u eni tvornici, ki so delali kmetijske stroje. Imenovala se je Sunshine Mackay. To je bla ena stara fabrika, apsolutno zmazana in primitivna. « (A., št. 2)

»No, in potem smo bli u tem taborišču [v Bathurstu] en dan. Blo nas je ene štrdst. Treba je blo met kuharja. So rekl, kdo se javi. Jest sm se javu za čiščenje stranišča. To je bla moja prva služba u Avstraliji. Stranišča so bla takšna, kot sm jih biv navajen doma: velik jarek, deska na usaki strani. In tisto sm usako jutro, usak opoldne in usak večer poštropiv, uzev krtačo in nasu živega apna. To sm delav ene tri, štiri tedne. Dobiv sm plačo: pet funtov na tedn. Ot tega so mi uzel dva funta in pet šilingov za hrano in stanovanje u taborišču. Z ostalim sm pa lahko si kupu skorej dva para čevlov. Urednost denarja je bla takrat zelo velika.

No, potem sm napredovav: sm čistu dvorišče, za kar sm dobiv spet nekej več plače. Še sm napredovav: čistu sm kuhinjo, pomagav sm krompir lupit in tko naprej. « (A., št. 1)

Ženske, predvsem samske, so bile služkinje, medtem ko so matere z otroki zaradi neurejenega otroškega varstva raje ostajale v kampih:

»Jest sm pa šla za sluškinjo u hotel na Mount Kosciusko. Avstralci pravijo Kozjasko, ko so prelen, da bi se naučil izgovarjat besede, kukr so u originalnem jeziku. In tam sm bla sluškinja za sluškinje. Tko so ns ponižal. Ampak mene ni to nč bolel, jest sm delala, se lahko prilagodim.

Tam sm bla sluškinja deset mescov. Morala sm sobe pometat in čistt. « (A., št. 3)

»[Žena] je začela hoditi v službo v Greti [v Viktoriji] v lageru in mi je pove-

dala, kak se je otrok joka, kdaj je ona mogla zjutri ob štirih iti delat. In jest sm reku, ne boš šla delat, otrok je prvi.« (A., št. 6)

Takoj po zaposlitvi so morali začeti plačevati stanarino in hrano v kampih, kjer so prebivali. Za družino je bil to dvojni izdatek:

»Moja žena takrat je bla še vedno u tistom lagarju blizu Wagge [Wagga-Wagga v Novem Južnem Walesu]. Morala je začet plačevat za njen stan in hrano, ker sm jas že začev delat. In jas sm morav plačat stan in hrano u Melbournu. Z eno plačo ni šlo. Jas sm samo tolko zaslužu za mene, a za njo nism mogu. Sm reku: 'To pa ni dobr, to ni fajn!' Pa sm lepo i fino enega dne reku mom šefu: 'Jas grem.' Je reku: 'Pa ti ne moreš it. Ti maš kontrakt za dve leti!' Sm reku: 'Ta kontrakt si ti lahko postaviš na klobuk.'

Ustav sm, plačav sm račun u hostelu, uzev aeroplan, se prepelav u Waggo-Waggo. In sm pršu u lagar k ženi. To je blo u soboto zjutraj, ko sm pršov.« (A., št. 2)

Zaradi nezadovoljstva s svojo prvo zaposlitvijo, s katero so bili povezani slabi delovni in življenjski pogoji, ločeno družinsko življenje, onemogočeno varčevanje denarja, so si Slovenci začeli sami iskati delo. S tem, ko so prekinili svojo prvo službo, je še veljala njihova dvoletna pogodba, zato so se še vedno lahko zaposlovali le na nekvalificiranih delih, saj Avstralci niso priznavali predhodne izobrazbe priseljencev. Slednja pa je vendarle vplivala na njihovo učenje angleškega jezika, pri katerem so tisti z nižjo (*»kolko pa si se lahko nauču, če si hodu pa si šov na cesto delat«*⁶³) močno zaostajali za tistimi z višjo izobrazbo. Posledica tega je bila hitrejšo napredovanje na delovnih mestih in učinkovitejšo uveljavljanje pravic na delu. Poleg tega so se zaradi znanja angleščine hitreje znašli v novem okolju:

»Sm šla na pošto [v Mount Kosciusku]. Tam sm mela eno gospo, k se je z mano sprijateljila, zato k sm znala angleško. In sm napisala prošnjo, da se me premesti, da ne morem trpet tolke zime, kr mam revmatizem, kr sicer ni blo res, ne. Ampak sm šla tam stran.

Sm pršla u Sydney, ..., pol smo šli pa u People Palace. People Palace, to je pa ta najbolj siromašna zgradba u Sydneyju u tistih časih, ko si lahko spav za pet šilingov. In tam sva [ona in mož] spala ene štir, pet dni.

Mettem sm šla pa na emigracijsko ministrstvo. Tam sm povedala, zakaj sm službo pustila, d je moja prošnja u resnici laš, ampak d se ne upam resnico napisat, ne. Sm povedala in so mi najdl drugo službo. Na žalost je moj mož z mano biv kukr en privesk. Angleško ni znav. Kamor sm šla jest, ke je šov on.

⁶³ A., št. 2

Zdej sm bla pa poslana za dekle na eno veliko farmo u Waggo-Waggo, moj moš pa za hlapca. In sva se spet vozila več kukr eno celo noč. In pridemo tja na postajo, vem, da sva mela en zelen zabo, tacga punklna ot koca več nisva mela, pa še dva dost dobra kouvčka... In gledava, kje je ta bodoči naš šef. Tam je biv en stari džip in neki človk, k je bol biv podobn enmu beraču kt enmu šefu. In midva se sploh nisva na nega ozirala. Pa pride tist človk ponižno k nama, če sva midva dva emigranta. Sva rekla: 'Ja.' 'No,' prav, 'k men boste šli delat.' To nam je blo zelo čudno u Avstraliji: taki bogataši so bli Škoti pa so tko rastrgan hodil, d neverjetno. Dons to več ni tko.

No, in prideva na tisto kmetijo. Tam baje so mel tisoče akrov, kaj jest vem. In se pokaže na vratih ena suha, koščena, zlobna ženska. Pa prav ona: 'To vašo ušivo prtlago,' prav, 'da pustite na dvorišču. To mormo use dt najprej dezinficirat. Not!' Jest sm že vedla, da ne bo trajalo. In greva midva notr. In po zakonu, to sm že vedla, imaš pravico štirndvejest ur nč delat. Ampak ona mi to ni dala. Jest sm pa računala: čim prej je tale situacija skončana za nas, tolko boljše. Mi je prec dala posodo za umivat. Mož se je usedu. Dobila sva en toast, eno mehko kuhano jajce pa usak eno šalco čaja. To je blo use... Jest pa perm posodo in mi je začela pravt: 'Op štirh zjutri bo ustav najstarejši hlapc. On bo naredu ogen u ogniščih. Op petih boste ustala vi in boste napravla zajtrk za delavce.' Še danes ne vem, kolko delavcev je blo, k nism tolk časa čakala. Prav: 'In op sedmih bojo delavci že šli, boste pospravla kuhno, posodo uprala. Ob pol osmih da imate pripravln zajtrk za moja dva otroka.' Sm si mislla: All right [prav, v redu]. Jest samo poslušam. Prav: 'Ob osmih pa pridm jest in potem boste meni vi serviral zajtrk.' No, in k je ona men takole pravla, jest pravm: 'Gospa, kdaj bom pa jest malo svobodna?' 'Ja,' prav, 'ob nedelah, k se mi pelamo u cerku, se boste vi z nam pelala.' Men je pa že kri vrela k sto hudičov. Sm pa rekla: 'Gospa, kaj bi vi rekl, če bi jest mela lepo črno satenasto oblekco, lepe salonske čevlčke pa bev pretpasnik od organdija pa u glavi lepe bele čipke? In če bi jest potem, ko bi vi s cerkve pršli, vašim prijatlcam damam servirala popovodne čaj?' Ona pa prav: 'Oh, to bi pa za mene blo zelo odlično.' Jest sm pa uzela tisto cunjjo za posodo prat pa sm jo z uso močjo vrgla u tist korito, sink [pomivalno korito]. Kako se to prav po naše? Zdej se je usa tista umazanija razletela po kuhn. Sm rekla: 'To pa meni ne bi blo dobro.' In sm nehala tisto sekundo delat.

Sobo, k so nam jo dal, je bla pa usa obložena is pleha. Mogoče dva, tri žebla. Nobene omare, samo ena rjuha, dekna brez rjuhe. Nobene nočne omare, samo en stov. In lukne. Tkole sm gledala skos pleh pa zvezde štela. To je bla prva noč in druh dan zjutri mene ni blo u kuhno...

In pride taksi... In sm pršla na ministarstvo za emigracijo u Sydney spet.

Potem so me pa poslal za kuharico u pragost na eno žago. Tam je moj moš rezu drevesa, pragozdna široka drevesa. Jest sm morala pa kuhat za delavce. Pa nism znala. Sm si kupla kuharsko knigo in sm po njej kuhala. Tam sm bla pa celih devet mescov. Gospodar je biv zelo dobr. Sm živela sama u eni taki kolibi od drevesnih debl. Delavci so mel glih tako kolibo. Šli smo pa tam zato stran, k so ble velikanske poplave in niso traktorji več mogl do tistih težkih debl. Je blo čist u pragozdu to.

No, pol sm mela pa še dva mesca za oddelat in so me poslal u tovarno u Sydneyju, kjer so delal steklenice in plastične glavnike. Moj moš je tam pokov steklenice, jest sm pa pokala plastične glavnike... Tri mesce, jest že nism mogla več tko delat. Sm bla čist trapasta. O glavnikih sm sanjala, glavnike sm vidla na cest. In en dan neham in glavniki so samo po tleh padal in pride šef: 'Kaj pa vi delate?' 'O,' sm rekla, 'nč, to je delo za opice.' In sm ustala in sm šla vn brez odpovedi. To je blo moje zadnje delo, k sm morala ga delat pot kontraktom za dve let. Zdej sm mela pa svobodne roke. Sm pa rekla: 'Zdej bom pa jest začela za sebe delat.' « (A., št. 3)

»Met tem časom sm se že mal navadu angleško. Angleško sm se učiv tko, da sm si kupu časopis in usak dan uro, dve samo prepisovav in iskav po slovarju, kaj kakšna beseda pomeni. Jest sm lahko že dobro čitav po treh mescih zase, nism pa mogu izgovarjat, ker nism imev prilike. Ker sm znav tut nemško in ker sm razumu precej dobro tut italijansko, so me potem dali u pisarno. Tam sm potem dobiv možnost, da sm napredovav u angleščini.

No, u tem taborišču [Sant Marys v Sydneyju] sm živev tri in pov leta. Učasih sm delav u Sant Marys, potem so me poslali u Villawood [kamp v Sydneyju]. Tam so bla štiri taborišča blizu skupej: če je nekdo biv bolan u enem taborišču ali kaj drugega, so me poklical, da sm šev pomagat u pisarno. Večina so ble u teh kampih ženske in otroci, koncem tedna so pa prihajal domov možje. Potem, ko so tisto taborišče zaprl, sm šev delat pa privatno. « (A., št. 1)

Prvi povojni Slovenci, ki so prišli v Avstralijo do konca štiridesetih let, so tako kot ostali begunci živeli v lagarjih ali bili najemniki sob pri delodajalcih. Tudi tisti, ki so si hoteli poiskati svoja bivališča, jim to zaradi močne diskriminacije Avstralcev ni uspelo:

»Doma nismo meli. Niti pomisliti ni, niti si nisi mogu zamisliti, kak boš do nega prišu. Pa sem preletu celi zapadni del, zapadna predmestja Sydneyja, da bi dobu nekje eno sobco, eno garažo, ne. Čim si ti bio emigrant, te niti pogledal te niso, pa če b mel celo hišo prosto. Niso nas marali, niso nas marali... Pa smo u avtobusi sedel pa smo samo tako tiho govorili. Čim je oni [Avstralec/ka] čuo,

da govoriš neki drugi jezik: 'Speak English, you bastard!' [Govori angleško, podleži!] To je bio naš dnevni pozdrav. Tisočkrat na dan si to dobu: 'Speak English, you bastard!', ne. Te pa smo tiho bli. « (A., št. 6)

V petdesetih letih se je etnična homogenost avstralske družbe pričela že močno rušiti. Zato je vlada temu dejstvu navkljub izvajala dvosmerno imigracijsko politiko: Britanci, in sčasoma ostali angleško govoreči imigranti, so imeli enakopraven položaj z Avstralci, medtem ko so neangleško govoreče priseljence (iz vzhodne in

<p>NAME <u>ULJANIČ</u> <i>Franc</i></p> <p>NATIONALITY <u>Italian</u></p> <p>PLACE OF BIRTH <u>Lemnice</u></p> <p>DATE OF BIRTH <u>26/4/15</u></p> <p>MARITAL STATUS <u>M</u></p> <p>DATE OF DISEMBARKATION</p> <p>PORT</p> <p>VESSEL/AIRCRAFT <u>"ROMA"</u></p> <p>Issuing Officer <i>[Signature]</i></p> <p>Date</p> <p>Place of Issue</p>	 <p>PERSONAL DESCRIPTION</p> <p>Height</p> <p>Colour of Eyes <u>Brown</u></p> <p>Colour of Hair <u>Brown</u></p> <p>REMARKS</p> <p><i>[Signature]</i></p> <p>Date</p>	<p>ATTENTION</p> <p>Be holder of this certificate in accordance with the "Aliens Act 1947-1952" and is hereby notified by the Department of Immigration to surrender this certificate to the Department of Immigration on the post-arrival.</p> <p>ZUR BEACHTUNG</p> <p>Als der Eigentümer dieser Bescheinigung sind Sie nach dem "Aliens Act 1947-1952" registriert und sind hiermit benachrichtigt, dass das Department of Immigration von jeder Auslieferung Ihrer Bescheinigung zu unterlassen. Falls Sie diese Bescheinigung dem Department of Immigration an der Post-ankunft abgeben.</p> <p>ATTENZIONE</p> <p>Quale portatore di questo certificato Voi risultate registrato in base all' "ALIENS ACT del 1947-1952 e siete legalmente tenuta a restituire al Dipartimento di Immigrazione su richiesta il vostro indirizzo, la vostra occupazione ed indirizzo di residenza. Potrebbe fornirvi il Dipartimento di Immigrazione o presso qualunque Ufficio postale degli apposti recanti, liberi da spese postali.</p> <p>ΠΡΟΣΟΧΗ</p> <p>Ως κάτοχος της παρούσης Ταυτότητας είστε εγγεγραμμένος ή είστε εγγεγραμμένη σύμφωνα με το διατάγμα περί "Αλλοδαπών 1947-1952". Σας ενημερώνουμε να μην αποδώσετε την παρούσα Ταυτότητα χωρίς να υποδείξετε στο Υπουργείο Μεταναστευτικής Διακίνησης, τα στοιχεία του σπιτιού σας και το επάγγελμα ή την κατοικία σας. Το Υπουργείο Μεταναστευτικής Διακίνησης μπορεί να σας ενημερώσει σχετικά με τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθήσετε για να αποδώσετε την παρούσα Ταυτότητα.</p>
<p>IMPORTANT.</p> <p>As the holder of this certificate you are registered under the <i>Aliens Act 1947-1952</i>.</p> <p>You are required by law to notify the Department of Immigration if you change your address, occupation or employment. Pre-paid post cards may be obtained for this purpose from the Department of Immigration or any Post Office.</p> <p>You may not use any surname other than the one shown on this certificate. You may apply to the Department of Immigration for permission to change your name.</p> <p>You must retain possession of this certificate while you are an alien and remain in Australia.</p> <p>If you leave Australia, you must surrender this certificate to the Customs or Immigration Officer in attendance at the vessel or aircraft at the time of embarkation.</p> <p>Your children, if not British subjects, must apply for a separate certificate when they reach the age of sixteen years.</p> <p>You must not make a false statement with regard to registration or this certificate.</p> <p>You must not alter this certificate or any entry in it.</p> <p>You must not refuse to produce this certificate when lawfully required to do so.</p> <p>You may not have in your possession or use without lawful authority any certificate other than that issued to you, or any forged, altered or irregular certificate or any other document connected with registration.</p> <p>Failure to comply with these or any other requirements of the <i>Aliens Act of Regulations</i> will render you liable to a fine of up to £50 or imprisonment for three months.</p>		
<p>If this certificate comes into the possession of any person other than the person named hereon it must immediately be handed to the nearest Post Office or sent direct to the Commonwealth Migration Officer in the Capital City in the State in which it was issued.</p>		
 <p>COMMONWEALTH of AUSTRALIA</p> <p><i>Aliens Act 1947-1952</i></p> <p>CERTIFICATE of REGISTRATION</p> <p>Issued by Department of Immigration</p> <p>N: 661370</p>		

SI. 3: Potrdilo o registraciji imigranta Z. Uljaniča po prihodu v Avstralijo 1. 1958 (original hrani ISI)

južne Evrope, Srednjega vzhoda, Latinske Amerike in jugovzhodne Azije) imeli za »drugorazredne prebivalce« z najnižjimi položaji v avstralski družbi.

V tem času se je na avstralska tla priselilo povprečno 80.000 ljudi na leto (od tega po 4000 iz južne Evrope /večinoma Grkov, Italijanov in Maltežanov/, po 27.000 iz severne Evrope /največ Nizozemcev in Nemcev/, večina ostalih je prišla iz Velike Britanije).⁶⁴

Življenjski in delovni pogoji se, v primerjavi s tistimi s konca štiridesetih let, niso bistveno spremenili. Prvim Slovencem, ki so prišli na avstralski kontinent v petdesetih letih (leta 1951 naj bi jih bilo že 3000⁶⁵), je bilo po prihodu v novo okolje lažje v toliko, da so se tako v večjih taboriščih kot tudi v samih mestih (npr. v Melbournu in Sydneyju) že lahko vključili v občasna organizirana srečanja svojih rojakov, torej priseljencev iz prejšnjega desetletja. Ker je njim medtem potekla dvoletna pogodba, so bili svobodnejši in samostojnejši. Poleg tega pa so organizatorji začetkov družabnega življenja Slovencev v Avstraliji že dovolj dobro poznali imigracijsko zakonodajo, po kateri je versko življenje etničnih skupin lahko potekalo v njihovem maternem jeziku. Predvsem s tega vidika so uveljavljali pravice po »etničnem duhovniku«:

»No,..., u Sant Marysu smo se zbiral že koncem štrdesetih let, in sicer na ta način: jest sm poznav veliko rojakov, ki so pršli z isto ladjo kot jest; ti so zopet poznal še druge Slovence, ki so pršli z drugo ladjo in tko naprej.

Večinoma smo se dobival usako soboto. K meni jih je pršlo deset, dvajset in so tut prespal u taborišču pr drugih Slovincih al pa pr men na tleh. Ti ljudje, k so začel prhajati k men, sm mev velik težav z njimi, ne. So bli bolan, niso mel zavarovanja in tko naprej. Noben jim ni znav pomagal, ker niso znal jezika. Jest tudi nism znav dovol jezika, pač pa direktor taborišča je biv tisti, ki sm ga jest poznav še iz Avstrije. In on in njegova žena sta nam veliko pomagala, ker si njima lahko razložu u nemščini. In on je biv zelo naklonjen Slovincem. In je tut prustu, da smo u lagerju mel veliko svobode. Tudi, če je biv kakšn bresposln Slovec u taborišču, mu je najdu delo u okoliških tovarnah. Tko smo si drug drugemu pomagal. In tam smo potem tut, kolkr smo hotl, sodeloval,... ugotovil smo, da je zelo težko, ker nimamo nubenga, k bi lahko šov vn is taborišča al pa z enga taborišča u drugo taborišče obiskat Slovence, da bi zvedl od doma kaj, ne. Ker zves ni blo z Jugoslavijo, denarja ni blo, da bi si dopisoval, radija nismo mel, časopisa nismo mel. 'No,' smo rekl, 'edini, ki nas lahko reši, bi biv slovenski duhovnik.'

Vedl smo, da nm Emigration Department [oddelek za imigracijo] Avstralije plača, da bi obiskovav posebno stare ludi. Ker Cerkev je internacionalna,

⁶⁴ Collins, *Migrant Hands*, str. 24.

⁶⁵ *Misli/Thoughts*, 1/1952, št. 9.

ne, nudi duhovniku stanovanje in tko naprej. No, jest sm pisov u Ameriko in sm dobiv nazaj pismo, da nobedn od ne vem koliko slovenskih duhovnikov ni prpravljen it u Avstralijo... Potem, nekako, sta za to željo zvedla dva slovenska duhovnika frančiškana u Ameriki. In tista dva sta se prostovolno javla, da prideta sm in da bi Slovencm pomagala, kolkor bi mogla za eno gotovo dobo samo.» (A., št. 1)

Tako sta leta 1951 prišla v Sydney p. Beno Korbič in p. Klavdij Okorn. Poleg primarne naloge – ohranjanja katoliške vere in verske vzgoje – sta opravila med Slovenci še dodatno poslanstvo: povezala sta jih med seboj in jim pomagala prebroditi začetne težave:

»No, in ta dva duhovnika sta ogromno naredila za Slovence kot za skupnost. Posebno sta pomagala tistim, ki so bli bol korajžni al bol predrzni in so šli stanovat u privatna stanovanja. Potem so pa tam zašli u težave, ker niso znali jezika. Ludje so jih okroh prmesl, so mel nesrečo in tko. In tadva duhovnika sta hodila tut iz enga hostla, kjer so živel sam moški, ki so tam delal, u druge hostle, kjer so živele njihove žene in družine. Sta prenašala denar, pošto in tko naprej, ker moški niso mogli plačat vožno, da bi se pelal sto in sto mil obiskat družine. Niti niso mel časa.

No, in pol smo se nekako povezal in enkrat na mesc smo mel u tem našm taborišču [Sant Marys] tud mašo slovensko; so ludje prišli ot usepovsod. Smo tisto mašo odpeli. Pol smo pa mal pil, mal jedl, smo kupil salame, vino, kruh in smo pel. In tko se je začela naša družabnost. To so bli čist prvi začetki.» (A., št. 1)

Duhovnika sta obiskovala predvsem Slovence po kampih v Novem Južnem Walesu. Leta 1952 je prišel v Sydney še koroški škofijski duhovnik Ivan Mikula, ki je deloval med izseljenci v Zahodni Avstraliji in v notranjosti celine. Sčasoma so se jim pridružili še novi frančiškani, s čimer se je njihova pomoč razširila na večino manjših in večjih slovenskih skupnosti po vsem kontinentu.⁶⁶

⁶⁶ Med avstralskimi Slovenci so delovali naslednji frančiškani: p. Beno Korbič, p. Klavdij Okorn (1951–1952), p. Rudolf Pivko (1952–1954), dr. Ivan Mikula (1952–1982), p. Bernard Ambrožič (1955–1972), p. Valentin Bazilij (1956–1997), p. Odilo Hanjšek (1958–1962), p. Valerijan Jenko (1963–še danes), p. Stanko Zemljak (1969–1980), p. Lavrencij Anžel (1975–1979), p. Filip Inocenc Feryan (1975–1980), p. Janez Tretjak (1980), p. Bernard Goličnik (1983–1984), p. Ciril Božič (1982–1992), p. Tone Gorjup (1986–1989, 1992–še danes), p. Niko Žvokelj (1990–1992); od leta 1966 dalje so jim v pomoč slovenske sestre frančiškanke Brezmadežne. Leta 1968 je bilo posvečeno prvo slovensko versko središče v Avstraliji, in sicer v Melbournu, nato leta 1973 v Sydneyju in leta 1983 še v Adelaidi. (Povzeto po: Ciril Božič, Pastoralno delo med Slovenci v Avstraliji, SS 1993, št. 7–8, str. 16.)

Slovenci niso bili edini avstralski priseljenci, ki so imeli zahteve po svojih duhovnikih. Avstralska katoliška cerkev je ohranila svoj irski značaj le do konca druge svetovne vojne, ko so jo začeli spreminjati predvsem Italijani in Maltežani s svojimi verskimi običaji (npr. procesije, blagoslavljanje velikonočnih jedi ipd.). Bili so tako močni, da je avstralska katoliška cerkev začela sprejemati njihovo versko tradicijo. V prvi polovici petdesetih let je zaradi pritiska imigrantov nastala dušnopastirska služba »emigrantskih kaplanov«, ki naj bi delovala le toliko časa, dokler se ne bi novi Avstralski asimilirali.⁶⁷ Službe niso ukinali in obstaja še danes.⁶⁸ Kot edina tedanja legalna izseljenska organizacija je delovala uradno le na verski osnovi, dejansko pa so duhovniki bili ne samo socialni in kulturni delavci v svojih etničnih skupinah, temveč tudi formalni pobudniki etničnega verskega tiska v Avstraliji. Tako so v začetku petdesetih let že tiskali okoli sedemdeset etničnih časopisov v dvajsetih jezikih.⁶⁹ Leta 1952 so tudi Slovenci v kampu Sant Marys s pomočjo obeh duhovnikov začeli tiskati prvi slovenski verski mesečnik v Avstraliji:

»In smo se enkrat zbrali pr tisti [slovenski] družini u Roselle [predmestje v Sydneyju] in smo rekli: 'Na kak način bi mi povezal Slovence met seboj?' In smo ugotovil met seboj, da edin način je, da nardimo en časopis. Tut če ga tipkamo in na roke razmnožujemo! In smo se pozanimal, tako da smo zvedl, da za cerkven list ni blo treba državnega dovoljenja. Če bi pa holl tiskat kakšn druh časopis u drugmu jeziku, slovenskem, ne, tega pa takrat nismo smel. Je blo prepovedan. No, in tako smo začel delat verski list Misli. In tiste Misli so se potem pr men doma – dokler sm biv u lagarju – u lagarju, potem pa doma, delale usak mesc. To je blo dvainpedstga, trinpedstga leta. In tiste Misli so potem usak mesc ishajale. Denar smo mi dajal sami, ker noben človk ni mev denarja. Tisti, k so pomagal delat časopis, so pršli k meni in jest sm tipkov, edn je razmnožvav... In tko smo Misli pošilal na osemsto slovenskih naslovov pousoł po Avstraliji. In še danes ishajajo.« (A., št. 1)

Pod vodstvom etničnih duhovnikov so lahko delovale tudi etnične šole (sydneyjski Slovenci so dobili prve leta 1955⁷⁰) in društva (leta 1953 je bila usta-

⁶⁷ Več o tem: Niko Žvokelj, Vloga verskih središč v življenju avstralskih Slovencev, referat za 1. Svetovni slovenski kongres v Ljubljani, 27. junij 1991, Melbourne 1991, str. 27–29 (tipkopis).

⁶⁸ Leta 1991 je bilo v Avstraliji 167 katoliških izseljenskih duhovnikov, od tega trije iz Slovenije (Žvokelj, Vloga, str. 28).

⁶⁹ Leta 1950/51 je bilo med njimi največ grških, italijanskih, poljskih, ruskih, ukrajinskih, nizozemskih, madžarskih, estonskih, nemških, latvijskih, albanskih, romunskih in židovskih. (Jean I. Craig, The Social Impact of New Australians, *Australia and the Migrants* /ur. E. H. Holt/, Sydney 1953, str. 73.)

⁷⁰ A., št. 20.

novljena Zveza Slovencev v Sydneyju s svojimi podružnicami po ostalih avstralskih mestih⁷¹). Družabne prireditve so bile po mašah ali ob verskih praznikih sprva le v najetih cerkvenih dvoranah⁷², sčasoma pa v hišah, ki so jih imigrantski duhovniki dobili v uporabo za svoje rojake in jih preuredili v začasna prebivališča za novoprihajajoče⁷³:

»No, potem je patr Bazilij Valentin, je prišev v Avstralijo šestinpedstega leta. On je isključno v Melbournu cev čas že... On je pa tudi dobiv tam v uporabo škofijsko hišo, ki je preje služila za državno pobolševalnico za fante, katero so vodil frančiškani, sevede, pod vodstvom državnega oddelka za korekcijo, kako bi se to reklo. In to so frančiškani oddali nazaj državi.

Je bla potem hiša prazna in je patr Bazilij ot škofije dobiv v uporabo te hiše za hostel za fante, za slovenske fante, k so prišli v Avstralijo. V tem domu so dobili zatočišče, stanovanje, hrano in slovensko družbo in tam so mel tudi knjižnico, razne igre so tam igrali, pink-ponk in šport in tako dalje. Tako so bli v domačem okolju. Čeprav so večinoma pač delali v avstralskih tovarnah in delavnicah in razne obrti. So bli mizarji, so bli klučavničarji, so bli strugarji in mehaniki.« (A., št. 20)

Asimilacijski pritiski na imigrante so bili v petdesetih letih še vedno del uradne imigracijske politike. Vendar je njene posledice pri novoprihajajočih v vsaki etnični skupini blažila generacija prvih povojnih priseljencev. Njihova samoorganiziranost, do katere so privedle potrebe po komuniciranju v maternem jeziku in druženju z ljudmi istega porekla, ali sorodstvena povezanost med stariimi in novimi imigranti, je v tem obdobju delovala po principu medsebojne pomoči: imigranti so hitreje zapuščali zbirna taborišča, se preselili k svojim rojakom in si po njihovih nasvetih poiskali delo:

»Smo pršli z avjonom sm u Sydney. In tle so nas denli u en emigrantski kamp, seveda, in smo samo prenočil. Drugi dan so nas pa na ulak, so nas peljali pa dolí, rečejo Bonegilla... In tam smo bli, mi se zdi, če ne več ko štiri dni pa pov al pet. Tam so nas že naložili nazaj na avtobuse in so nas peljali na postajo. In nas so pol denli tistikrat na te ulake in smo nazaj furali se proti Sydneyju. Smo prišli u Sydney, nismo nič se ustavlí. So nas furali gori

⁷¹ Slovenska kronika 1954, št. 1, str. 2. (Slovenska kronika je bil časopis Zveze Slovencev v Sydneyju, ki je izhajal samo še leta 1955. Leta 1957 je Zvezo Slovencev zamenjalo Slovensko društvo Sydney.)

⁷² Najbolj obiskane so bile prireditve v sydneyjskem Paddingtonu, kjer so Slovenci najeli dve dvorani: Paddington Sant Francis Hall in Paddington Town Hall. (A., št. 20.)

⁷³ Primer tega je bila v Sydneyju hiša v predmestju Woollahre (omenjena je v vseh številkah Slovenske kronike).

za Queensland u Brisbane. Taku, u Brisbani smo prespali enu nuč, k smo šli pol na oskotirno in so nas peljali gor u north Queensland [severni Queensland], kamr je narveč ta cukrena trska, na trsko seč.

Seveda, ta vožnja je trajala dvanajst dni. Živeli smo samo o keksih in vodi, ker smo se bali ustavit na postajah al it vn, da ne bi zamudil al se zgubil. Živeli smo usi u enmu vagoni. Smo bli sami Slovenci, prov od Ilirske Bistrice. Vagoni so bli taki droveni s sedeža, starinski bl, ne, trde klopi. Vodo ste imel notri in stranišče in kekse, kar smo kupovali. Dali so nam pet funtov za to potovanje in s tem pejdi. In, seveda, usi smo se držali skupaj, ker smo pršli u to mesto, ki ga kličejo Innisfail. To je enu zelu veliku poznanu mestu tle u northern Queenslandi, da je sama cukrena trska okroh. In tam so farmarji nas čakali.

To je blu taku žalostno, da tistikrat bi se rajši znajdu, ne vem kje, doma ali mrtu, kukr tizga vidt. Tam so nas predstavli. Nas je blo enh tridst, enh štrdst od nas fantov. Tam smo stali. In farmarji so bli tam pred nami in so nas kar izbirali glih taku, kukr pri nas, k živino prodajaš. In te je zbirov taku. Avstralija ima že zgodovino o teh, da so ujetniki pršli in tako dalje, al mi smo se počutili isto. Tu so nas kar zbirali in pobirali in te je uzev in te je peljav proč. Kam, nisi vedu!

Taku sm jest biv z anmi tremi skupaj. Edn je biv s Koritnice, tam is Pivke, ne, pri nas, ne, Pivka na Krasu al pri Postojni, in jest. In taku so nas farmarji pobrali z grupo tukaj, grupo tam in pol so nas peljali kje na delu. Tam so nam pokazali, kje gremo spat in kje je kuhinja, stranišče. Imeli smo eno, ne, kopalnico, tisti tuš, ki si si sam vodo naliv gor u eno lato in si teku spodaj, da si se pol umiv.

In pol so nas tam začeli učit, kaku se to trsko seče in seka in dela. Seveda, mi smo bli že taki, da nismo meli ni robe ni obleke za delat, ne. Tista trgovina tam nam je na dovh dala, da smo kupli si stvari, kar je blo za rabit. Tam je grozna vročina, se potiš in imajo take strajce vovnene. In smo kupli si malu hrane in začeli delat. Seveda, dela nismo nardili prida, ki nismo znali dela in naporno je blo, vročina.

Taku da jest sm tle u Australiji se malu znajdu. Jest sm imev dva bratranca, k so u Newcastleu [v Novem Južnem Walesu] živela. Jest sm jim prec pisov, kje se nahajam in oni so mi pisali. In tudi u engleškem so mi napisali, kaku naj prašam za listek na postaji in do kje grem...

In taku sm jest pol z januarjem začev delat u eni fabriki, ki naj bi jo klicali Commonwealth Steel Factory, ne – je bla državna železna turtka. Pri mojih bratrancih, kot sm stanvav, sm mogu plačevat pet funtu za jest in spat na tedn. Enajst sm jih pa zaslužu, ne. To je blo glih polovica. In s tistm, seveda, ne morš si kupit kaj ekstra. Tistikrat, sej pravim, nismo imeli za obleč in tu, tak

da ti ni nič ostalo nikjer. Ampak, kar se tiče pa delovodje in dela u železarni, ko sm pa biv zelu priljubljen in tudi so mi zaupali, čeravno nism razumu engleški. « (A., št. 9)

»In, in ko smo prišli z ladjo Toscano v Melbourne, je patr Bazilij prišev gor in je takoj po imenu klicav R. No, pa sva prišla zravn do njega in je reku: 'Poslušte, tetu [iz Amerike] mi je pisala, da naj na vas gledam pa vam poskrbim delo pa stanovanje. Na žalost, delo mam, ampak stanovanja pa nimam.' Pol pa je reku: 'Bo dost boljše za vas, da greste v lager v Bonegillo in pol z Bonegille boste pa dobu telegram ali pa jas osebno pridem vas pobrat.' No, pa smo bli šternajst dni v Bonegilli. Pa pride telegram z Melbournea ot patra, da naj takoj tja pridemo, da ma delo za mene kao za ploskarja in tut stanovanje.

O, vsa srečna sva bla, da greva z lagerja vn! In se midva pakirava. Večer bi mogla it okroh devetih na vlak, popovodne ob dvema pa sva dobila telegram is Sydneyja od naših prijatlov, ... pa so tudi od doma z naše vasi, ne. So pisal, da majo delo za mene in stanovanje. Pa sva si menjala mišljenje, sva šla za Sydney. Sva prišla u Sydney z vlakom pa je usak nam že u Bonegilli reku, da ko prideva u Sydney na postajo, da sumo naj pokaževa adreso in taksi bo zaston pelov. Prideva tam: sva mela dva kufra pa dva otroka. Stojiva tam, kjer se čaka za taksije. Tolk sm angleški že vedu, ne, me pita: 'Where you go?' [Kam greste?] Sm mu pa kazav adreso, sm pa reku: 'But I haven't got the money!' [Toda, nimam denarja!] In ko je to slišav, na gas in usakši taksi je šov mimo. Noben hudič se ni htev zaustavit! Pol pa pride edn, je biv verjetno novi Avstralec, pa vpraša, kam greva. Pa mu ja kažem to pa to. Prav: 'No worry! Come in!' Ne sekiraj se! Samo v avto! A pol pa naj tja prpelav k totim našim prijatlom.

Tista hiša je ot Slovenca bla, madona, mala hiša pa štiri družine so nas notr živele. In to so štiri kuhale v eni hiši, v eni kuhinji. Moja žena je ta najzadnja bla in, boga reva, zmerej je mogla vse pospraviti za drugimi... No, pol sva pa bla tam mende ene tri mejsce. Ni daleč ot tam sva si najdla stanovanje pri enem Taljanu. Sva se otselila tja. Tam sva pa mela eno majhnu kuhinjco pa enu sobu. No, in pol sva bla tam še devet mejscof. « (A., št. 10)

Imigrantska delovna sila se je v tem času še vedno zaposlovala po pogodbi za dve leti v nekvalificiranih poklicih. Prav v tem obdobju so predvsem moški odhajali na delo v Snowy Mountains, kjer je že od leta 1949 potekala gradnja kompleksa hidrocentral:

»Avstralija u tistih časih apsolutno ni imela eno svojo kompanijo, da bi zmogla gradit tunele za hidrocentrale. Taku so mogli oni jemati kontraktorje

M.L.No. ... 3301 ... ITA 1
Block 5

COMMONWEALTH OF AUSTRALIA
COMMONWEALTH EMPLOYMENT SERVICE

Tel.: Wodonga 370 Bonegilla, Victoria.
.18th September 1957

Poštovani - a gospodin SAJN D-110.....

Želim da Vas izvestim, da su za Vas ne primrene oko Vašeg zaposlenja kod A. & E. Builders, Lot 372, Marion Street,
U GEORGES HALL, BANKSTOWN, NSW, Kao Concrete-hand

Treba da počnete rad 19th September. Vaše radno vreme 1 (ili) šihne bit će 40 hours, 5 days per week.

Vaša plata će biti približno (ok. £ 14/-/- per week i sve, dok iznos, Vaše plate bude kao je navedeno, sledeći odblici su mogući:

Porez:
Accommodation at Villawood Hostel.
Ukupni odblici:

Posle čega Vam ostaje čista plata od:
Iz Bonegilla će te otputovati 18.9.1957. Uredjenja oko putovanja su sledeća:
Leave Albury by train at 3.35 p.m. - Arrive Sydney at 5.56 a.m. 19.9.

Adresa District Employment Officer-a (Šefa okružnog ureda rada), od Commonwealth Employment Service-a (Saveznog ureda rada) u podrucju u kojem će te živeti je sledeća:
..... 12 Marion Street, BANKSTOWN, N.S.W.

a broj njegovog telefona je: UY.1251. On će biti uvek spreman ako Vam ustreba sayet ili kakva informacija u vezi sa Vašim zaposlenjem, kao na primer, o Vašoj plati ili o radnim uslovima da Vam izadje u susret. U Vašem je interesu da se posavetujete sa njima u ukoliko želi promeniti posao. Sve ove usluge su bezplatne.

Spōstovanjem

N. C. REEVES
Officer-in-Charge
C.E.S. Bonegilla, Vic.

Sl. 4: Dokument o rasporeditvi imigranta D. Šajna na prvo delovno mesto v Bonegilli l. 1957 (original hrani ISI)

iz *vn* Avstralije. Prvi kontraktorji so tle u Avstraliji začeli Norvedžani, k so poznani po Evropi ko dobri majnerji [iz angl. miner – rudar]. Jest ne vem, kaku bi rekli pri nas. Te, ki tunele, jeze, ceste in use tu delajo, ne. In taku so oni imeli prvi kontrakt u Avstraliji in so prvo malo centralo nardili. Tista centrala pol je poganjala druga dela, k so se tu začelu nekiye štirinpedstga leta, končalu pa štirinsedmdstga.

In, seveda, mi smo kje prišli kukr novinci, k nobedn ni tunela še nikoli vidu, razen če si se z ulakom pelu skozi van. Tam je bla taka navala za delavce, da je po dvesto, tristo ljudi čakalu na delu. Možnost je bla, da ste imeli groznu dobru plačanu, dobr denar, zelu fajn stanovanje, udobnu, usak svojo sobo je imev. Stranišča, kopalnice, hrano, menzo smo imeli. Toplo hrano smo imeli za opovdne, k smo jeli u tunelu, in čaj, kakav, kafe, kar si želev, mleku, sadje. Use! Use to je blu apsolutno res, ekstra, ekstravagantnu in dobru. Smo imeli pralne pripomočke. No, sami smo si mogli prat in tu. Res, da smo bli daleč *vn* ot ta glavnih mest. Ampak eno sigurnost si imev, da si res se počutu ku doma, čeravno mlat si in ne vidš ženske, k tuki človeku u življenju res manjka učash. Ampak ena sigurnost je bla pa res dobra, no.

In taku, jest sm tistikrat začev ko novinc in seveda začneš, kukr te oni kličejo, ko drugi klas mainer. To bi blo druge vrste minerc, a ne. In pol šele, dok se izučiš, dobiš prvi klas minerc in dobiš povečano plačo, imaš večjo doužnost, že dobiš mašino za vrtat in tu, ne.

Tam pa, seveda, Slovencu nas je blu zelu malu, mogoče enh sedm na enmu deli, enh šest na drugmu. In so ble pa razni drugi, kot narveč narodnosti so bli Taljani pa Španjolci, Nemci, Poljaki, Čehi, malo Madžarov, Hrvatov tistikrat tudi ni blo, kje pa tam en malu kašn Grk. Usak tedn si šihto menjav, ne, enkrat ponoč, enkrat podnevi.

In smo narveč šli za holiday [počitnice] u Melbourne, Sydney. To je pa groznu daljava. Tistikrat so ble ceste zelu slabe, makedam, in taku, ne. Daljave so pa ble petstu, šeststu mil. Seveda, narveč, k smo tistikrat zašlužli in prišparali, smo pršli do mesta, smo precej potrošli. Tistikrat smo malo res živel kukr u Ameriki, u tisti Las Vegas, ne. Usega je blo! Eni so igrali, eni ženske, eni avte in tako dalje, ne. Taku da pri tukem denarju, k je blo tam, nismo niti dosti prišparali. Ampak ena sigurnost je pa zmeraj bla, bulše kukr če si u mejsti biv, ne.

In s tega je šlo iz lejta u leto. Jest sm zelu dobru napredovav. Jest sm tam poli seveda imev tudi lažja dela. Nism biv več na nartežjih delih. Z Amerikancami sm biv zelu dobr, so me zelu radi imeli. Taku sm pol jest začev vozit lokomotivo, ne, tudi u tunelih in je blu lažje delu.

Taku sm šov z dela u delu bres problema. Eno se je končalu, drugu začelu in

sm šov naprej, taku da osminpedstga leta sm že pršu do preddejavca, yeah. In pol, seveda, tam so me precej silli, da bi šov za delovodjo. Jemu sm že tri, šter leta za sabo, taku da sm znau usaku delu, use mašinerije na gumah al na kolesi al na šinah. Sm use znau vozit, sposobn za usako stvar. In sm pol uzev za delovodjo, taku da sm pršu do supervajzrja [iz angl. supervisor – nadzornik]. Ne vem, kako po vaše rečejo. Ja, supervizor, yeah. Učasih, šesdstga, enainšesdstga, dvainšesdstga sm jemu po sedmdst, štirinsedmdst, osmdst ljudi pot sabo u svoji šihti, ne.» (A., št. 9)

Na deloviščih izven mestnih naselij, na poljih sladkornega trsa, v rudnikih ipd., kjer je bilo zaposlenih manj Avstralcev in kjer so prevladovali imigrantski delavci, je bilo manj etnične diskriminacije. Drugače je bilo v tovarnah in na delovnih mestih, kjer so se vsak dan srečevali novi in stari Avstralcji:

»Ta prva služba je bla Dunlop. Eno leto sm bla u Dunlop [v Sydneyju]. So čevle delal. K jest, k smo sm pršli, sm bla doma gospodinja. Nč družga. Pol sm šla delat u tovarno za predelavo mesnih izdelkov. Potem sm se pa zaposlila u tmlu, kok so rekl, telekom tovarna. In tm sm pa delala dvanaest let do

Sl. 5: Novoletna zabava Slovencev v Snowy Mountains l.1961
(foto: neznan, original hrani ISI)

moje boleznì... K oni zahtevajo, da morš bonus [akordno delo] delat – mi smo bli bl pridni na delu kokr Avstralci in oni pa niso tega maral, da ti tolk delaš pa d tolk nardiš. In če si ti dobu en funt več bonusa pa več plače, je bla lubosumnost zarat tega, a ne.» (A., št. 16)

»Je blo začetka mal teško, ker logično nisi razumev angleško. Ampak drugač so bli prilično prijazni. Čutil se pa je, d smo nekak, ne od usih, ampak dost od njih, d nismo prov preveč zaželen u Avstraliji.» (A., št. 15)

Vzrok za sovraštvo med Avstralci in imigranti so nekateri iskali v razlikah v delovnih navadah enih in drugih in ga skušali tolerirati:

»Avstralci so mel prej eno lahko življenje, zemla je bogata in jim ni blo treba delat. Ko so pa prišli emigranti sm, ti so pa delal ko neumni! In Avstralci tega niso hotl in so bli lubosumni na emigrante. Smo bli tle šele eno leto, pa smo že začel kupovat zemlo, gradit luše in tko. So bli zelo divji proti nam: 'Če bodo ti novi Avstralci delal, mi gremo na štrajk!' Tempo je postav prehitr za njih.» (A., št. 1)

Še dodatno so se razlike med njimi utrjevale zaradi neznaja angleškega jezika: zaradi izčrpanosti od celodnevnega dela mnogo priseljencev ni obiskovalo tečajev angleščine, s katerimi je vlada hotela pospešiti njihovo asimilacijo. Učenje tujega jezika, predvsem pogovornega, je pri imigrantih potekalo sproti iz dneva v dan, najpogosteje na delovnih mestih, pri vsakdanjih opravilih, nakupih v trgovinah ipd.:

»Well, u Wollongongu [v Novem Južnem Walesu] takrat so bli sami naši, evropska raja. Razn uradi, dohtarji, trgovine – to so bli sami Avstraljanci... Organizacij ni blo, da b pomagale emigrantom. Nobedn se ni brigov, kaj razumeš, kaj ne razumeš. Si biv prepuščen popovnomu samemu sebi. Doma smo use slovensko... Sam, kar je blo, kle sploh ni naših [po preselitvi v Sydney]... So bli sami Engleži usi sosedi. Midva [z možem] sva se skušala čim več se da angleškega naučit... Sej jest sama ne vem, kako je ta angleščina pršla notr.» (A., št. 12)

»U steelworku, to je u železarni [v Wollongongu], al si znov al nis znov, ni blo važno. Je blo važno za mene, ko sm postov enkrat, misln, ko so me uzel ko malerja, ne, kot pleskarja,... si poklicno morav vedet, ko te je poslov naret tisto in ti objasnu, kaj hoče imet in kako naret to, ne. Si morov razumet ga in pa si morov tolk vedet... Zdej, jest nism znov angleškega. Ali, tu pa tam sm ujev nekaj oziroma sm se lahko nekaj z rokami in nekaj po taljansko. Je blo bl

podobno latinsko, ker tud angleško se nekje ujame tu pa tam. U glavnim smo se sporazumel. Mi je uzelo eno leto. « (A., št. 11)

»No ja, men je reku moj šef tam u kuhni, k sm delov, prav: 'Ti kr guvor! Nč te nej ne skrbi kako, al je prov, al dobr, al slap, al kaj.' Jest se dobr spomnm, učasih, kašno neumno besedo sm jest uporablu za neki družga, kar sm fakično hotu povedat, a ne. Ampak on je reku: 'Nikdar se novš nauču, če ne boš govoru.' Tko sm jest govoru, govoru, prov, al pa slap, al pa narobe, al karkoli. A u branju sm hitrej pršov skos. Za pisanje pa še dons nism, ne, ker nism mu nikdar časa niti potrebe... Jest lahko napišm, ampak bo use narobe. Po naše bi blo to easy [lahko, brez težav], ampak angleščina se drugač piše. Tm morš use spelat [iz angl. to spell – črkovati], če češ pravilno napisat. No, in tko niti se nism jest za to zauzev prov preveč... « (A., št. 15)

»U trgovinah je blo težko, k si pršov ke u trgovino. So mel tistele šilinge. Po pa nisi razumu, si pa zmeri funt dav, zmeri funt. Kr naenkrnt sm mela pa povhno torbo srebrnga družža... Najlaži je blo funt dat, pol ti je pa on [prodajalec] nazaj dav. « (A., št. 16)

Za desetletje, o katerem smo govorili, so si statistične ocene slovenskih izseljencev med seboj zelo različne: leta 1952 naj bi jih v Avstraliji prebivalo 5000⁷⁴, dve leti kasneje od 6000–8000⁷⁵, medtem ko naj bi jih leta 1963 bilo že 10–15.000⁷⁶.

Zadnji podatek že govori v prid dejstvu, da se je v začetku šestdesetih let povečal interes za naselitev na petem kontinentu med Jugoslovani (mednje so avstralske statistike prištevale tudi Slovence vse do leta 1986) ter poleg njih še med Turki, Izraelci, Indijci in Japonci.⁷⁷ Hkrati je upadlo prihajanje severnih Evropejcev. Na splošno pa se je v deželo do leta 1965, v času njenega skokovitega gospodarskega napredka (še posebno v težki, tekstilni in predelovalni industriji), na leto povprečno priselilo 92.000 imigrantov. Skoraj polovica od njih je prišla iz Velike Britanije.⁷⁸

To je bil še vedno čas nespremenjene diskriminacijske in dvosmerne imigracijske politike, v katerem pa so se že jasno kazale določene potrebe neangleško govorečih izseljencev, ki so izhajale predvsem iz njihovega neznanja angleščine. Kljub temu je imela avstralska vlada uvedbo prevajalskih služb za »ško-

⁷⁴ Živko Šifrer, Koliko je Slovencev po svetu, *SJK* 1954, str. 131.

⁷⁵ *Slovenska kronika* 1954, št. 7, št. 8–9.

⁷⁶ *Misli* 11/1963, št. 7.

⁷⁷ Collins, *Migrant Hands*, str. 24.

⁷⁸ Prav tam.

dljiv element v procesu asimilacije«, zato so bile komunikacije med imigranti in avstralskim prebivalstvom izredno omejene. Da bi čim hitreje asimilirali nove Avstralce je sporazumevanje v kampih, na delovnih mestih, v bolnicah, šolah in ostalih javnih ustanovah potekalo še vedno izključno v angleščini. Vsa navodila, različni formularji, časopisi, namenjeni imigrantom, so bili pisani v angleščini. Še posebno njihovi otroci so bili izpostavljeni tovrstnemu pritisku v šolah:

»Sam uzemimo za primer: naši otroci tle so tko kot črni met belimi. Ko pridejo naši otroci u avstralsko šolo, usi govorijo angleško, jedo tisto meat-pie [mesna pita] in tko naprej. Naš prnese potico, je druh, mu je nerodno, hoče bit eno.« (A., št. 1)

»Jest se še spomnm, k so moje punce hodile u šolo in jest sm jih zmerej ke pelala pa spet ponje pršla, ne. In sm jih tm slovensk nagovorila. Pa so rekle: 'Mami, ne, ne po slovensk, ne po slovensk, raj po anglešk reč!' To je že tist opčutk, ker otrok neče bit drgačn kukr drugi. Tud on misl, d je mn uredn. Ne bo mislu: Ja, jest lohka dva jezika govorim, sm več uredn! Otrok bo mislu, da ni glih tak ht un tadrug Avstralc, ne. To je čudn občutek, ko otrok ma: mnurednost, kr ni Avstralc.« (A., št. 5)

Komunikacije so lahko normalno potekale le v okviru svoje ali jezikovno sorodne etnične skupine, oziroma v jezikih, ki so se jih imigranti naučili še v času bivanja doma.

Zato je bil jezik priseljencev eden izmed pomembnih dejavnikov konstituiranja etničnih naselij (ethnic communities) konec petdesetih in še bolj v šestdesetih letih. To so bile zaokrožene populacijske enote, ki so enotno nastopale proti avstralskemu rasizmu in znotraj katerih so imigranti lahko zadovoljevali svoje kulturne, verske, socialne potrebe. Poleg pravice do »etničnih duhovnikov« so si izborili še pravico do svojih društev in organizacij, ki so že pred tem delovale pod okriljem etničnih verskih središč.⁷⁹

V prvi polovici šestdesetih let so se na ta način organizirali tudi Slovenci, živeči v večjih mestih od Perth (v Zahodni Avstraliji) do Newcastle. Dejavnosti društvenega življenja so vključevale slovenske dopolnilne šole, pevske zборе, ansamble, folklorne in igralske skupine, družabne prireditve ob verskih in nacionalnih praznikih ter športna tekmovanja.⁸⁰

⁷⁹ Samo v Sydneyju je že leta 1950 živelo devetnajst različnih etničnih skupin, ki so se združevale v petintridesetih etničnih organizacijah, društvih, klubih (Craig, *The Social Impact*, str. 68, 69).

⁸⁰ Med leti 1950 do 1970 so bile poleg omenjenih verskih središč v Sydneyju, Melbournu in Adelaidi ter društva v Sydneyju ustanovljene še naslednje slovenske organizacije: v Novem

Nasprotje med uradno asimilacijsko politiko in realnostjo v vsakdanji etnično pisani avstralski družbi je postalo tako močno, da so nanj začeli opozarjati tisti Avstralsci, ki so neposredno delali z imigranti (v kampih, na delovnih mestih, v šolah, v psihiatričnih bolnicah, v pravnih službah ipd.).

V vladni politiki pa je še vedno prevladovalo mnenje Harolda Holta, ki je leta 1952 nadomestil Calwella. Zatrjeval je, da je kljub priseljevanju neangleško govorečih etničnih skupin v Avstraliji možno zgraditi novo Veliko Britanijo, pri čemer je najpomembneje obdržati »močno večinsko britansko tradicijo, ki bo na ta način sama po sebi postala del tradicije različnih etničnih skupin.«⁸¹ Sprejeti britansko tradicijo pa je, po besedah ene izmed najpomembnejših raziskovalk avstralske imigracije Jean Martin, pomenilo za priseljence enak način adaptacije na življenje v Avstraliji, kot je veljal za Britance, pri čemer slednjim ni bilo potrebno prekiniti z materinščino, z navadami in običaji njihove kulture, z družbenimi odnosi ipd.⁸² Vlada Južne Avstralije je bila konec petdesetih let med prvimi

Sl. 6: Prva hiša družine Uljanič v sydneyjskem predmestju Five Dog l. 1960
(foto: Ivan Vidmar, original hrani ISI)

Južnem Walesu (leta 1956 – Slovensko društvo Tivoli – Newcastle; leta 1969 – Slovensko avstralski klub Planica – Wollongong); v Avstralskem zveznem teritoriju (leta 1964 – Slovensko avstralsko društvo – Canberra); v Južni Avstraliji (leta 1967 – Slovenski klub Adelaide) in v Viktoriji (leta 1954 – Slovensko društvo Melbourne). (Več o tem: Slovenska društva, organizacije, ustanove, verska središča ..., poročilo za 1. Svetovni slovenski kongres (ur. Stanka Gregorič), Sydney 1991 /tipkopis/.)

⁸¹ Collins, *Migrant Hands*, str. 228.

⁸² Jean Martin, *The Migrant Presence, Australian Responses 1947–77*, Sydney 1978, str. 27–28.

avstralskimi državami, ki je začela opozarjati na neživljenjske zahteve avstralske politike po homogenizaciji raznoterih kultur, tradicij in vrednot novih Avstralcev. Ostale avstralske države pa so še naprej vztrajale na stališču, da Avstralci nočejo etničnega pluralizma, kar je v bistvu pomenilo, da zaradi novih ljudi nočejo spremeniti svojega načina življenja.

Le-tega so uradno še vedno predstavljali kot dominantno britanskega, s čimer so prikrivali realno podobo etnično razvejane družbe in iz nje izključevali kulture imigrantov, čeprav sta se obe generaciji novih priseljencev, tako tista s konca štiridesetih let, kot tista, ki je kontinent poselila v naslednjem desetletju, že materialno osamosvojili in zavzeli določen družbeni položaj v novem socialnem okolju.

Recimo Slovenci, še posebno tisti, ki so prišli v Avstralijo v prvih desetih letih po drugi svetovni vojni, so po »odsluženih dveh letih«¹ že prehajali v fazo postopne ustalitve glede na stalno bivališče, zaposlitev, družinsko življenje, druženje z rojaki in komuniciranje v angleškem jeziku. Lahko bi rekli, da se je zanje asimilacija pravzaprav šele začela, saj so bili za vključitev v avstralsko družbo končno dani normalni življenjski pogoji, ki niso več temeljili na diskriminacijskih pritiskih, temveč bolj ali manj na željah in potrebah posameznih imigrantov po normalnih družbenih odnosih s sobivajočimi v soseski, na delovnih mestih in v javnem življenju. Pot do samopriznanja omenjenih želja in potreb pa je moral opraviti vsak posameznik sam tako, da je, vsaj za nekaj časa, presegel v sebi prvotni namen po začasnem bivanju v tujini, kjer bi si prislužil denar za boljše življenje doma, v izvorni družbi:

*»Ampak bi reku, naš namen je biv na začetku, da ostanem u Avstraliji dve leti. Ko je prišla žena, sma rekla: 'Še dve leti!' Pol sma rekla: 'Pet let.' Doma so ble ekonomske razmere takrat teške. Smo rekl: 'Tuki imamo pa zdaj priliko si neki pripraviti, potem bomo šli pa domu.' In to je biv resno naš namen.«
(A., št. 14)*

Ta namen je bil močnejši pri t.i. ekonomskih emigrantih v petdesetih in šestdesetih letih in manj pri t.i. političnih izseljencih, pri katerih je alternativa »ostati ali se vrniti«² obstajala zgolj na emocionalni ravni. Pri vseh pa je ravno dosega osnovnih življenjskih ciljev odmikala oziroma blažila njihovo željo po povratku v domovino:

»Met tem časom... smo šli mi že vn is tega lagerja. Sm že mev svoj avtomobil. Zdej sm že gledov okol, kje bi si lahko kupu eno malo hišco. In enkrat smo spet imali malo sreče. Ena lepa hišca je pršla na tržišče za prodajo. Seveda, zahtevali so za to hišo tri tisoč funtov, kar je blo kar precej denarja. Depozit so hteli imet eno tretino... Niso hteli jo prodat, kak so navadno hiše prodavali, da so kupci plačivali dvajst do tridst let. Pogoj je biv eno tretino takoj in čes šest let mora biti otplačana.«

Seveda, mi smo bili siti živeti pri tujih ludeh, u malih sopcah, pa smo si rekli: 'Oh, naj bo, kar hoče! Bomo jo kupli'... U njej ni blo nič. Use je blo prazno! Samo so ble ugrajeni ormari, kuhinja je bla ugrajena. Imeli smo že jedan hladilnik, imeli smo dve postli. Potem smo pa počasi usak teden nekej kupli. In tak smo meli našo prvo hišo.» (A., št. 2)

»Pr totem Taljanu sva si našparala tisoč funtof in sva hišo kupila u Newtownu [predmestje v Sydneyju].

Ta male sta ble že u kindergartenu [otročkem vrtcu] pa še M. se nam je narodiv. Je malo bla stiska, ker smo moral za hišo otplačivati pa pohištvo kupovat. Tak smo meli stanare, smo meli navadno po tri ali štiri Dalmatince, fante. Naša družina je vse spala v eni sobi, a druge dve smo pa izdali, ne. Tak je nekej zraven pršlo. No, in v tisti hiši smo pol bli štiri leta. In sva si nekej našparala denara, a avta pa še nisma mela. Pol sva tisto prodala in sva kupla to hišo, ki jo mamu tukej.» (A., št. 10)

A.: *»U tem času smo bli tri leta u kampju u Wollongongu, smo zemlo kupila pa hišo začela gradit.«*

M.: *»Zemla naša je koštala tristo petnsedmdst funtov, kar je bla ena najcenejših blizu centra u Wollongongu, kar je zdej že centralno. Njegova plača je pa šla gor, ne.«*

A.: *»Petntridst funtov kot painter [pleskar].«*

M.: *»Al nismo živeli kukr živimo dans.«*

A.: *»Petntridst funtov na štirmajst dni. En tristo petnsedmdst, to je blo pa cena zemle, sam zemlišča, ne. In to je bla najcenejša in je bla najgrša tut. Je blo, hudiča, takole je blo strmo, ooo!«*

M.: *»Al blizu centra, nobedn ni šov un. Je hotev čim bliže.«*

A.: *»Avto se ni mogu dobit. Kakšn avto!«*

M.: *»Od useh Slovencev je mu edn avto in to je blo že velika reč. Je mu eno staro škatlo. Pol sva isplačavala to zemlo in samo jedli.«*

A.: *»Pa spal.«*

M.: *»K se je mela ta mala za roditi, nismo kupil nič blaga, da bi šival, k smo z njegovih srajc šival ta mali. In smo kupil glih tolk plenice, da ni ta mala bla gola. Nismo mel.«*

A.: *»Eno leto mi je uzet, da sm tisto splačov, tistih tristo petnsedmdst dolarjev. In potem mi je uzelo še ene dve let, ne, da smo spravili dost depozita skp za bajto potem naprej narditi, a ne. Potem je blo treba pohištvo kupiti. In za to tut si rabu dnar, a ne. En kp enga dnarja je blo treba.«*

M.: *»In kle u Australiji se ne useliš u hišo, dokler ni popolnoma končana.*

Mora bit ot Health Department – od zdravniškega departmenta [oddelka za zdravstvo], mora bit potrjena, da ti lahko notr greš. U kempu sva čakala, dokler naša hiša ni bla končana. Ko smo se selil, smo se z M. in B. že. Obedve sta ble u kempu rojene. «

A.: *»U glavnm je blo tko bl na siromašno use skp. Glih tolk je blo, d smo državal. Da bi kaj ekstra imel, ni blo. Jest sm biv proti, nism hotu, da gre M. delat. «*

M.: *»Nisva govorila takrat, se mi zdi tri tedne, sm se jest zapisala, da hočm delat. Pol sm hodila delat ponoč, zvečer. Sm šla u steelwork, u isto fabrko, železarno, k je ogromna. Sm čistla tiste urade, in to zvečer. On je pršov, jest sm šla. To sm pršla mal okroh povnoči. Pol sm pa dobila jutranje delo. Pol sm pa zjutraj hodila. «*

A.: *»Pr jutranjemu delu je rabla prevos, sm kupu eno staro garo, en star renolt sedmsto pedst, tako da sm jo delat pelov. «*

M.: *»Je ustajov pa je mene pelov delat pa je pršov domov pa je šov spet spat, pol pa sam delat. Otroci so bli skoz doma in ko je on šov op sedmih pa dvajst pa je sosedu pristuhnila. Jest sm pršla domov okroh osmih. Jest sm potem tisto pustila pa sm šla delat u coffee bar. Al prvo hišo smo prodal, da gremo domov, originalno. «*

A.: *»Domov smo hoteli, domov. «*

M.: *»Se mi zdi, d z dnevom, k smo pršli sm, smo usi mel opčutek: Sej kle bom sam tu en tolk časa, da si nekej nardim, pa grem domov. In takrat, otroci so bli še majhni in midva sva rekla: 'Greva domov!' In sva prodala in pol je pršlo pa notr, da: 'A., ne hodi domov, ker te bo vojaščina pobrala.' «*

A.: *»Bi mogu bit petintridst al nekej tacga star. In nism biv. Smo šli u Sydney. Smo pol hišo s trgovino kupil. M. je trgovino delala. « (A., št. 11, 12)*

Vzporedno s postopnim osamosvajanjem posameznika in družin je naraščala njihova želja po druženju s svojimi rojaki, saj

»kokr hitr se nasiti tistega denarja, takrat je pa prazno. Potem je pa treba nekej več... Želja po združevanju pr Slovencih mislim, da ishaja is tistga življenja, ki smo ga prej živeli, še doma. Nas vleče skupej. Nam je prijetno slišat slovensko besedo. Če nekje živiš u tujini in ko enkrat slišiš dva, ki sta samo žvižgala slovensko melodijo, greš k njima. Je nekej u človeku... Sej pravjo: Slovenstvo se je pilo z materinim mlekom!« (A., št. 1)

S tem je ne samo na področju duševnosti izseljenca, temveč tudi v življenju celotnega njegovega vsakdanjika začelo potekati življenje na dveh nivojih, ki ju lahko ločimo z delovnim in prostim časom. Pri prvem je šlo predvsem za njegovo

vključevanje v avstralsko okolje, ki mu je v končni fazi omogočalo zadovoljevanje materialnih potreb, medtem ko je prosti čas preživel v okviru svoje družine in slovenske skupnosti, s čimer je potešil svoje emocionalne in socialne zahteve po druženju z ljudmi istega jezika in porekla.

»Jest sm biv enkrat povabl na en slovenski sestank... in sm se takorekoč učlanu u organizacijo, to, k se imenuje Slovensko društvo Sydney, ali po

S L O V E N S K O D R U Š T V O

*(SYDNEY)

Dragi Slovencec; Slovenka:-

PRIPRAVLJALNI ODBOR Slovenskega društva v Sydneyu Vas
vljudno vabi na društveni

P r v i r e d n i o b č n i z b o r

v soboto dne 2. februarja 1957 ob 7. uri zvečer v Slovenskem Domu,
121 Queen Street, Woollahra (poleg Post Office)

D N E V N I R E D :

1. Predsednik otvori občni zbor;
2. Tajnikovo poročilo;
3. Blagajnikovo poročilo;
4. Čitanje osnutka društvene ustave;
5. Potrdilo in sprejem ustave;
6. Vpisovanje članstva;
7. Volitev rednega odbora;
8. Novi predsednik zaprosi urednika M. ISLI, da naslovi navzoče.

Po kratkem odmoru bo na redu vprašanje organizacije za nakup Slovenskega Doma.

Po končanem programu sledi prosta zabava s plesom.

Pripravljalni odbor:

Predsednik: Milivoj Lajovic
Podpredsednika: Ivan Planičar in Simon Pevc
Tajnika: Ljanko Urbančič in Antonija Vodopivec
Blagajnika: Janez Perko in Niko Krajc
Odborniki: Milan Pleteraki (za razvedrila), Alojzij
Kepa in Jože Renko.

VJAK DOBRONAMEREN IN ZAVELEN SLOVENEK DOBRODOŠEL! POKA-
ŽIMO, DA TUDI SLOVENCI V AVSTRALIJI ŽIVE!

SI. 7: Vabilo na prvi redni občni zbor Slovenskega društva Sydney l. 1957
(original hrani ISI)

anglešk Slovenian Association Sydney, ne. In to je blo štirinšedstega leta. In ot tkrt naprej sm u organizaciji skos. Prve leta, eno leto al dve sm biv mogoče u nadzornemu odboru. Potem sm biv douge leta blagajnik Društva. Potem sm pršu na tajniško mesto..., potem sm pršu za precdnika... U prvih leth je naša želja bla od usega početka, da pridemo pot svojo streho in pot svojo streho je zelo teško pridt. Zbiral smo prostovolne prispevke, zbiral smo, delal smo zabave. Sami, k smo bli u odboru, smo ravno tko ustopnino in use plačal. Kuharce so use prnesle: ena je skuhala, druga, tretja drugo spekla. In use so tm prnesle in tisto smo prodal. Mi, k smo delal, smo ravno tako kupl, kot tisti, k niso delal, samo da je pršov denar u blagajno. Use smo mel u najeth dvoranaah do devetinšedstga leta in potem po devetinšedstmu letu smo kupil zemlo [v Bossley Parku v Sydneyju]. Ampak mesečne prireditve smo še zmerej delal u najeth dvoranaah, ne. To zemlo smo kupil. Je bla ena stara hiša gor. Smo imel usako nedelo tm gor otprto, da je lohka kdo gor pršu, pa smo takorekoč mal gostilno kr na črn imel. Nismo imel dovolenja, da lohka točimo al kej, ne. Smo si reskiral, d smo si kšn dolar ekstra naredl, ne. « (A., št. 4)

Sl. 8: Prva slovenska cerkev St. Raphael v Merrylandsu v Sydneyju l.1968
(foto: neznan, original hrani ISI)

»Kar smo mi bli uzuni, je blo to u naših društvih, kdr so mel kšne zabave, če je biv čs... In sva [on in žena] se učlanla u takratno Slovensko društvo, ne. So mel u Woollahri [predmestje Sydneyja] sedeš, ja... No, in takrat sva se midva uklučla u to društveno življenje: well, prvič d prideva met Slovence skupi; po drugi strani so pa rekl: 'Ti si kuhar. A bi ti hotu tmle gor naredit mal večerje pa tole? Fantje pridejo ke in bi mel kšno reč za pojest pa to.' Kuhna je bla. Jest sm kupu enih par posot, ne, in sva midva tja hodila... No, in pol sva midva šla u Paddington na kašno prireditev, kadar je bla tm. Tm je biv slovenski župnik u cerkvi pa dvorano so mel najeto. Anyway [kakorkoli že], torej midva sva šla učasih na kšno prireditev, tko d prideš mejhn mal med naše ludi, ne. In to je blo use.« (A., št. 15)

»K sm jest tm u cerku notr pršla, jest sm celo uro jokala od vesela, k sm slovensk slišala. Joj, k nism dvanajst let! Nekej neverjetno! In sm jest tkrt mislla: Marija, kako ludje ne vidjo, kaj majo! Če ti maš neki, ti ne cenš, ampak če bi ti ludje use to zgubl, kar majo, pol bi pa vidl, kaj manka... Ko smo sm pršli, sm jest vidla, kaj je to uredno, k so kle že neki mel... In pol smo se upoznal in s tistm duhovnikam govorl. In so vidl, d mam otroke. Prav: 'Sej lahko pošlete otroke u slovensko šolo!' Smo dal otroke u šolo. In prec smo se bol počutil. In potem prav: 'Zdej to soboto je tm dol ena zabava.' To je blo čist dol u mest, u Sydneyju. In smo šli mi dol. In tko smo se uklučl... Mi smo tud zmeri kulturno delval in u narodne noše smo se napravl... Sej pravm, je stvar, k živi, samo treba jo je negvat, d se ne zavriže. Ni pravice, d to zamre! Moj otroc so zmeri deklamiral, so pel in če smo šli tud na slovenske zabave, oni so šli zmerez z nm.« (A., št. 16)

»Takrat, ko smo živeli še u Newtownu, pol smo spoznal to Slovensko društvo in M. pa I. sta zmeraj, ko je bla kakšna proslava ali kaj, pele. Sta zmerez pele. Mi smo se včlanli v Slovensko društvo, ne. Radi smo zahajali met Slovence in kdaj koli je biv kakšen ples ali kakšna prireditev, mi smo zmerez bli tam. Mi smo bli zelo douga leta člani Slovenskega društva. Ja bi šov met Slovence usako dobo, če treba tudi u polnoči, o yeah! Mam rat slovenski jezik, slovensko govorico. Ja, ko pridem met Slovence, ja sm čisto doma!« (A., št. 10)

»Al to smo bli use same mlade družine, k nismo mel kam jet, kot pa se edn družga obiskavat. Tam si šov z otrocmi, ker ni blo takrt, da si ti enga najev pa da bo otroke pazu. Pač, ni blo u navadi. Smo usi šli, kamor smo šli, al pa nobedn. In to je blo slovensko društvo. Tam smo šli na plese in vozički in use je blo tam in dojenčki in use skp. To je blo fajn.« (A., št. 12)

Slovinci so v tem obdobju predstavljali le eno izmed manjših organiziranih etničnih skupnosti v Avstraliji, ki so skupaj z ostalimi, mnogo močnejšimi etnijami (npr. Grkov v Melbournu – glede na njihovo število drugem največjem grškem mestu na svetu), z ohranjanjem svojega načina življenja dokazovale, da popolna asimilacija tujcev v novem okolju ni mogoča.

OBDOBJE INTEGRACIJE

Asimilacijska politika, ki je po besedah političnega ekonomista Collinsa že od začetka bila obsojena na propad⁸³, je dejansko postala vprašljiva tudi za njene zagovornike šele v začetku šestdesetih let. Takrat je namreč avstralska statistika prvič zabeležila množičnejši odhod nemških, nizozemskih in italijanskih povratnikov, ki so se za stalno vrnili v svoje domovine.⁸⁴ Sočasno je Avstralija zaradi pojava »delavcev na začasnem delu« v Evropi ter ugodnejših vselitvenih pogojev Kanade, postala za delovno silo s Stare celine, pa tudi iz Velike Britanije, manj atraktivna. Zaradi vsega tega, predvsem pa zaradi vse hujših pritiskov imigrantov po liberalizaciji javnega izražanja njihove etnične identitete, je avstralska vlada leta 1966 prestopila prag asimilacijskih pritiskov in v obdobju »prehoda« v multikulturalizem v odnosu do novih priseljencev uveljavljala politiko integracije.

Dejansko je bil to proces »dvostopenjske asimilacije«⁸⁵: avstralska vlada od imigrantov ni več uradno zahtevala popolne vključitve v avstralsko kulturo takoj po njihovem prihodu, temveč je to pričakovala v »doglednem času«. Med priselitvijo in asimilacijo je torej obstajalo obdobje, v katerem se je priseljencu toleriralo njegovo etnično in kulturno poreklo. Ker pa kot imigrant ni imel nikakršnih uradnih možnosti za ohranjanje obel, se je bil, če je hotel v novem okolju preživeti, prisiljen vanj čim hitreje vključiti. Ravno ta vmesna, integracijska faza avstralske imigracijske politike, ki je bila zasnovana brez sistematične dolgoročne perspektive v okviru bodoče avstralske družbe, je zaradi svoje ohlapnosti omogočala imigrantom in njihovim etničnim skupnostim večje možnosti za uresničevanje njihovih zahtev: tako so npr. Italijani in Grki, ki so postali vzgled še ostalim priseljencem, konec šestdesetih let že dosegli uzakonitev državnih etničnih šol za svoje otroke in pravno pomoč v jeziku imigrantov.

V tem času, ko so imigranti čedalje glasneje izražali svojo etnično pripadnost, so se še zlasti nekateri avstralski sociologi⁸⁶, v strahu pred izgubo »avstralske

⁸³ Collins, *Migrant Hands*, str. 230.

⁸⁴ Prav tam.

⁸⁵ Prav tam, str. 231.

⁸⁶ Npr.: O. A. Oeser, S. Hammond, W. E. H. Stanner, A. Horne idr.

identitete«, tako v znanstvenih krogih kot v javnem življenju, trudili definirati tisto, kar naj bi bilo v njihovem življenju specifično avstralsko. Ker je bilo to izvedljivo le v primerjavi z nečim neavstralskim, so jim opredelitve avstralskega življenjskega stila predstavljale težave, saj so Avstralci od tistih, ki naj bi jim bili nasprotni, torej od imigrantov, postopoma že začeli sprejemati nekatere njihove navade, običaje, načine prehranjevanja, oblačenja ipd. Poleg tega je že od srede petdesetih let dalje močno naraščal uvoz ameriških in japonskih izdelkov. Deželo je preplavila »kultura Coca Cole, MacDonalдовых hamburgerjev, Kentuckyjevih pečenih piščancev, Toyota avtomobilov, Sonyjevih tranzistorjev«⁸⁷ in izpodrivala britanske temelje avstralskega vsakdana. Slednjega so Avstralci enačili z »najboljšim možnim načinom preživetja na Zemlji, v katerem človek ohranja svoj individualizem in komoditeto.«⁸⁸ Rečeno je še bilo, da je »avstralski način življenja nekaj globljega, kar se ne da izraziti z besedami, nekaj, kar je povezano z občutkom svobode in varnosti vsakega posameznika na tem koncu sveta.«⁸⁹ Avstralijo so v tem času prikazovali kot »srečno deželo« (»lucky country«), v kateri so heroji avstralskega »busha« (divjine) postali urejeni prebivalci meščanskih predmestij.⁹⁰ Takšno strokovno in javno mnenje je ignoriralo podobo večine imigrantskih proletarskih naselbin in etničnih getov v revnejših predelih avstralskih mest in v industrijskih središčih ter najnižji socialni status neangleško govorečih priseljencev na družbeni lestvici avstralskega prebivalstva.

Ravno v tem obdobju, v obdobju zatona homogene anglo-avstralske identitete, se je močno povečala jugoslovanska imigracija na peto celino. Od povprečnih 5000 priseljencev na leto v obdobju 1960–1965 jih je v drugi polovici šestdesetih let prihajalo v Avstralijo letno po 15.000⁹¹, kar je v primerjavi z drugimi etničnimi skupinami pomenilo, da so jih po številu prekašali le še Britanci, približevali pa so se jim Azijci. V ta »jugoslovanski val« so bili zagotovo všteti tudi slovenski priseljenci: po statističnih ocenah, ki so nam na voljo, naj bi jih leta 1968 na peti celini živelo že med 22 in 30.000.⁹²

Čeprav so v Avstraliji še vedno obstajala zbirna taborišča za nanovo prihajajoče, je za Slovence, ki so emigrirali na avstralski kontinent v drugi polovici

⁸⁷ Marie de Lepervanche, *Immigrants and Ethnic Groups, Australian Society...*, str. 181.

⁸⁸ O.A. Oeser, S. Hammond, *Social Structure and Personality in a City*, London 1954, str. 25.

⁸⁹ W.E.H. Stanner, »The Australian Way of Life«, *Taking Stock, Aspects of Mid-Century Life in Australia* (ur. W.V. Aughterson), Melbourne 1953, str. 3–4.

⁹⁰ Tako je o Avstraliji in Avstralcih pisal D. Horne v knjigi *The Lucky Country* (Harmondsworth), 1964.

⁹¹ Collins, *Migrant Hands*, str. 25.

⁹² Prvi podatek navaja France Seuning, Slovencev je 2,200.000, *SIK* 1969 (izšlo 1968), str. 106; drugega pa Miran Ogrin v isti publikaciji (*SIK* 1969) na str. 231 v članku Stanislav Rapotec, naš umetnik v Avstraliji.

šestdesetih let značilno, da so že imeli znance ali sorodnike v večjih avstralskih mestih, pri katerih so lahko bivali takoj po prihodu:

»Sm pa pršu tule u Avstralijo in me je pršu pa stric tudi na aerodrom iskat. Če pa on me ne bi pršu iskat, bi me že u logor postavli, begunski logor, al kaku se je klicav že. No, in k je pa on pršu, me je pobrav in odpeljav z aerodroma u mest, ku se kliče Wollongong.« (A., št. 17)

V nasprotnem primeru so, predvsem samskim moškim, nudili pomoč pri iskanju bivališča slovenski duhovniki: V Melbournu so jih pričakali že v pristanišču in jim ponudili bivanje v prenovljenem Baragovem domu. V Sydneyju pa so jih obiskovali po kampih ter jih napotili k Slovencem, ki so oddajali sobe:

»Hostela slovenskega v Sydneyju ni blo... Pač pa so bili posamezniki, naši ljudje, ki so nudili fantom, recimo, nekočk domačo kuhinjo in stanovanje... Da so za njih zvedli, so pa duhovniki poskrbeli. Duhovnik jih je poznav in nekdo je prišov nov in ni hotev bit več v hostelu državnem, ne, in je šov. Ga je patr duhovnik poslov k tem našim ludem, tolk da je mov, da se je lahko po slovensko pogovoru s tem gospodarjem pa tistimi, k so tam živeli, ne. No, to so bli, bi reku, hosteli privatni, ampak vendar deloma vsaj slovenski, ne. Ludje, te, k so mel te hostele, so imel interes pomagat našim ludem. Jest vem za tri približno, a morda jih je blo več...« (A., št. 20)

Tistim, še zlasti poročenim parom z družinami in brez znancev v Avstraliji, ni preostalo drugega kot vsaj začasna naselitev v lagarju. V primerjavi s prvimi povojnimi kampi so se življenjske razmere že izboljšale in družine so po vselitvi dobile skupne prostore:

»So dobili cel, recimo, celo barako. Edino, kar je blo, niso smeli kuhat svoje hrane. So morali v menzo hodit hrano iskat. To pa voctvo hostela tega ni nikol dovolilo zarat tega, ker, če so jim to dovolil, potem so se tam naselili za dolgo časa. Dočim vodstvo hostela je imelo namen, jih samo akomodirat, dokler je najnujnejše, dokler si hje drugje ne najdejo po prijallih stanovanje in to. Dočim, če bi jim dovolili vse met notr kompletno, potem bi se bres skrbi lepo notri usedli. Hostel je pa imev namen, da te spravi privatno po družinah, ne, in da prostor napravijo za nove, novodošle, tako da zmerej cirkulira. Zato hostel nikol ni biv, bi reku, neki stalnega. Tam si, recimo si šov obiskat ludi danes, čez dva, tri tedne si pršov, jih ni blo več. So se že, so našli nekoga, ki ga poznajo iz domovine, in je reku: 'Jest mam sobo, mam dve sobe; poznam nekoga, ki vas lahko vzame notri, boste šli tja stanovat.' Hostela se je pač usak prej ali slej naveličov, ker hrana je bla skupna, se pravi enolična več al

man. In polek tega so bli zelo, bi reku, kompaktno naseljeni in ni blo, bi reku, nisi imev nobenih posebnih možnosti, da bi se lahko kej otroci igrali dosti, ne. Pač so šli skupi z drugimi. Ampak tudi so lahko v slabo družbo zašli zarat tega, ne.» (A., št. 20)

Poklici, ki so jih opravljali Slovenci, so ostali podobni kot v prejšnjih obdobjih le s to razliko, da se jih je čedalje več zaposlovalo v urbanih okoljih in čedalje manj na podeželju, na plantažah sladkornega trsa, tobaka, pri gradnji cest in železnic. Tudi v državnih projektih, kot je bila npr. gradnja hidrocentrale v Snowy Mountainsu, kjer so delali skoraj izključno imigrantski delavci, se je delo počasi bližalo koncu:

»Ta Snowy Mountains je že leta petinšestdsetga šlo delo proti kraju, taku da so ostajala narveč bl manjša dela.« (A., št.9)

Pogodba za dvoletno zaposlitev je nove imigrante še vedno obvezovala, vendar so si lahko poiskali sami delo že takoj po prihodu. Pri tem so jim prav tako pomagali njihovi sorodniki, prijatelji, znanci, prej priseljeni v Avstralijo:

»Pr teti sm živu, yeah, tm sm jima prnesu novi life, novo živlene, notr. Oni so bli delat, domu, delat, domu, to so mel zadnjih štirinajst let. Jest sm jima mal živlena prnesu spet u bajto. In jest sm začev delat po petih dneih že u železarni [v Wollongongu] in ne moj poklic, sm delov kot upravljan eno mašino, k žico delajo. No, in pol, po treh mescih,... jest sm biv pa samo v mehničnem delu finomehanike.« (A., št. 21)

Nekaj povsem običajnega je bila pogosta menjava služb, še posebno pri samskih moških, ki so opravljali fizično delo. Oddelek za delo je za kvalificirana delovna mesta še vedno izbiral predvsem angleško govoreče imigrante in Anglosaksonce. Tako so se nekateri zaradi boljšega zasluška selili iz kraja v kraj, medtem ko so drugi menjavali zaposlitev v okviru istega mesta:

»In nato sm pa s poteškočami, kr sm biv mladoletn, sm pa prašov tm na podjetju tistikrat za delo u železarni. Ta port [pristanišče] se kliče Port Kembly [v Wollongongu]. So rekl: 'No, mi ti ne mormo dela dat.' In, seveda, potem sm šov nazaj tam domov, ki sm biv pri stricu takorekoč. In nato je pa en Srbjanc, takorekoč, pride do mene in uprašā: 'Si dobiv delu?' Sm reku: 'Ne.' Je pa reku: 'Nemoj se briniti, ja ču ti nači posao kod moga šefa.' Sm reku: 'U redu, yeah.' In gremo, greva k šefu. In kaj je blo najbolj interesantno tisti popovodne, sm biv tako vesev, da sm tam delo dobiv. Stvarno! In delo je blo u tunelu, mislm, dobiv sm delo u tunelu. Ampak prve dni me niso u tunelu hotli postaviti, so mi pa dali tam delo zunej čistit dvorišče. Sm čistu dvorišče, papirje pobiru in kamne zmetavu.

Jest sm se na to prilagodiv in priuču. Čez nekaj tednov sm pa že u tunelu delu. Ker pa to ni moj poklic biv, ne, sm ostav kašno leto dni, nato sm šov pa u železarno delat. Ker sm dovol star, sm pa trebu delat tri šihte, u treh smenah, ne. In tistle u treh smenah mi je blo pa zlo nerodno. Kulkrat me je delovodja dobiv, da sm pri delu zadremu! Mi je dav pol kr po dva dni suspension [začasno ustavitev]. Po dva dni mi je dav, da ne pridm delat, da doma ustanm. In natu sm pa reku, da si moram pa eno službo dobit, da bo sam podnev al pa popovodne. In sm si pa stvar dobiv u sosedni tovarni, k delajo pleh. In tamle sm ostav dva tedna.

In sm pa zvedu, da so moji vaščani – sorodniki – u kraju, ko se kliče Cooma [v Snowy Mountains]. Tamle gori so delali velike tunele in centrale, da so vodo zajezili, da so čim več vode ušparoval, k nikol ne vem točno, kaj so imeli. In sm tam gori šov in službo tam dobiv, za kar je biv velik več bulši denar kot tule u tovarnah. Sm pa tam odloču, da bom kr tam ostav neki časa. In tako sm si pršlužu kar precej denarja u kratkem čas, za eno leto dni. Kar ene tri tisoč dolarjev sm pršlužu. In nato sm pa, ko je delo končalo, sm pa nazaj pripotovav u tole mesto Wollongong...

U tem času sm pa delav že svoj poklic u – ime podjetja Woollworths. To je bla trgovina, ne. In sm dobiv službo u mesnici. Seveda, tam je blo pravzaprav naporno zaradi angleški jezik. Mi ni biv preveč navadn... Sm takrat seku meso in me je zelo veselilo.

Ker pa denarja ni blo velik u tem mesarskem, mesarski stroki, kako se kliče, sm pa trebav napustit in sm si poiskav službo u enem podjetju, kjer je bla mal bolša plača. In tam sm ostav nekaj časa.

No, čez nekaj časa sm pa imev veliko nesrečo z avtom, pri kateri sm zgubu oko. Tako da zelo malo vidm danes. In nato so me pa postavli u penzijo. To je blo leta dvainsedmdstga u septembru mescu in nato sm biv invalidsko upokojen. « (A., št. 17)

V tem času je avstralska vlada poleg tečajev angleškega jezika za nove imigrante, ki so bili slabo obiskani, saj so potekali zvečer po delu, organizirala še dopisne šole:

»Nardiv sm dva tečaja. Imam diplomo tudi. Dopisovavna šola se takorekoč kliče. In sm pasav [iz angl. to pass – narediti izpit] in dobiv diplomo. « (A., št. 17)

Neznanje angleščine ni bilo več vzrok socialne izolacije imigrantov, saj se je med množico različnih narodnosti tako na delovnih kot tudi na javnih mestih vedno našel nekdo, ki je novemu Avstralcu prevedel tuje besede:

»Ker pa tule ima navado čez uro dve, ko pridš na delo, kako se kliče, cup of tea ali malca po naše, je pa šef pršu do mene. Je reku malo u italjanščini: 'You go madzare.' Jest se pa nazaj ozrem u nega in si mislm, zakaj mi on taku govori, nej grem jest u Madžarsko. In jest pa sm reku: 'Ne, jest nism Madžar, jest sm Jugosloven.' Tam je blo prcej naših Srbijancev in takorekoč naši Jugosloveni so se pa začeli smejat. In nato mi je en pa reku: 'Ni on tebi reku to, on ti je reku, da pojdi jest.' Sem reku: 'Pa on nije reku mangiare [jesti], on je reku madzare.' Razlika je mangiare ali madzare. In sm pa reku: 'U redu.' Pa sm šu jest.« (A., št. 17)

Medsebojna pomoč med priseljenci je krepila družbeno vlogo posameznih etničnih skupin v avstralski družbi, kar je z drugimi besedami pomenilo, da je obdobje integracije omogočalo novim imigrantom reševanje začetnih težav po prihodu (jezik, delo, bivališče) v okviru njihove etnične skupine, zato so pri vključevanju v novo okolje v vsakdanjem življenju izven služb manj potrebovali pomoč vladnih ustanov. Zastarela, delno še vedno asimilacijska zakonodaja, ki je v preteklosti edina urejala odnose med priseljenci in Avstralci, se je v tem času izkazala za neživljenjsko in preživeto. Izseljenci so se v novem načinu življenja znašli po svoje: zaradi rojakov so se čutili socialno varnejši in manj ogroženi. Iz njihovih etničnih skupnosti so izhajali tudi intelektualci, predvsem iz druge po-

SI. 9: Potrdilo o opravljenem tečaju angleškega jezika (original hrani ISI)

vojne imigracije, ki so v javnosti že imeli tako močan vpliv, da je avstralska vlada začela upoštevati njihove zahteve po enakopravnosti z Avstralci. Poleg tega so potrebe avstralskega gospodarstva po novih delavcih, med drugim tudi po strokovnjakih, še vedno naraščale, zato je vlada morala omiliti pogoje priseljevanja neangleško govorečih ljudi in Neevropce. V začetku sedemdesetih let so se v Avstralijo začeli v večjem številu naseljevati Azijci.

OBDOBJE MULTIKULTURALIZMA

Z obdobjem integracijske imigracijske politike se je v začetku sedemdesetih let dokončno zrušil Calwellov asimilacijski koncept monokulturalne avstralske države in identitete, ki dejansko v čisti obliki nista nikoli obstajala. Avstralska vlada in novi minister za imigracijo, Al Grassby (1972–1975), sta v zgodovini načrtovanja novih priseljencev napravila velik korak naprej z uzakonjeno legalizacijo kulturnega pluralizma sto in več različnih življenjskih stilov etničnih skupin v Avstraliji. Michael Liffman, avstralski analitik nove imigracijske politike, imenovane multikulturalizem, je med temeljna dejstva, ki so pripeljala Avstralce do tolerantnejšega odnosa do neangleško govorečih imigrantov, uvrstil naslednje: avstralska družba je bila že od samega začetka nastajanja multikulturalna glede na etnično sestavo svojega prebivalstva; predsodki Avstralcev, temelječi na njihovih stereotipnih predstavah o imigrantih, so v soočanju z njihovim načinom življenja postopoma izgubljali svoj pomen in se zaradi lažjega sožitja spreminjali v toleriranje medsebojnih etničnih in kulturnih razlik; imigrantske skupnosti so sčasoma postajale številčno, po svoji drugi in tretji generaciji pa tudi politično, čedalje glasnejši in samozavestnejši preoblikovalec navidezno homogene avstralske družbe; slednje je vplivalo tako na kulturno, socialno kot na politično življenje Avstralije; z Grassbyjem, po rodu Italijanom, so imigranti dobili možnost, da se etnična in kulturna heterogenost avstralske populacije uzakoni z uvedbo multikulturalizma; ugoden gospodarski položaj Avstralije v sedemdesetih letih je dovoljeval družbene reforme, temelječe na novi imigracijski politiki.⁹³

Avstralija se je iz »talilnega lonca« v »zlatem desetletju« (1972–1982) spremenila v »skledo solate, kateri okus je dajala množica različnih začimb.«⁹⁴

Podobno kot proces asimilacije v preteklosti je ostal tudi multikulturalizem razcepljen na teorijo in prakso.

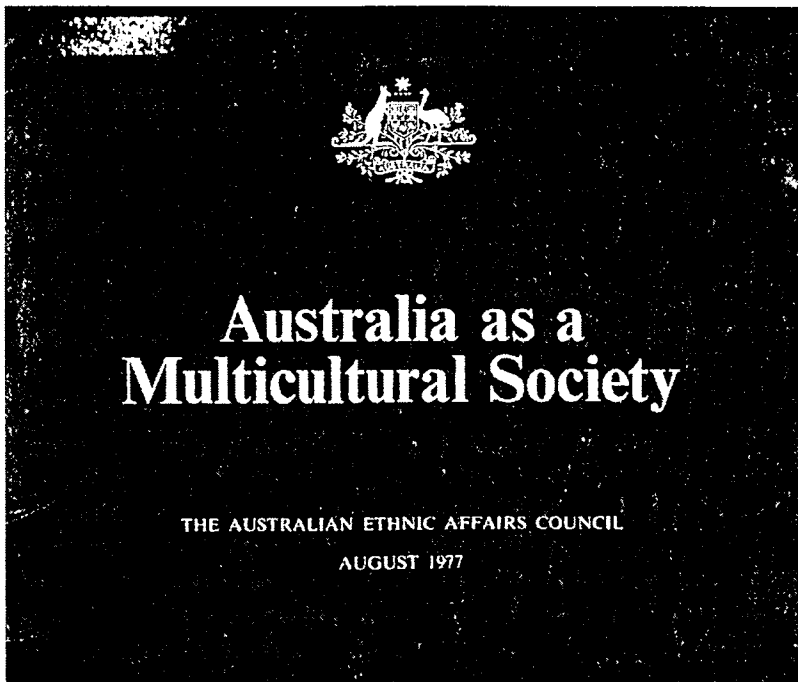
Teorija nove avstralske državne filozofije je izvirala iz Grassbyjevega zagovarjanja neangleško govorečih novih Avstralcev, ki bi, po njegovem, v primeru

⁹³ Collins, *Migrant Hands*, str. 232

⁹⁴ Prav tam, str. 231.

nadaljevanja asimilacije in integracije postali »ljudje brez pravic«. ⁹⁵ Menil je, da bi Avstralija morala postati »družina narodov«. Njegove teze je dopolnjeval sociolog poljskega porekla Jerzy Zubrzycki, ki je poudarjal pomen kulturnega pluralizma kot »srca multikulturalizma.« Zanj je bil obstoj kreativne avstralske družbe možen le pod pogojem, da se tako Avstralcem kot Neavstralcem zagotovi enake pravice do ohranjanja in razvijanja njihovih lastnih kultur (predvsem jezika, tradicije in umetnosti). Te bi morale biti »organski del totalne, etnično raznolike Avstralije.« ⁹⁶ Filozofija multikulturalizma – priznavanje heterogenih etničnih identitet – je postala glavna tema vladnih debat v sedemdesetih letih.

Nova politika vlade je od leta 1977 dalje temeljila na treh parlamentarnih odredbah: javne inštitucije v državi so morale svoje delovanje preoblikovati in prilagoditi zahtevam etnično različnega prebivalstva, s čimer so bili omogočeni enakopravni družbeni odnosi; da bi bil mogoč nadaljnji razvoj različnih kulturnih identitet je z »etničnimi programi« in finančno podprla ohranjanje kulturnih dediščin in jezikov etničnih skupin; uvedla je enake možnosti pri zaposlova-

SI. 10: Naslovnica ene izmed številnih publikacij o multikulturalizmu, ki so začele v Avstraliji izhajati sredi sedemdesetih let (original hrani ISI)

⁹⁵ Al Grassby, *A Multi-Cultural Society for the Future*, Canberra 1973, str. 4.

⁹⁶ Jerzy Zubrzycki, *Towards a Multicultural Society in Australia*, *Australia 2000: The Ethnic Impact* (ur. Margaret Bowen), Armidale 1977, str. 130, 131.

nju in političnem udejstvovanju vseh prebivalcev Avstralije ne glede na rasno ali etnično pripadnost. Avstralska družba naj bi v bodoče delovala po načelu tolerantnosti večine do manjšin in, obratno, lojalnosti manjšin do večine.

Posledice naštetega so se v javnem življenju kazale še zlasti v razvejanosti uslužnostnih dejavnosti in servisnih služb za imigrante, saj so načrtovalci multikulturalizma menili, da jih je smiselneje organizirati na ravni vladnih služb kot pa v okviru posameznih etničnih skupin, kar se je v neformalni obliki dogajalo v preteklosti. Po novem so bili ustanovljeni posebni centri za pomoč imigrantom pri iskanju stanovanj, zaposlitve, pri učenju angleškega jezika, prevajanju, financiranju etničnih društev, organizacij in cerkva, šol, etničnega radia in televizije ipd. Konec sedemdesetih let je avstralski multikulturalizem postal svetovni vzor sožitja ljudi različnih narodnosti.

Poleg idejnih in praktičnih zasnov liberalnejšega odnosa do imigrantov, ki jih je vlada realizirala s svojimi ustanovami, pa je multikulturalizem obstajal še v vsakdanjem življenju: na mestnih ulicah, kjer se je javno govorilo v večih jezikih, v kinodvoranah, kjer so predvajali grške, italijanske, makedonske, hrvaške, libanonske, kitajske, ... filme, v restavracijah in trgovinah s ponudbo hrane in pijače z vsega sveta, v etničnih klubih s tradicionalno glasbo, folkloro, običaji, v verskih središčih, na etničnih festivalih v vseh večjih mestih, na univerzah, kjer so se med seboj pomešali avstralski, kitajski, singapurski, angleški, japonski, ... študenti, na delovnih mestih, kjer so bile ukinjene razlike v plačilu za isto delo glede na etnične razlike delavcev ipd. Avstralija je postala podobna Združenim državam in Kanadi. Postati Avstralec ni več pomenilo biti Britanec po poreklu. S koncem »bele avstralske politike« je postalo življenje svobodnejše in prvo desetletje multikulturalizma je vsaj navidez potekalo brez večjih socialnih konfliktov.

Porajali pa so se spori znotraj etničnih skupin samih, ki so bili zgodovinsko pogojeni z regionalnim, lokalnim izvorom posameznikov. Razlike so se kazale tudi v verski, kulturni, politični pripadnosti članov določene etnije, ki so znotraj nje povzročale oblikovanje različnih podskupin. To se je zgodilo tudi s Slovenci.

V začetku sedemdesetih let je začelo priseljjevanje Slovencev na peto celino počasi upadati, o čemer pričajo statistični podatki.⁹⁷ Z multikulturalizmom je hkrati sovpadla tudi ustalitev večine slovenskih povojnih priseljencev, kar je bilo povezano z njihovo materialno trdnostjo in eksistenco. Kot je za prejšnja obdobja značilen predvsem njihov vsakdanji boj za preživetje, je za zadnjo fazo poteka njihovih življenj (ki jo še obravnavam) značilna sprostitev notranjih emocionalnih potreb

⁹⁷ Po zadnjih podatkih živi v Avstraliji 25.000 Slovencev (glej Jože Prešeren, *Izseljenci v Avstraliji*, *Enciklopedija Slovenije* 4, Ljubljana 1990, str. 221).

po ohranjanju povezav z izvorno družbo. Ker je bilo prinašalcev svežih novic iz domovine izredno malo, so v tem obdobju postale želje po navezavi uradnih kontaktov s Slovenijo tako močne, da je zaradi tega prišlo do nasprotovanj med t.i. političnimi in ekonomskimi emigranti. Sodelovati z domovino⁹⁸ ali ne je postalo politično vprašanje, ki je povzročilo diferenciacijo avstralskih Slovencev v organiziranih društvih:

»No, stvar je taka, da takrat je blo še samo Slovensko društvo Sydney tuki.

Do prvega razdora u njem je prišlo okrog leta dvainsedmdst. Eni pravjo, da je biv uzrok za razdor političn. Lahko, da je biv političn. Po mojem ni blo tolk politke, je blo bol osebna stvar. Razni ludje so se grupiral in tak naprej. In je prišlo do tega razdora. Ustanoviv se je Triglav dvainsedmdstga.

Potem sta bla dva društva: Triglav je ožje sodelvav z domovino, Društvo man. Kadarkoli je kdo prišev iz domovine, Matica, [Slovenska izseljenska matica], kdorkoli, je vedno biv tudi gost pri Društvu. Razlike med njima so ble te, da takrat u Društvu, če je bla slovenska zastava, zvezda takrat ni bla sprejemliva. To je bla druga doba.

Moje stališče samo je blo na tem, da zvezda ne sme bit na zastavi, ker so bli prvi emigranti politični emigranti. In, če mi hočemo use te ludi use skupej držat, da bomo lahko sodeloval in da se stvar ne bo razbila, da ne bosta dva tabora, je najbolše, da je vovk sit in koza cela in da nobenga ne uznemirjamo z zvezdo al politiko. Bodmo Slovenci, in tako je blo.

Pozneje... so že nastali posamezni spori med ludmi in ta zadni občni zbor na Slovenskem društvu Sydney leta oseminsedmdst, kjer sm jest še biv, je bla pa res prava scena. In tam smo se popolnoma razdelil u dve grupi... Skupina ludi, ki je takrat na tistem sejmu, občni zbor, ne, pač zgubila, je bla u manšini, je ustanovila Slovensko narodno društvo. Ob začetku tega Društva je blo okrog šestdst članov prijavljenih. Namen Društva je biv, da ostane u pravem pomenu besede nepolitično... Usak se lahko učlani, ne glede, u kateri stranki je. Združuje Slovence, ki ne marajo bit forsiran ot katerekoli politične stranke... Seveda slika je nastala takšna, da je blo Narodno društvo pač nekako označeno kot desničarsko. Čist enostavno, ker se ni strinjalo s Slovenskim društvom: takrat je blo spet vprašanje zvezde.

Jest razumem gotove ludi, ki so petinštrdstga leta bežali od doma, ker so bli pač drugega političnega mišljenja, da so si življenje rešli... Ampak tisti ludje

⁹⁸ Uradni kontakti med avstralskimi Slovenci in domovino so bili vzpostavljeni leta 1972 po obisku Slovenske izseljenske matice v Avstraliji (več o tem: Poročilo o obisku delegacije Slovenske izseljenske matice in Slakovega ansambla pri slovenskih izseljencih v Avstraliji, Ljubljana 1972 /tipkopiš/). Pred tem je izseljenec leta 1968 obiskal škof Janez Jenko (*Mišli* 16/1968, št. 11, str. 310).

so še dons proti sistemu doma in se še vedno smatrajo za Slovence. Še vedno ne marajo nič, kar demonstrira režim doma, ne. In dokler bo to, bojo Slovenci vedno razbiti. Seveda, del teh je vedno manjši...

Več je tistih, ki jih zvezda ne moti, ker grejo na slovenske zabave pač zato, ker so slovenske, ne.

Men zvezda pomeni znak komunistične stranke, ne pa znak narodnosti al pa slovenstva. Zvezdo majo use ushodne države, use, ki so socialistične al komunistične, ne. Zato je to bol znak enga sistema, ene stranke, ne pa znak narodnosti al pa nacionalnosti al etničnosti. Men slovenska zastava pomeni tri barve... Zato pa jest mislim, da zvezda ni tolik važna u emigraciji, ker ne prectavla narodnost. Prectavla politiko, eno ideologijo.

Ko smo začeli z Narodnim društvom, smo u začetku mel nekej več piknikov... Prireditve: u glavnim imamo kakšn piknik, čist so družabne, družinski pikniki. Enkrat na leto proslavlamo dan slovenske osvoboditve tisoč devetsto osemajstga, ko je pač slovenski narot prvič u zgodovini biv osvobojen ispot Austro-Ogrske. Mi smatramo, da je to važn datum u zgodovini, ki bi tudi doma lahko biv mal bol, sej vem, da je omenjen, ampak se ne praznuje... Torej, prvič u zgodovini smo bli samostojni. Po lastni volji smo se pridružil drugim narodom, ne. Dočim smo pa do osemnajstga leta bli po ne svoji volji pot tujci. In zato mi smatramo kot en važn dogodk. Torej, devetindvajsti oktobr tisoč devetsto osmnajst je naš narodni praznik in ponavadi pridejo naši člani in prijatli. Usak je vablen, ker tudi objavimo po radiju in u glavnim se govori o tem času. Govori na useh teh proslavah se sploh ne tičejo moderne Jugoslavije, ker mi hočmo moderno politiko vn držat. Ampak devetnajsto osmnajst je pa zgodovina. Mamo u glavnim večerjo, par govorov, slovenska in avstralska zastava.» (A., št. 14)

»Kaj je blo u glavnim? Eni smo hotl, d se politika preneha pa d se začne samo slovenstvo. Mettem ko ostali pa niso bli tega mnenja in so hotl še zmeri naprej uganjat tisto, kar so zgubl za časa hladne vojne, a ne. No, in smo tisti, ki smo bli za kontakt z domovino, že takrat Matici u Lublano pisal. Uni ta drugi so bli pa kontra temu. In ot takrat naprej se je začela pa rasprtija u Društvu gor na hribu. Tho je blo, pošten povedan. Pol smo se pa razbil. U kratkm... se ns je zbral deset ludi in smo se dogovoril, da ustanovimo slovensko društvo pod imenom Triglav... No, in je dobr začelo, res dobr začelo. Je blo ogromno naših ludi za tem, d se neki ustvari nepolitičnga in d mamo dobre odnose z Jugoslavijo, s svojo staro domovino, ne.

No, in prvo prireditve smo mel u malteški dvorani u Smithfieldu [v pred-

mestju Sydneyja]. *Je bla dobr obiskana. Usak je neki prnesu: mi smo spekl neki doma – šarkl... To je bla pravzaprav otvoritvena prireditve Triglava. Ludje so hitr zvedl, en drugmu povejo, in so vedl, d je Triglav se osnovav u nasprotju z opstoječim Slovenskim društvom u Sydneyju, ne. Politično gledano, ne. No, in potem smo mel še in še prireditve in začel dobivat članstva, ne.» (A., št. 15)*

Izven obeh struktur pa so ostajali tisti, ki niso hoteli biti politično opredeljeni in so se združevali zaradi drugačnih interesov:

Slovenska Triglavska skupnost — Sydney : Box 40. P.O. Summer Hill, 2130

Vabi vse člane, rojake in prijatelje na družabno prireditve

“POD ALJAŽEVIM STOLPOM”

v soboto 28. oktobra 1972 ob 8h zvečer v MASONIC HALL (Kane Str.), GUILDFORD.
Za “alpske poskočnice bo skrbel “Triglav kvartet”.

Izmed navzočih žena in deklet bomo izbrali:

“PLANINKO S TRIGLAVA”

ki bo dobila lepo nagrado.

Postrežba bo nekaj posebnega. Na MENU je:

“Planinski narezek” in
“Čaj z gamsovo solzo” ter
kranjske klobase za tiste, ki ne bodo prišli do vrha!

DOSTOJNO OBLEČENA MLADINA DO 20. LETA IMA PROST VSTOP!

Imeli bomo šaljivo pošto in še kaj !!!

Za: “Triglav — Sydney”	..	
J. Furlan, odbornik, S.K. Triglav.	M. Ritlop, director, Triglav P/L.	E. Kukavec, odbornik, Triglav C. Centre.

NAŠE PRIHODNJE SREČANJE BO NA TRIGLAVSKI ZEMLJI ! OBCNI ZBOR DELNICARJEV TRIGLAV PTY. LIMITED BO 26. nov. 1972 OB 3h POP. NA NAŠI ZEMLJI!

Printed by Mintia Pty. Ltd.

SI. 11: Primer vabila na prireditve avstralskoslovenskega kluba Triglav (Sydney) v sedemdesetih letih (original hrani ISI)

»Eno mlajših je tut Akademsko društvo tle u Sydneyju [ustanovljeno leta 1976]. Nastalo je dejansko iz razgovora met ludmi, ki so končal doma univerzo, in pa listmi, ki so tle začel univerzo delat. In akademiki niso najdl in tut niso mogl najt zveze z našimi normalnimi organizacijami, ker je bla izobrazbena razlika prevelika. Oni so se takoj uživel u avstralsko okolje in so bli tolko inteligentni, da so najprej poskrbel zase. Dočim raja je ostala dejansko brez vodstva in ni blo nobenga, ki bi se za njih zanimov in za njih delav. In tako so se od njih odtujil. In potem so se tako nekako, formalno dobivau včasih. Pol so pa enkrat ustanovil Akademsko društvo, ki ima namen samo socialno združevanje: nardit možnost metsebojnega spoznavanja met listimi, ki študirajo ali so dokončal univerzo.« (A., št. 1)

Multikulturalizem kot tak je omogočal notranjo segregacijo na zunaj homogenih etničnih skupin⁹⁹, kar je v etnično različni avstralski družbi povzročalo težave pri opredeljevanju imigrantov glede na njihovo narodnost. Oznaka »Jugoslovani« je bila vse do razformiranja Jugoslavije (leta 1990) tipičen primer avstralskega poenostavljanja in posploševanja razlik med narodi in narodnostmi, živečimi na bivšem jugoslovanskem ozemlju. V javnosti so se kazale predvsem negativne posledice notranje heterogenosti neke etnične skupine, kar je v vsakdanjem življenju omajalo sicer uzakonjeno tolerantnost Avstralcev do imigrantov in spodbujalo nastajanje še novih stereotipov, ne samo med Anglosaksonci, temveč tudi med samimi imigranti, o bolj oziroma manj problematičnih etničnih skupinah. Tako so Jugoslovani veljali za manj prilagodljive, o čemer so govorili podatki o etničnem poreklu psihično obolelih bolnikov v psihiatričnih bolnicah npr. v Novem Južnem Walesu.¹⁰⁰ Po novejših raziskavah mednje niso sodili Slovenci¹⁰¹, kar jih v bistvu izloča iz javnega mnenja Avstralcev o Jugoslovanih:

⁹⁹ Poleg omenjenih društev so v sedemdesetih in osemdesetih letih nastala še: v Novem Južnem Walesu (leta 1982 – Slovensko avstralski literarno umetniški krožek SALUK – Sydney); v Južni Avstraliji (leta 1980 – Slovenski center – Adelaide); v Viktoriji (leta 1981 – Slovenski športni klub St. Albans – Melbourne /ostale letnice ustanovitve društev v Melbourne niso navedene in jih zato le naštevam/, Slovensko društvo Planica, Slovenski primorski socialni klub Jadran, Slovenska zveza Ivan Cankar – Geelong, Slovenska zveza Snežnik – Albury-Wodonga); v Zahodni Avstraliji (leta 1978 – Slovenski klub Perth). (Glej Slovenska društva, organizacije ...)

¹⁰⁰ Leta 1972–1973 je bilo v psihiatričnih bolnicah v primerjavi z vsemi duševnimi bolniki 62,4 odstotkov Jugoslovanov psihotikov, od tega 51,8 odstotkov shizofrenikov (Jovanka Sečanski Noussair, Migracije Jugoslovena u Australiju, Beograd 1980 /tipkopis/).

¹⁰¹ Prim.: Jurij Zalokar, Immigration and Psychiatry, Yugoslav-Born Minority in Victoria, DD 1990, str. 343–372.

»Tudi met Avstralci smo mi zelo dobro sprejet, čeprav imamo pa to napako, da smo preveč sramežlivi. Preveč se držimo zase. To je sicer dobro takrat, kadar se mi met sabo skregamo. Ko pride do teh metsebojnih tren, mi tega drugim ne pokažemo. Mi mamo te stvari zase, kot imata mogoče mož in žena, ampak na zuni tega ni vidt. Pa tut take stvari minejo.« (A., št. 1)

Negativni stereotipi so končno vplivali na vsebino medetničnih odnosov, od katerih so bili odvisni družbeni odnosi znotraj celotne avstralske družbe. S tega vidika sta kulturni pluralizem in multikulturalizem še dodatno utrdila tiste etnične gete, ki so se obnavljali s porokami in prilivi novih priseljencev iz izvornih dežel (npr.: Grki, Italijani, Makedonci, Dalmatinci, Libanonci, Kitajci itd.). V tem pogledu so bili Slovenci zopet med izjemami: ker se niso nikoli naseljevali skupaj v določenih predelih mest in so bili »trešeni usepovsod«¹⁰², zanje ne veljajo značilnosti hermetično zaprte manjšine: že pri prvih povojnih Slovencih zasledimo nekaj primerov etnično mešanih zakonov, predvsem s Hrvati in z Avstralci¹⁰³, medtem ko je v drugi generaciji, rojeni v Avstraliji, pojav poročanja s partnerjem druge narodnosti povsem običajen:

»Zdej je že več drugih porok kot pa naših. Zdej, pri nas [v slovenskem verskem središču Merrylands v Sydneyju]. Recimo, če je mešana poroka Avstralc pa Slovenec al pa Slovenka, potem je većinoma v angleščini, ne, neki pa tud slovensko. Tist je več al man simbolično zarat tistih, ki so navzoči, ne. Zarat para samega ne preveč, ker so tam važne stvari, ki morta oba razumet, ne.« (A., št. 20)

Zunanje znake etnične identitete Slovencev (narodna noša, hrana, jezik, glasba) so v obdobju nove imigracijske politike ohranjale predvsem prve generacije povojnih slovenskih izseljencev v Avstraliji. Navzven, v javnosti, so se Slovenci redno udeleževali vsakoletnih etničnih festivalov, ki so vključevali nastope folklornih skupin (v gorenjskih in belokranjskih narodnih nošah), pevskih zborov (najpogosteje pete pesmi so bile: Oj, Triglav, moj dom, Lipa zelenela je, Mojcej, oj Mojcej), razstav nacionalne hrane (potica, štrudelj, orehovi in sirovi štruklji, prekmurska gibanica, ajdovi žganci), arhitekture (kozolec in gorenjska hiša z gankom in nageljni) in ročnih izdelkov (idrijske čipke).¹⁰⁴ Slovenci so se kot

¹⁰² A., št. 12.

¹⁰³ Med 63 informatorji (v celoti so navedeni v knjigi Čebulj Sajkove, *Med srečo*, str. 250) so se 3 poročili s hrvaškim partnerjem, 11 z avstralskim in 2 z ukrajinskim.

¹⁰⁴ Navajam le tiste primere, ki so najpogosteje omenjeni v poročilih o prirreditvah in manifestacijah Slovencev v Avstraliji v njihovih revijah, časopisih (*Misli, Vestnik, Slovenska kronika, Društvene novice, Avstralski Slovenec, Svobodni razgovori, Slovensko pismo* itd.), v *Rodni grudi* in *Slovenskem (izseljenskem) koledarju*.

etnična skupina vtisnili v spomin Avstralcev leta 1975 in 1977, ko so v Wollongongu organizirali dve kmečki ohceti po vzoru ljubljanske prireditve:

»... JAT je nama plaču pol [njemu in ženi iz Sydneyja do Ljubljane]. Pol smo šli na Kmečko ohcet,... smo šli dva para iz Avstralije, slovenski edn pa avstralski par. No, in rezultat tega je, k smo pršli nazaj, smo naredl pa kopijo Kmečke ohcet pa u Wollongongu... Smo mel tak uspeh... to je bla tko k Lublana, cev mest je biv zaprt,..., druge nacije so ble zravn... tud so rekl, d nikol še u Wollongongu ni blo tolk ludi skupej ko takrat na to ohcet... Mi smo mel petnajst tisoč ludi u Wollongongu na cestah takrt, ne... Na ta prru smo mel dva para: slovenski pa avstralski par, na drugi ohcet smo imel tri pare: Makedonc, ona je bla Srbjanka, pol je bla Slovenka pa Avstralc, pa Italjan-ka pa Nemc... smo naredl internacionaln...« (A., št. 21)

Navznoter, v slovenskih društvih in cerkvah, je ohranjanje tradicije služilo predvsem družabnemu namenu, skupinskemu potujevanju pripadnosti »slovenstvu«, še zlasti pa obujanju spominov na čas, ko so izseljenci zapustili domovino. V tem pogledu je multikulturalizem lajšal domotožje ne samo Slovencem, temveč tudi ostalim imigrantom na peti celini.

Sl. 12: Kmečka ohcet v Wollongongu 1975 (foto: neznan, original hrani ISI)

Reformni preobrat z novo imigracijsko politiko pa je v začetku osemdesetih let, ko je v Avstraliji začela naraščati brezposelnost, postal trn v peti politične desnice. Njen predstavnik, zgodovinar Geoffrey Blainey, je zagovarjal stališče, da postajajo Avstralsci zaradi multikulturalizma »drugorazredni državljani« in da se avstralska družba spreminja v družbo množice plemen, ki vsako po svoje ohranja svojo plemensko tradicijo. Njegovi pristaši so znova obudili ideje asimilacije in »ohranjanja Velike Britanije na drugi strani oceana« ter kritizirali vladno finančno podpiranje »etnične industrije«. ¹⁰⁵ V znani »Blaineyjevi debati« (1984) so levičarji nasprotovali prepovedi nacionalističnih teženj desnice in zahtevali temeljitejšo izvajanje multikulturalizma, ne samo na kulturnem področju (na področju ohranjanja nacionalnih plesov, oblačil, hrane in jezika imigrantov), temveč tudi na trgu delovne sile in v šolstvu. Sociolog Jakubowicz je npr. vladi očital, da z novo imigracijsko politiko vodi premeteno strategijo pridobivanja politične moči na račun imigrantov. ¹⁰⁶ Martinova je označila kulturni pluralizem za strukturalni pluralizem, v katerem funkcionirajo etnične skupine kot posamezne, med seboj ločene strukture, njihova stopnja »uspešnega delovanja« pa je, po njenem, odvisna od »finančne radodarnosti vlade.« ¹⁰⁷ Posledica tega je bila »tiha« hierarhija etničnih skupin, med katerimi so bile nekatere glede na diferenciacijo etničnih pravic bolj, druge manj privilegirane. Antropologinja Marie de Lepervanche je trdila, da avstralski multikulturalizem poudarja etnično in ne družbenorazredno razlikovanje, na čemer sloni »teorija o brezrazredni avstralski družbi.« ¹⁰⁸ Po njej obstaja v Avstraliji le en družbeni razred, ki združuje celotno populacijo pete celine, tj. srednji razred (middle class). Na ta način je bila odvzeta legitimnost najnižjemu, delavskemu razredu, ki mu je pripadala večina neangleško govorečih imigrantov. ¹⁰⁹

Ideologija multikulturalizma pa se je zamajala tudi zaradi vse številnejšega priseljevanja Azijcev: v letih 1982–1983, ko se je na avstralski kontinent priselilo 99.000 imigrantov, jih je od tega kar 36 odstotkov prišlo iz Azije, iz Velike Britanije pa le 27 odstotkov. ¹¹⁰ To se je dogajalo v času 8-odstotne brezposelnosti (okoli 600.000 delavcev je bilo brez zaposlitve ¹¹¹), zato so postala rasistična gibanja (npr.: Progressive Nationalist Party, The White Australia League, Patriotic Lobby) z zagovarjanjem »bele avstralske politike« zopet del javnega mnenja, predvsem anglosaksonskega. Kljub temu je priseljevanje še danes glavni faktor naraščanja

¹⁰⁵ Collins, *Migrant Hands*, str. 238.

¹⁰⁶ Andrew Jakubowicz, State and ethnicity: multi-culturalism as ideology, *Ethnic Politics Australia* (ur. James Jupp), Sydney 1984, str. 27.

¹⁰⁷ Martin, *The Migrant*, str. 75.

¹⁰⁸ De Lepervanche, *Immigrants*, str. 216.

¹⁰⁹ Collins, *Migrant Hands*, str. 240.

¹¹⁰ Prav tam, str. 27.

¹¹¹ Prav tam.

avstralskega prebivalstva, ki se bo od povprečnih 80–90.000 novih priseljencev na leto moralo povečati na 200.000, če bo Avstralija leta 2001 hotela doseči načrtovano populacijo 22 milijonov ljudi.¹¹²

Za lažji vpogled v etnično strukturo avstralske družbe služi tabela 1, v kateri je prikazano povojno obdobje (1945–1985) priseljevanja najštevilnejših imigrantov iz tridesetih (nekaterih danes že bivših) držav.

TABELA 1: Priseljevanje v Avstralijo med leti 1945–1985*

Država	Število	%
Vel. Britanija in Irska	1.829.300	42,1
Italija	380.800	8,8
Grčija	226.600	5,2
Jugoslavija	184.300	4,2
Nizozemska	166.000	3,8
Nova Zelandija	157.700	3,6
Nemčija	142.800	3,3
Poljska	104.000	2,4
Vietnam	85.200	2,0
ZDA	73.800	1,7
Libanon	61.100	1,4
Madžarska	33.100	0,8
Južnoafriška rep.	32.500	0,7
Avstrija	31.900	0,7
Indija	31.100	0,7
Turčija	30.600	0,7
Španija	30.400	0,7
Filipini	27.700	0,6
Kanada	26.700	0,6
Francija	25.700	0,6
Portugalska	24.700	0,6
Malta	24.500	0,6
ČSSR	22.800	0,5
Malezija	22.600	0,5
Ceylon	20.300	0,5
SSSR	19.400	0,4
Finska	17.600	0,4
Ciper	17.200	0,4
Švica	17.200	0,4
Danska	15.900	0,4
SKUPAJ	4.349.200	100,0

* Vir: Department of Immigration and Ethnic Affairs, *Review of Activities to 30 June 1986*, Canberra 1986.

¹¹² Prav tam, str. 37.

Govoriti o avstralski identiteti danes, je, sodeč po številkah v tabeli, predvsem pa po mnenju že omenjenih avstralskih sociologov, antropologov, političnih ekonomistov, morda še težje kot v obdobju asimilacijske politike. Heterogenost avstralske družbe se v zadnjem času še dodatno povečuje zaradi vse močnejšega vpliva tujega kapitala na eni strani, medtem ko je po drugi strani v obdobju sodobnih komunikacijskih sredstev močno naraslo medsebojno kulturno, politično, gospodarsko povezovanje etničnih skupin s svojimi izvornimi družbami.

Specifika avstralske identitete je v primerjavi z identitetami drugih narodov morda ravno v njeni nedoločljivosti. Edina rdeča nit, ki jo povezuje skozi celotno obdobje od uradnega formiranja Avstralije leta 1901 do danes, je raznovrstnost njenih ustvarjalcev in nosilcev, ki so v danih zgodovinskih okoliščinah oblikovali njeno celoto. Nekateri jo pojmujejo kot »prazno škatlo brez dna, ki sprejme vase vse, kar pade vanjo«¹¹³, drugi opozarjajo na dvomljivost definicij, ki izključujejo temnopolte domorodce, Neanglosaksonce in ženske (ker so v primerjavi z moško populacijo v manjšini), po katerih je avstralska identiteta »bela, anglo-keltska in moška.«¹¹⁴ Tisti, ki si za kriterije identitete ne postavljajo oprijemljivih, v realnosti objektiviziranih pojmov (npr. kulturne sestavine, kot so jezik, prehrana, noša ipd.), menijo, da je avstralska identiteta »družbeni proces, ki bo sčasoma izoblikoval njeno vsebino.«¹¹⁵ V tem primeru gre za raziskovanje družbenega življenja in pomena izkušenj ljudi v njem. Slednje oblikujejo principe delovanja subjektov, po katerih se neka družba ločuje od druge. V iskanju (osebne, skupinske, narodne...) identitete je s tem zadoščeno osnovnemu kriteriju: mi – drugi.

Na katerih področjih vsakdanjega življenja se kaže relacija mi – drugi in s tem etnična identiteta povojnih slovenskih priseljencev v Avstraliji, bo obravnavalo naslednje poglavje.

¹¹³ Rowse, Moran, »Peculiarly Australian«..., str. 229

¹¹⁴ Gillian Bottomley, Ethnicity, Race and Nationalism in Australia, *Australian Journal of Social Issues* 23/1988, št. 3, str. 180.

¹¹⁵ Rowse, Moran, »Peculiarly Australian«..., str. 230.

DVOJNA IDENTITETA AVSTRALSKIH SLOVENCEV

V avtobiografijah avstralskih Slovencev, ki so bile delno uporabljene v prejšnjem poglavju, ostaja na voljo vsebina njihovega pripovedovanja, ki se dotika predvsem časa, v katerem so nastale. Lahko bi rekli, da gre za analizo njihovega takratnega trenutnega (za leto 1981/82 »sedanjega«) življenja, oblikovanega na osnovi življenjskih izkušenj iz časa njihove mladosti, preživete v izvorni kulturi¹¹⁶, in hkrati večdesetletnega bivanja v Avstraliji.¹¹⁷ Njihov ustaljeni letni življenjski cikel je zato odraz prilagoditve načina življenja, ki so ga živeli doma, na življenjski stil v novem socialnem in naravnem okolju, v katerem so si ustvarili svojo eksistenco. Lahko bi rekli, da je kompromis med »starim« in »novim«. Kot kaže tisti del vsebine pripovedi avstralskih Slovencev, v kateri opisujejo »sedanji« čas, pa za njih »novo« ne pomeni več nekaj neznanega in negotovega, temveč povsem običajno vsakdanjost, ki jo poznajo in zato v njej lahko normalno živijo v okviru svoje družine, skupnosti in avstralske družbe:

»No, zdaj pa sm se že tok naučila, da mi je tukej [v Avstraliji] drugi dom, ne.« (A., št. 18)

Zato so izseljenci pri opisovanju svojega »sedanjega« življenja v avtobiografijah namenili mnogo več pozornosti pojavom, ki jih povezujejo z domovino, saj *»Še posebej pri starejših ludeh pride zavzetost za slovenstvo bolj do izraza, ker niso več tako zaposleni. Ko ste mlajši, hočete delat, nabirate denar, ustvarjate hišo in tko naprej. Potem, ko ste starejši, imate več časa na raspolago...« (A., št. 1)*

Z »zavzetostjo za slovenstvo« ali z izražanjem svoje etnične pripadnosti so, kot smo videli v prejšnjem poglavju, Slovenci prvih povojnih generacij že v pre-

¹¹⁶ Glej letnice rojstev in letnice izselitev izseljencev v seznamu informatorjev.

¹¹⁷ Glej letnice priselitev izseljencev v Avstralijo v seznamu informatorjev.

teklosti opredeljevali svojo drugačnost v odnosu mi – drugi v okviru avstralske družbe. Pri tem so imeli vidni simboli etnične identitete primarno vlogo, saj so bile narodne noše, jedi, glasba, plesi, petje in jezik najbolj razpoznavni zunanji znaki slovenstva v Avstraliji. V obdobju multikulturalizma in »etnične industrije« so na ta način izkazovale etnično identiteto tudi druge etnične skupine, pri vseh pa je šlo za proces medsebojnega prepoznavanja in s tem identificiranja drugačnosti glede na etnično poreklo. Ko je čas »zlatega desetletja« minil, pri Slovencih intenzivno javno vzpostavljane odnosa mi – drugi ni imelo več tako pomembnega učinka, ne za njihovo skupnost in ne za avstralsko družbo. Njihova udeležba na javnih vsakoletnih etničnih prireditvah je postala sama po sebi umevna, tako kot za ostale etnije. Zato je postal osnovni namen njihovega organiziranega društvenega in verskega delovanja ohraniti slovensko tradicijo znotraj svoje skupnosti:

F.: *»Smo pa učasih, no, sej majo še zdej, mel velik priredituev.«*

M.: *»Velika noč...«*

F.: *»No, od začetka, recimo, je pust, ne. A ja, štefovnanje, to je že pol po božič, ne.«*

M.: *»Ja, pa novo leto...«*

F.: *»Novo leto je zmeri tradicionalno, to je novoletni ples.«*

M.: *»Pustovanje.«*

F.: *»Ja, pol so trgatve, pol so louske veselice... Use, kr je mogoče zmislt, sam d se da poudarka na tist in d se veselica al pa zabava nardi zato, d pridejo ludje skp in d se mal denarja nardi, s kterm se potem društvo naprej vodi. Drugač ne, d bi blo neki posebnga. No, zadne leta so tele šolske prireditue. Pridejo otroc, d tam deklamirajo al pa kašno igrco so izvedl. To je blo zmeri, ne. Pol miklavževanje je tud zmeri, ne.« (A., št. 15, 16)*

»Najbol se zberejo ob božiču, največ, ker je tudi obenm državni praznik v Australiji... Pridejo v cerku. Op poučnočnicah pride do tisoč Slovencev, bi reku. Pridejo tudi na prireditue...

Potem, drugo tako zborovanje, seveda, je za veliko noč. Za velk petek imamo lepo udeležbo, ker je državni praznik. In potem se zberejo na dan po veliki noči, ko je ples in zabava. No, potem veliko se jih zbere tut, kot sm že omenu prej, na pokopališču na prvo nedeljo novembra, nekak dan mrtvih, ne. In potem pridejo tudi, kadar je birma. Takrat jih je veliko: botri in sorodniki. Pridejo vsi. In pa, kadar imamo našega zavetnika svetega Rafaela in prvo ophajilo, je tud velika udeležba...

Potem pridejo tudi za Marijin praznik. Marijino vnebovzelje precej praznujejo ali veliki šmarn. Potem praznujejo tudi, recimo, sveto rešno telo pa tri kralje. Pa za cvetno nedeljo otroci pridejo en dan prej pa nardijo butarce.

Prnesejo zelenje pa druge stvari, trakove in to, palice in tuki delamo butarce. Drug dan jih prnesejo v blagoslov. Blagoslov je zunaj, potem gre pa procesija noter v cerkev, kjer je tut sveta maša. In navadno je še dramatisiran pasjon: beremo tisto zgodbo trpljenja našega gospoda Jezusa Kristusa in takrat se oblečejo tisti, ki nastopajo, v obleke Pilata, dekle pa Petra apostola pa služabnike, vojake, ne. Vse to je dramatisirano tko, da čim bol ponazarja, kako da je blo takrat, ne.» (A., št. 20)

SI. 13: Učiteljica M. Košorok in učenci slovenske dopolnilne šole Slovenskega društva Sydney na paradi etničnih šol v Sydney Town Hallu l. 1979
(foto: Tone Bulovec, original hrani ISI)

Društva, klubi in verska središča so ves čas imeli pomembno vlogo v življenju izseljencev¹¹⁸: bili so nadomestilo za prekinjene sorodstvene in prijateljske zveze doma; na medsebojnih srečanjih so rojaki uresničevali potrebo po pogovoru v maternem jeziku, bili so center družabnosti, predvsem pa mesta, kjer se je v okviru skupnosti vzpostavljala odnos mi – drugi med prvimi in drugimi generacijami. V tem odnosu so imeli Slovenci, rojeni doma, vlogo prenašalcev tradicije in kulture izvorne družbe na mlajše generacije:

¹¹⁸ Več o tem: Breda Čebulj Sajko, *The Religious Life of Slovenes in Australia*, *Slovene Studies* 14/1992 (1994), št. 2, str. 185–204; ista, *Društveno in versko življenje Slovencev v avstralski državi Novi Južni Wales*, SS 1993, št. 7–8, str. 10–13.

TRIGLAV CLUB LIMITED

(Incorporated on 15th July, 1975)

Premises 19 Brisbane Road, St. Johns Park, N.S.W.
Postal Address P.O. Box 61, Canley Heights, 2166.

Telephone 610 1627

Address all correspondence to The Secretary

Ref: No.

Date

SPORED PRIREDITEV ZA LETO 89.

CLUB'S FUNCTIONS FOR 89.

23.4. Bocce Federation
"GALA VEČER" THE MASTERS

5.5. GOSTUJE "MILE HRNIČ"
IGRA: "LIBERTAS" iz domovine

6.5. "BLAUE FUNKEN"
Igra: GERMAN-AUSTRIAN

13.5 "MATERINSKI DAN"
Igra: "MAVRICA"

14.5. "PIKNIK ZA MAMICE"
Zacetek ob 12h popoldne

27.5. "VEČER ŠPORTNIKOV"
Igra: TRIO TRIGLAV

10.6. "SNOWY MAN DANC"
Igra: CONTINENTAL

1.7. "VEČER NARODNIH NOŠ"
Igra: ALPSKI ODMEVI

29.7. "KOLINE"
Igra: CONTINENTAL

19.8. "ČLANSKI VEČER PLESA"
Igra: TRIO TRIGLAV

2.9. "OČETOVSKI DAN"
Igra: ALPSKI ODMEVI

1.10. "OKTOBERSKI FESTIVAL"
NEDELJA 6h-10h THE MASTERS

14.10. "OBČNI ZBOR"
Cajanka in pijaca

21.10. "SLOVENSKA NOČ"
Igra; CONTINENTAL

11. 11. "MARTINOVANJE"
Igra: TRIO TRIGLAV

25.11. "PLES POMLADI"
Igra: MAVRICA

10.12. "MIKLAVŽEVANJE" Nedelja
Igra: CONTINENTAL
Miklavz pride ob 4h pop.

26. 12. "ŠTEFANOVANJE" Torex
Igra; ALPSKI ODMEVI

31.12. "SILVESTROVANJE"
Igra: CONTINENTAL

23.4. Bocce Federation
"PRESENTATION" THE MASTERS

5.5. GUEST STAR "MILE HRNIC"
Music: "LIBERTAS" from Yugoslavia

6.5. "BLAUE FUNKEN"
Music: GERMAN-AUSTRIAN

13.5. "MATHERS DAY"
Music: "MAVRICA"

14.5. "MATHERS DAY PICNIK"
Begining at 12noon

27.5. "SPORTSMANS NIGHT"
MUSIC: TRIO TRIGLAV

10.6. "SNOWY MAN DANCE"
Music: CONTINENTAL

1.7. "NATIONAL COSTUME NIGHT"
Music: ALPSKI ODMEVI

29.7. "WINTER DANCE"
Music: CONTINENTAL

19.8. "MEMBERS DANCE"
Music: TRIO TRIGLAV

2.9. "FATHERS DAY"
Music: ALPSKI ODMEVI

1.10. "OCTOBER FEST" from 6-10pm
SUNDAY, THE MASTERS

14.10. "ANNUAL GENERAL MEETING"
Tea, coffee and drinks

21.10. "TRADITIONAL SLOV.HIGHT"
Music: CONTINENTAL

11.11. "WINE TESTING NIGHT"
Music: TRIO TRIGLAV

25.11. "SPRING TIME DANCE"
Music: MAVRICA

10.12. "ST NICHOLAS" Sunday
Music: Continental
St Nicholas arrives at 4p.m.

26.12. "BOXING DAY DANCE" Thues.
Music: ALPSKI ODMEVI

31.12. "NEW YEARS EVE DANCE"
Music: CONTINENTAL

Sl. 14: Prireditve avstralskoslovenskega kluba Triglav (Sydney) v letu 1989
(original hrani ISI)

»Ampak jest mislm, ... d k bo mladina prrasla in bo ona uzela u roke in takrt bo use se ubrnl. Sam mogoče takrt bo zlo redk slovenski jezk še, ampak bo pa slovensko in bo slovenska potomstva. In kar se tiče jezk, bo angleški, ampak jest še zmeraj mislm, da kultura bo pa not ustala slovenska... Jest mislm, da mi naše otroke nismo znali držat u našm kotu po eni strani. Po drugi strani bi blo pa zelo nepravilno, da bi jih držali in delali takorekoč samo eno gnezdo, ker potem bi ostali takorekoč zaprti. Ker mi, ta naša ta prva generation, se ne zavedamo, da se je duma tut spremenilo, ne. Mi vidimo tisto Slovenijo, tiste čase, ki smo jih mi zapustli, ne. In mi hočmo mladino u tistm zadržat, ne. Mi ne pustimo mladini naprej... Oni ne potrebujejo te slovenske tradicije. To je bol želja staršov kt pa otrok samh.« (A., št. 4)

Prepoznavanje dejstva, da slovenski jezik v perspektivi ne bo več eden izmed simbolov etnične identitete slovenskih izseljencev, je posledica soočanja prvih generacij z vsakdanjo realnostjo življenja v angleško govorečem svetu, ki je hkrati izvorna družba njihovih otrok. Le-ti so najprej Avstralci, šele nato Slovenci. Zato je odnos mi – drugi še bolj kot na nivoju skupnosti pomemben v okviru družine, kjer ne gre le za ohranjanje slovenske tradicije v drugi generaciji, temveč so otroci vezni člen med svojimi starši in avstralsko družbo. V njihovem otroš-

Sl. 15: Polnočnice v Merrylandsu (Sydney) l. 1981
(foto: B. Čebulj Sajko, original hrani ISI)

tvu se je ta povezava najprej začela realizirati na področju učenja angleškega jezika:

»Hčérke so hodile u šolo: doma bodo slovensko govoril, ko so prišli u družbo, bo avtomatično use engleško. In engleščina je nekako kar prevzela use škp... In če bi mi, če bi mi večno slovensko govoril, pa bi jest, recimo za začetek, bi se nikdar engleško ne naučila. Jest dans engleščino, se mi zdi, da jo obvladam. Pol maš tisto: al boš eno al boš drugo. Obedvojnega pa ne zmoreš. In otroc so bli, ti prnese domov use ta engleško... « (A., št. 12)

Napredovanje v znanju angleškega jezika pri prvih generacijah je hkrati pomenilo nazadovanje v materinščini njihovih otrok, ali bolje rečeno v lokalnem dialektu, v katerem so se starši sporazumevali s svojimi otroki:

»Jest mislim, da precej na žalost propada slovenski jezik v drugi generaciji. Recimo, kolk je govornega jezika, da bi doma govorl slovensko, je po mojem zelo majhn procent. Sicer, krivda je tudi na starših, ki se prehitro vdajo in začnejo z otroki govort engleško. Otrok to ve in bo angleško z njimi govoru. So pa še družine, ki starši z njimi govorijo slovensko, ne. Otroci učasih nazaj odgovarjajo slovensko, največkrat pa angleško. Da bi pa otroci met seboj govorili slovensko, to so pa zelo retki slučaji. « (A., št. 20)

Hkrati pa je znanje (vsaj pogovorne) angleščine omogočalo vsakdanje komuniciranje izseljencev z njihovo sosesko in na delovnih mestih, kjer pa se zaradi različnih narodnosti pristni medsebojni odnosi niso razvili v takšni meri, kot je to bilo v navadi v času življenja doma:

»Tuki so spremembe. Tudi ni takega obiskovanja kot doma. Tuki sosedom, k so Avstralci, rečeš samo: 'Dober dan. Kak si? Lepo vreme.' To je vse. Razn tukej mam eno sosedo čisto blizu, Slovenko. Ona učasih sem pride pa jas grem tja. « (A., št. 18)

»Met tednom mi nimamo dosti družbe. Imamo pač družbo potem po delu, potem, ko končamo op šteri uri. Takrat se ustavimo u gostilni, u hoteli, ko tukej kličejo... Ino moški nimamo več ko tolko, bi reku, kam it, k na delu pa domov. Tako bi moglo bit, ne! Ma se ustavimo po delu useeno u gostilni. Popijemo kašno par piv, ne. To samo met Slovenci. Ker Avstralci, tisti, ki so, on ko pride u gostilno, hotel, on si kupi pivo samo za sebe. Če so tri skupej, ne bo edn kupu tri kozarce piva, bo usak sebi kupu.

Mi, Slovenci, smo drgač navajen: če pridema dva, tri skupej, edn kupi, potem pa drugi kupi za use pa tretji za use, k med Avstralci tega ni. Usak za sebe. Glih zato, bi reku, mi z Avstralci ne gremo dosti u gostilno direktno ž

njim niti s tistim, ki jih poznamo iz dela, ne. Ni tako, da se zbere dvajst, tridst skupej kot u Sloveniji, ne, k je včasih blo. « (A., št. 19)

Medetnični kontakti so se poglobili pri družinah, v katerih so se otroci poročili z Neslovenci. Odnos mi – drugi je s stališča slovenskih staršev potekal med njimi in možem oziroma ženo njihovega otroka, še posebno v času medsebojnega obiskovanja, skupnih obedov, praznovanj ipd. Razumljivo je, da je bila težnja privzgojiti slovenstvo v drugi generaciji v teh primerih še močnejša kot pri otrocih, poročenih s Slovenci, kar pojasnjuje odnos prve generacije do etnične zavesti otrok:

»One [hčerki, poročeni z Avstralcema] so podedovane Slovenke. To je njih domovina... One, k grejo domov [v Slovenijo], rečejo: 'We are going home.' [Gremo domov.] Je nekej tam. Recimo, tam so stara mama. Recimo, greš na dopust u Adelaide, tam ni stare mame, tam ni tete. In ti takoj veš, kdo je tvoj. 'Kri je bl debela kot voda!' rečejo Avstraljani. Naše dve sta nekako kar ponosne Avstraljanke. A obenem sta ponosne, da povejo: 'Jas sm Slovenian descendant' [slovenskega rodu]. « (A., št. 12)

Redkejši so primeri, ko je potreba po seznanjanju s slovensko kulturo pripeljala neslovenskega zakonca do učenja materinega jezika svojega partnerja:

»Imaš pa zdej zadnji čas pojav, ko se tudi Neslovenci, ki so poročeni s Slovenci, zelo zanimajo za slovenščino. In nekateri se hočjo učit. Zakaj? Ker hočjo iti domov s svojim zakonskim drugom, k je Slovec, v Slovenijo. Hočjo, da se nekoliko pogovorijo lahko, ne. In tuki najdeš včasih, bi reku, skor čudovite primere. Kako se potrudijo. « (A., št. 20)

Pri tistih izseljencih prvih generacij, ki živijo v etnično mešanem zakonu¹¹⁹, pa se je kontakt z drugimi etnijami v okviru družine vzpostavil že s samo zakonsko zvezo. Pri njih se je slovenska tradicija v vsakdanjem življenju ohranjala predvsem na področju prehrane:

»Ona [žena Avstralka] je zlo zadovolna, sm jo jest nauču kuhat po naše. Ma, ne po slovensko, po briško! You know [veste], mi doma smo jedli polento. Učasih smo jedli paštašuta in to. To sm jo use naučiv. Pa golaže pa solate pa, you know, kr je blo pr ns, ne. « (A., št. 7)

¹¹⁹ Zaradi dejstva, da je v Avstraliji konec štiridesetih in v začetku petdesetih let prevladovala moška delovna sila, je pri etnično mešanih zakonih med avstralskimi Slovenci, ki so bili sklenjeni v tem obdobju, zaslediti predvsem poročanje moških z Avstralkami. (O tem več v Breda Čebulj Sajko, *Način življenja Slovencev v Avstraliji*, Proces njihovega izseljevanja iz Slovenije do priselitve v avstralsko družbo, magistrska naloga na Oddelku za etnologijo Filozofske fakultete, Ljubljana 1991, str. 34, 92.)

»... ker u hrani ona [žena Avstralka] se vrgla še po naše, ker sm jo jest nauču en malo kuhati po naše. Pa ona se vrlo dopadlo po naše, zato, k oni so meli drugo tud hrano Avstraljani, ne... Fish and chips [ribe in pečen krompir], pa meat-pie, to oni jejo, sendviče. Meni pa to ni šlo, nkol... Špagete, mineštru, paštu, navadu sm jo Wiener Schnitzel delat, sm jo navadu gulaž delat... « (A., št. 13)

Slovenski jezik pa je, razen pri redkih izjemah, zamenjala angleščina: »Ja kaku mora ona [hčerka] znat slovensko, k jaz sm Slovenec, mama je Avstraljanka. Mama jo je bla, je vzgojila jo... Ona jo je učila svoj jezik, govori angleško. Mene je blo malo doma, k sm biv na poslu, ne, na deli, ne. « (A., št. 13)

»V mešanih zakonih je pa, sevede, isključno skoro vse angleško, ne. « (A., št. 20)

»Mojim [sinu in ženi Avstralki] se strašno dopade Slovenija, but [toda] radi pridejo nazaj [v Avstralijo]. So Avstralci, popolnoma. « (A., št. 7)

»U zvezi s tem sm jest [Slovenec poročen z Litvanko] zelo vesev, da moj sin govori dobro slovensko... In moji unuki zapojejo po slovensko zelo radi. Imajo tisto zavest in vedo o Sloveniji veliko... Tradicija se nadaljuje, se prenaša ot starejših na mlajše. « (A., št. 1)

Otroci slovenskih staršev niso bili le most med dvema in več kulturami, ampak poleg zadovoljstva z življenjskim standardom tudi najtehtnejši razlog za stalno naselitev v Avstraliji:

»Ne, zarat hčeri jest ne bi mogla it nazaj. To smo si prijatle in mamu en kontakt. Nobedn mi ga ne more, tut Slovenija, usa Slovenija, mi ga ne more dat, kar mamu jest pa moje hčere. « (A., št. 12)

»Jas, če ne bi mel tukej otrok, poročen, ja bi vsako dobo šov domov... ja sm še zmeraj tam doma. « (A., št. 10)

Zaradi soočanja izseljencev z dejstvom, da je družina najmočnejša vez, ki je tudi domovina ne more nadomestiti, je lahko njihova stalna naselitev v tujini nujnost in ne končni življenjski cilj. Z življenjem v tujini izseljenci prvih generacij zadovoljujejo predvsem svoje družinske in materialne potrebe, medtem ko ostajajo zaradi notranjih občutkov in podoživljanj domovine psihično nepotešeni. V tem pogledu je tujina zanje še vedno tujina:

»Jest sm se prilagodila: Avstralija meni slabga ni nardila. In tut Avstralijo po svoje ljubim, ampak moje korenine so doma! Nimamo dve domovine! To usi vemo, da imamo eno domovino! To je neispodbitno! Nekako mam srce na dve strani... Jest sm dons, nism asimilirana. To ne, ker u Avstraliji, na primer, če si asimiliran, morš igrat kriket. Ti morš na pokr mašinah si svoje komolce žult in morš hodt u te njihove klube, kjer so mize douge za enih petdst ludi, in noči tam prebit. Torej, za to jest nism. Uživela sm se u Avstralijo, ampak to ni moja domovina.« (A., št. 3)

»Mogoče mi ne živimo čist tako, kako bi reku, kt smo bli duma. Spet pa nismo takorekoč čist se prlagodl avstralskem sistemu življenja.

K jest, če se tukej u dnevno sobo usedem, eno milo slovensko muziko gor dam in sm sam tukej in potem, takrt pa vidm, d sm takorekoč tako delč ot tistga, ne, od doma u Sloveniji, ne. Jest mistm, d je usak neumn, če gre po svet. Ma doma bolše življenje lohka, kt ga ma pa tukej. Si mogu tuki čes preveč hudga jet.« (A., št. 4)

»Jest sm tu ravno tako doma in se počutm prostga. Domotožja nimam in ga nikdar nism mev. Samo, ne vidm pa rat, da mi kdo nekej reče čes Slovenijo. Jest mistm, da je lažje pozabit na mater kot na domovino. Mati umre. Je hudo. Je grob, je pokop. In če ste u tujini, človk to pozabi. Mladosti pa nikdar ne pozabš, kje si gor rastu. Men je domovina tista, k je tam in zmerej imam to u zavesti, da ta ista Slovenija, isti ludje so tam in so tu. Nas nekej veže. Ne jezik! Jezik ni tisto najvažnejše pr tem, ampak ena zavest, da nekej imamo skupnega, ne... U tem mi živimo.« (A., št. 1)

M.: »Jest bi rekla, usak emigrant ma muko. Ti trpiš, emigrant trpi. Ti, recimo, greš po enmu življenjem, greš delat, delaš use, kar je. Al nisi nikdar prost.«

A.: »Si ustvariš eno življenje, k je bl artifičalno [iz angl. artificial – umeten, izumetničen].«

M.: »Artifičjalno življenje... To smo delal mi dvajst let za use to. Al ni nikdar tisti dom, ko gremo gor k njegovi mami. Tisto je dom. Al pa k nam. Tisto je naš dom. Tu so hiše...«

A.: »Dons jo prodaš, jutri jo maš.«

M.: »Ni dom, je hiša, al ni dom...« (A., št. 11, 12)

»Jas sm še zmeraj tisti stari trdi Prekmurc in ja bom to ostav, dokler sm žif.« (A., št. 10)

Izseljenci se zavedajo svoje vloge imigrantske manjšine v avstralski družbi, v kateri »mi nimamo korenin.«¹²⁰ Nadomestilo za občutek »met tujm si zmerej tuj«¹²¹ iščejo v svoji kulturi, tradiciji, ki so jo prinesli s seboj. Iz tega zornega kota se v odnosu mi – drugi, ki ga vzpostavljajo v primerjavi z nedefinirano avstralsko identiteto, postavljajo v superioren položaj:

»Men so rekl Avstralci, da nimajo nobene kulture. Sm rekla: 'Kako da nimate?' 'Ja,' prav, 'vi mate narodne noše.' Sm rekla: 'All right, vi pa si za narodne noše dejte tiste starinske obleke gor is tiste dobe, k ste vi pršli, ko ste hlapčevali lordom. Dejte si tak klobuk, deko pot pazduho is tistih dop, k so eni hodil od vasi do vasi in so po blatu kopal, da bi vodo najdl. To so stvari, ki so del vaše kulture in poustvarite te like in tako se oblečte!' Bojo že neki svojga mel.« (A., št. 3)

Pomembnejša vrednota, zaradi katere se izseljenci v tujini počutijo samozavestnejši, je delo. Na njej končno temeljita njihov zaslužek in prihranek, torej tisto zadovoljstvo, ki ga je ob prihodu v Avstralijo pričakovala večina imigrantov, tudi slovenskih. Od tod avstralski stereotip priseljence – »workaholika« (odvisneža od dela).¹²² Njemu nasprotna je tipična podoba povprečnih Avstralcev, ki so jo sprejeli tudi Slovenci:

»Ampak drgač pa so [Avstralci], ne vem, lahko bi se reklo, d so mal leni. Njim se ne da delat. No, oni se najdejo skupi zato, da pijejo al pa d zapravljajo na kojnskih dirkah. Oni ne misljo na jutro, ne! Njim ni nč mar za jutro. Kdr bo star, bo dobiv tist penzjon od države in s tistm bo živu, al ma kej al nima! S tistm bo morav živet.« (A., št. 15)

Podobno kot po delovnih navadah so Slovenci različni od Avstralcev še na nekaterih drugih področjih načina življenja:

»Recimo, če maš doma – v Sloveniji, mislim, bele čevle, boš mev belo torbo, ne. Tu pa vseeno, maš črno torbo al pa bele čevle, rdeče čevle pa zeleno torbo. Bol si nafarban, lepše je.« (A., št. 18)

»Naš odnos do pogreba, poroke, krsta je precej drugačn od avstralskega. Avstralci so bol hladni, kar se tega tiče. Pri njih, ko je pokojnik enkrat umru, ga potem kar hitro pozabijo, češ njega ni več in tako dalje. Dočim naši pa bol to držijo, se spominjajo, ne. Pogosto grejo na grof. Avstralci ne tolko.« (A., št. 20)

¹²⁰ A., št. 15.

¹²¹ A., št. 5.

¹²² O tej odvisnosti, ki je pri nekaterih prerasla v pohlep po bogastvu, je pisal Jurij Zalokar (Duševne stiske in bremena izseljenstva: izziv ali poguba, SK 1989 (1988), str. 150).

»Tlele, kr je Avstralcov, nobedn nima vrta. Nobedn! Njih to ne interesira. Radi pa majo za pojest. Pa pocen je, a ne, če jim daš kej svoje zelenave... Ker nm pomen vrt po en stran hobi, po druk stran pa potreba: kaj bi metu denar za neki, kr ni dobr, če maš ti lahko z mejnim trudom doma sveže in fino, a ne!« (A., št. 15)

Najbolj specifična za izseljenski vsakdan pa ostaja čustvena, intimna navezanost na domovino, ki jo vsak doživlja po svoje.

Pri nekaterih izvirajo ti občutki iz domotožja, pri drugih iz emocionalnega zavedanja svojega porekla, dejansko pa so povezani z nostalgijo po času, ki so ga preživeli doma. Na njej gradijo mit o Sloveniji, ki povzroča v njih razdvojeno identiteto, po kateri se v odnosu mi – drugi ločujejo od Slovencev doma:

»In mene je naravnost strah il nazaj u Slovenijo, ker se bojim, da bom razočaran nat tistim lepim, kar se jest spomnim ot takrat. In še nism biv doma. Skoz me spravljajo in me je skos strah. Recimo, tisti pohorski gozdčki, stvari, ki se jih tako živo spomnm, ne. Me je prov strah, da je tam že ena cesta ravn taka, kot jo mammo tlele.« (A., št. 1)

Idealizirana podoba domovine in ljudi, ki so jih po izselitvi zapustili, se je pri nekaterih v času njihovih obiskov Slovenije porušila. V soočenju z drugačno realnostjo, kot so jo pričakovali, so ostali razočarani:

»Zdej pa sm bio doma pa... nič nimate tam, nimate tisto, kar sem jaz pustu... Sem bio razočaran... A, jaz sem, well, jaz sem pričakovu staro, kar sem pustu, kar je nemogoče, seveda. Jaz sem to zdaj pozneje odkriv sam na sebi, da sem preveč pričakoval, ne... Jaz ne vem, kje je disciplina, kje je spoštovanje do starih ljudi, kje? Jaz nisem nikjer vidu. Jaz sem se tak strahovito razočaro... Jaz bi zemlo kušnu doma. Kdaj me je autobus pelo po Slovenskih goricah, pa tiste jablane tak obložene, doma so me čakali, z avtom, vsi ludje tam...« (A., št. 6)

»... ampak si že tujec doma. Zadnjič, ko sva prišla domov z ženo, nobenga ne poznaš ot totih mladih. S totimi, ki sm res biv skup, s totimi sošolcami, oni mene čisto drugače gledajo kak pa njihove tam. So mi rekli, da ti več ne govoriš po naše, po prekmursko. No, res! Ja to razumem, ker sm od doma odidu.

In ko pridem domov, nism več tisti, ko pa so oni. Oni so met sabo povezani, met sabo živijo. Za mene pa mislijo, da sm pa prišu domov samo kot gost.« (A., št. 10)

Sl. 16: Del avstralskega pokopališča v Sydneyju, kjer so pokopani Slovenci, Sydney 1982 (foto: B. Čebulj Sajko, original hrani ISI)

»Tko je: kukrkrat gremo mi tm [v Slovenijo] na holiday, tem bl se jest počutn tm tuja. Jest mislm: bom tega vidla pa bom uno vidla pa tisto prjatlcu pa uno... in jo ne najdem več. Ni več prijatlstva. Me že mal poštran tud gledajo, si misljo: Kaj si pršla z dolarji, zdej boš pa z dolarji živela tle!«
(A., št. 16)

Teh izseljencev izvorna družba, po njihovem mnenju, ni več sprejela in povratek v Avstralijo jim je pomenil vrnitev v zatočišče, kjer so se še naprej lahko spominjali svoje domovine iz časa njihove mladosti. Slovenstvu se niso odrekli, saj »Jaz nemrem nihdar drugo biti«¹²³, kajti »Domovina nam je zmer u srcu bla, je in bo.«¹²⁴

Pri tistih, ki po prihodu v Slovenijo niso doživeli razočaranj in so spremembe »use realistično«¹²⁵ sprejeli, se je čustvena navezanost na izvorno okolje in ljudi stopnjevala po vrnitvi v Avstralijo:

¹²³ A., št. 6.

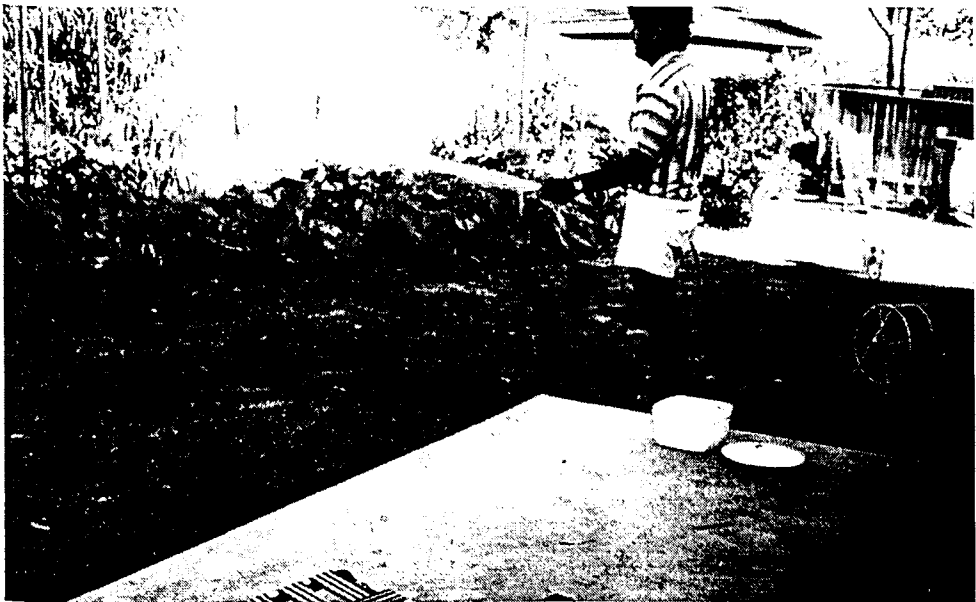
¹²⁴ A., št. 15.

¹²⁵ A., št. 12.

»Jest grem u Slovenijo. Jest sm tam doma. Moj brat tam živi. Al jest grem domov sedet pret hišo, kr nobedn ne more pač spremenit tiste doline. To ti je najlepša slika, kar je bla kdaj naslikana na tem svetu. Tizga se ne da nič spremenit. Tista dolina, to je edinstveno. Ko prideš čes hrib, tizga ne morm razložit u besedah... Moj brat mi je dav eno sliko: Modrej, Most na Soči. Jest tiste slike nism pogledala dve let, dobre dve let. Kako bi rekli po avstraljansko: I couldn't face it. [Nisem se mogla soočiti z njo]. Zdaj že pogledam, al ne prov gledam. Al ti se morš dat notr u sliko in jest tega ne bom nikdar dovolila. Meni je teži it nazaj... Jest pridm tu nazaj, tri mesce rabm, d se jest spravm u tir. Zato jest nečm jet domov. Jest nočem depresijo imet kle po mesce. Zato jest rajš ne grem.« (A., št. 12)

»Trikrat sm biv pa doma u Sloveniji, ne. Ko večkat domov potujem, več me domotožje uleče tam. Doma imam še starše žive in sestre in brata. Me tut tule precej uleče, pa kr me največ uleče – naša narava u Sloveniji. Pokrajina Slovenije, ne. Posebno, kar se mi največ dopadlo u Sloveniji, je Gorenska in Pohorje in use tja do Slovenskih Goric.« (A., št. 17)

Notranja razdvojenost izseljencev se s takšnim ali drugačnim odnosom do izvorne družbe ni prekinila. Pogojena je z njihovim rojstvom v drugačni kulturi,

Sl. 17: Zelenjavni vrt J. Žoharja, značilnost avstralskih Slovencev, Sydney 1982
(foto: B. Čebulj Sajko, original hrani ISI)

kot je sedanja, v kateri živijo. Zavedanje pripadnosti k obema in njena manifestacija na duhovno-emocionalnem in materialno-fizičnem področju njihovega življenja se kaže kot osnovni notranji konflikt večine izseljencev:

»Nahajam se na eni točki, ki nima ishodišča, kukr en labirint, samo da bi se dvignu iznad nega. Dvignit se iznad nega, to pomen, da morš domov jet, morš otroke zapustit, morš svojo lišo zapustit in use. Doma pa se ne morš uživet, ker si že prestar.« (A., št. 3)

Odnos mi – drugi je zato v primeru Slovencev v Avstraliji dvoplasten, saj sami sebe postavljajo vedno v dve vlogi: v odnosu do domovine v vlogo izseljenca, do vselitvene družbe pa v vlogo priseljenca. V obeh pa je stalno prisotno zavedanje etničnega porekla, na katerem temelji njihova etnična identiteta. Ta se je oblikovala v družbenem procesu, v katerem sta (z vidika sedanosti) pustili svoje sledove obe obdobji v življenju izseljencev: tisto, ki so ga od svojega rojstva do izselitve živeli doma, in tisto od izselitve do danes. Posledica obeh je dvojna identiteta, ki vpliva na vsakdanji način življenja v tujini tako na ravni individualnosti (spominov na domovino), družine (vzgojanja otrok v duhu tradicije in jezika, ki su jo prinesli s seboj na peti kontinent), slovenske skupnosti (društev, cerkva,

Sl. 18: Zabava na Slovenskem društvu Sydney l. 1982
(foto: B. Čebulj Sajko, original hrani ISI)

verskih središč, kjer ohranjanjo predvsem že omenjene vidne znake svoje identitete) kot tudi na ravni avstralske družbe v celoti (kjer ostaja njihova etnična identiteta v primerjavi z avstralsko mnogo bolj opredeljena). V odnosu mi – drugi postajajo »avstralski Slovenci«, kar je tudi posledica multikulturalne politike, ki jim je, v primerjavi z asimilacijskimi pritiski, omogočila enakopravnejše vključevanje v avstralsko družbo. Zato danes že lahko govorimo o tem, da skušajo izseljenci iz obeh svetov »izluščiti najboljše« (»*The best of two worlds*«¹²⁶), a kljub temu ostajajo usklajevanje med potrebami po družinskem življenju in življenjskim standardom v Avstraliji ter občutki pripadnosti svoji domovini za vsakega posameznika bolj ali manj težko rešljiv problem:

»Slovenec bom biv vedno, dokler ne umrjem. To ni uprašanja! Ma, sm Avstraljanc. Ne morm to povedat! Ma, kaku bi to povedu?« (A., št. 7)

¹²⁶ Prav tam.

ZAKAJ DVOJNA IDENTITETA

Kot je bilo že večkrat omenjeno, se je etnična identiteta avstralskih Slovencev oblikovala v odnosu mi – drugi na ravni posameznika, njegove družine, slovenske skupnosti, domovine in avstralske družbe. Skušala sem jo prikazati v okviru družbenega procesa materialno-socialnega in duhovnega osamosvajanja izseljencev v novem, sprva njim tujem, sčasoma pa čedalje bolj domačem, družbenem in naravnem okolju. Glede na sam potek omenjenega procesa lahko govorimo o diametralnem razvoju njihove etnične identitete v novem okolju: bolj ko se je povečevala njihova materialna neodvisnost, bolj je v izseljencih izginjal občutek pripadnosti zgolj k vsemu, kar opredeljuje slovenstvo, in bolj se je oblikovala dvojna pripadnost, na eni strani slovenski skupnosti in domovini, na drugi avstralski družbi.

Pripadnost nečemu, tudi poistovetenje z nečim, je bil torej tisti odločilni element, ki se je v toku družbenih dogajanj v posameznih zgodovinskih obdobjih spreminjal in preoblikoval. Omenjeni proces se pri prvih generacijah avstralskih Slovencev še ni zaključil. Kljub temu pa razčlenitev stanja njihove etnične pripadnosti v začetku osemdesetih let omogoča vsaj hipotetično utemeljevanje njihove dvojne tovrstne identitete, za katero lahko najdemo potrditev tudi v avtobiografijah izseljencev. Razčlenili jo bomo po splošnoveljavnih kriterijih pripadnosti teritoriju, skupnosti, kulturi in jeziku¹²⁷, na osnovi katerih se oblikuje etnija in iz nje njena etnična identiteta:

- v procesu formiranja dvojne etnične identitete izseljencev ima pomembno mesto pripadnost posameznika teritoriju njegove etnije. V primeru avstralskih Slovencev gre za čustveno pripadnost prostoru »domačnosti in varnosti«, ki ga pojmujejo v geografskem smislu – pomeni jim namreč prostor, v katerem so se rodili (v strokovni literaturi je tovrstna pripadnost opredeljena s pojmom simbolična teritorialnost¹²⁸). Zaradi stalnega fizičnega bivanja v vse-

¹²⁷ Njihovo opredeljevanje povzemam po Južničevi *Identiteti* na str. 268 ter po istem avtorju v delu *Antropologija* (Ljubljana 1987) na str. 223.

¹²⁸ Južnič, *Identiteta*, str. 149.

litveni družbi, pa gre v njihovem primeru še za, po moji presoji, »dejansko teritorialnost«, torej pripadnost prostoru, v katerem bivajo;

- nadalje je oprijemljivejši dokaz njihove dvojne etnične identitete pripadnost skupnosti. Spet gre za tisto, v kateri se je imigrant rodil (tj. skupnost porekla¹²⁹), in tisto, v katero se je za stalno priselil in ki ni enaka skupnosti porekla (lahko jo imenujemo »vselitvena« skupnost). Ker se izseljenec vanjo postopno vključuje, se s tem postopno oblikuje tudi njegova nova – tokrat dvojna – pripadnost: stari, izvorni, in novi, »vselitveni« skupnosti;
- znotraj tega procesa se na novo oblikuje tudi pripadnost kulturi (avstralsko-slovenski) in pripadnost jeziku (angleškoslovenskemu).¹³⁰ Oba kriterija etnične identitete se v izseljenstvu razcepita.

Zavedajoč se, da je za posameznika »Skorajda nemogoče..., da bi bil 'etnično razdeljen' in imel kako dvojno etnično identiteto«¹³¹, pa je položaj izseljenca v tujem okolju tako specifičen, da se zaradi njega približuje, če že ne poistoveti, z nakazanimi možnostmi dvojne identitete, ki jo glede na analizirane kriterije pripadnosti lahko imenujemo etnično. In ker se skozi doživljanja več posameznikov – slovenskih izseljencev – reflektira položaj njihove skupnosti v Avstraliji, lahko govorimo o dvojni etnični identiteti tudi na tem nivoju.

Vendar ostaja pri takšnem načinu formuliranja dvojne etnične identitete vtis o dokaj statičnem in samem po sebi umevnem procesu v življenju izseljenca.

Da bi se temu mnenju izognili, se bomo naslonili na Bergerjevo in Luckmannovo ugotovitev o identiteti, ki je, po njunem, tako družbeni konstrukt kot stvaritev posameznika, oba pa sta med seboj dialektično povezana.¹³² Identiteta torej ni nekaj, kar bi bilo človeku dano že ob njegovem rojstvu, temveč se, kot to poudarjajo socialni psihologi¹³³, oblikuje v njegovi interakciji z drugimi. Za izpolnitev tega pogoja je potrebno življenje v socialnem okolju, v katerem posameznik zavzame svojo vlogo in strategijo v odnosih do drugih. Ravno ta strategija pa mu omogoča manipuliranje v izražanju etnične identitete, še zlasti v multietnični družbi, kakršna je avstralska. Po Lianu¹³⁴ je to edini možni način preživetja in sožitja pripadnikov različnih etničnih skupin, ki sestavljajo takšno družbo in ki

¹²⁹ Južnič, *Antropologija*, str. 223.

¹³⁰ Pripadnost kulturi in pripadnost jeziku ima Južnič, poleg že omenjenih pripadnosti teritoriju in pripadnosti skupnosti, za najpomembnejši kontinuiteti etnične identitete (prav tam).

¹³¹ Isti, *Identiteta*, str. 269.

¹³² Peter L. Berger, Thomas Luckmann, Social Mobility and Personal Identity, *European Journal of Sociology* 5/1964, št. 22, str. 335.

¹³³ Glej pogl. Identiteta – kaj je to?

¹³⁴ Kwen Fee Lian, Identity in Minority Group Relations, *Ethnic and Racial Studies* 5/1982, št. 1, str. 49, 50.

združujejo v sebi znanje tako o izvorni kot o vselitveni družbi. Poistovetenje z izvornim prostorom, skupnostjo, kulturo, jezikom postane zanje ravno tako sprejemljivo, kot je sprejemljivo njihovo poistovetenje s prostorom, skupnostjo, kulturo, jezikom vselitvene družbe. Od tod torej retorično vprašanje avstralskega Slovenca: »*Ma, kako bi to povedu?*«, ki je hkrati odgovor na njegovo izbiro pri opredelitvi: Slovenec ali Avstralec. Določena družbena (socialna) situacija pa je v končni fazi tista, ki odločujoče vpliva na strategijo izseljenca pri izražanju njegove identitete. V primeru etničnih skupin v etnično heterogeni družbi, v kateri se med njimi postopoma brišejo etnične, kulturne, verske in druge meje, se v zadnjem času pojavlja celo termin »multi-etnična identiteta«¹³⁵, ki je v nasprotju z »našimi« posmisleki o možnem obstoju dvojne etnične identitete. Nenazadnje bi jo lahko uvrstili med »skrpane identitete«¹³⁶, prav gotovo pa sodi tudi v sklop »premakljivih identitet«.¹³⁷ Kot že rečeno, vidikov identitete izseljencev, tudi etnične, je »nešteto«¹³⁸ in dvojna je le ena izmed njih.

Razdvojenost v etnični identiteti imigrantov pa, po dosedanjih etnoloških obravnavah¹³⁹, ni specifična le za slovenske izseljence v Avstraliji, saj so etnologi pogosto zelo splošno opisovali tovrstni pojav predvsem v kontekstu domotožja izseljenca in se ob tem trudili prikazati še stanje materialne, socialne in duhovne kulture glede na ohranjenost »slovenskega« in vplivov tujih kulturnih sestavin na njegovo vsakdanje življenje. Bolj konkretno je življenje »med dvema kultura« omenila le Ingrid Slavec v prikazu *Slovencev v Mannheimu*¹⁴⁰, medtem ko je Julijan Strajnar v svojem prispevku o Slovencih v Franciji opozoril na pojave, ki povzročajo »dvojno izkoreninjenost« izseljencev.¹⁴¹ Na kaj več se v zvezi z dvojno etnično identiteto v etnološkem raziskovanju slovenskega izseljenstva ne moremo nasloniti. Pač pa sta nas na »izgubo prvotne identitete« in gradnjo »nove identifikacije« na primeru zamejskih Slovencev opozorila Fikfak¹⁴² in Trstenjak¹⁴³, izven naše vede pa sta etnično razdvojenost Slovencev po svetu (v Argentini, Evropi, Združenih državah in v Avstraliji) prikazala antropolog Zvone Žigon¹⁴⁴ in Jurij Zalokar, nekajletni psihiater v Melbournu.¹⁴⁵

¹³⁵ Prav tam, str. 51.

¹³⁶ Glej pogl. Identiteta – kaj je to?

¹³⁷ Prav tam.

¹³⁸ Prav tam.

¹³⁹ Navedene in analizirane so v Čebulj Sajko, *Etnologija in izseljenstvo*, str. 45.

¹⁴⁰ Ingrid Slavec, *Slovinci v Mannheimu*, *Knjižnica GSED* 7, Ljubljana 1982, str. 12.

¹⁴¹ Julijan Strajnar, *Izseljenstvo – osebne izkušnje in opažanja*, *GSED* 22/1982, str. 92.

¹⁴² Jurij Fikfak, *Zgodbe o meji*, *Traditiones* 19/1990, str. 222.

¹⁴³ Anton Trstenjak, *Vprašanja skupne slovenske kulturne zavesti*, *Traditiones* 16/1987, str. 7.

¹⁴⁴ Zvone Žigon, *Problemi dvojne identitete Slovencev*, diplomska naloga na Fakulteti za družbene vede, Ljubljana 1993, 185 str.

¹⁴⁵ Jurij Zalokar, *Izseljenec: poslanik domovine*, *RG* 35/1988, št. 8–9, str. 34.

Termin »dvojna« identiteta se, po do sedaj pregledanih virih in literaturi, pojavlja kot skupni imenovalec v življenju prvih generacij emigrantov. V praksi se udejanja tako z vidnimi kot »neoprijemljivimi« znaki ali simboli razdvojenosti v etnični pripadnosti. V odnosu do domovine se ohranja z negovanjem mita ali stereotipa domovine v tujem, vselitvenem okolju. V primeru avstralskih Slovencev gre za stereotip tradicionalne vaške kulture, saj jih je večina preživela svoje otroštvo in mladostno obdobje v ruralnih območjih Slovenije. Vsebina omenjenega stereotipa se kljub modernizaciji življenja v domovini v tujini med izseljenci prvih generacij skorajda ne spreminja. To nam dokazujejo številne družbene in verske prireditve, praznovanja nacionalnih praznikov in običajev, ki so izpeljane v duhu »domaćijstva«, spremljane z narodnimi nošami, slovensko hrano, petjem in plesi kakor tudi emocionalni občutki nostalgije in domotožja. Poleg tega se stereotip domovine v vzgojo prenaša od staršev še na vse nadaljnje generacije.

Prve generacije Slovencev na tujem se torej v ohranjanju stereotipa domovine, ki je pogojeno z njihovim izvornim okoljem, med seboj ne razlikujejo. V tem pogledu je pri njih različna le intenziteta njihovega podoživljanja časa, torej družbenih dogajanj in družinskih razmer, v katerem so zapuščali Slovenijo. Pri večini se izraža v tistem delu njihove etnične identitete, ki se je oblikovala v odnosu izseljenec – domovina.

Tisto, po čemer se razlikujejo med seboj, se izraža predvsem v tistem delu njihove etnične identitete, v katerem so v odnosu mi – drugi zavzeli vloge priseljencev v vselitvenih družbah. Zaradi nje govorimo o ameriških, avstralskih, kanadskih ipd. Slovencih.

Menim, da le z združevanjem obeh polov etnične identitete prvih izseljencev lahko kolikor toliko celovito osvetlimo njihov način življenja, razdvojen med dva svetova, ki ima posledice tudi v izražanju etnične pripadnosti njihovih potomcev. Le-ti ostajajo v primeru avstralskih Slovencev še dokaj neraziskano področje.

ŠTIRI ZGODBE ZA KONEC

»OČI NE VIDIJO, SRCE NE BOLI«

Rudolf Čadež al pa Čadež Rudolf, petindvajst dsetga tisočdvetstoštrnajst, u Vipolžah pri Dobrovem pri Novi Gorici.

Dvanajst otrok je mela moja mama, veliko kmetijo smo mel. Je blo treba kopati pa delati doma. Začetka sm biv mlad, sm biv doma, potem pa sm šov se učit moj zanat. Za šlosarja. Pa sm delu u Tržiču, dosti let, in potem so me poklicali k vojakm u Italiji. Takt je blo use pod Italijo, to. In potem sm šov tudi u Afriku, u Abesiniju, se tovčt s črnimi. To je blo petintridesetega leta, vrnu sm se pa sedemintridesetega iz Abesinije. Potem sm pršu iz Abesinije domov, sm biv nekej časa doma, pa so mene zdej pod vojsko poklicali Italjani, pol sm biv pa do konca, ko je Italija kapitulirala. Sm pršu domov, sm biv malo doma, par dana, pol sm šov u partizane, dvainštiridesetega leta sm že začev jet, dvainštiridesetega sm začev kot prvi organizator u Vipolžah, sm biv jest partizan. In tko je šlo do konca.

Tm smo bli potem doma, tm je bla grenica blizu moje bajte, tm smo začel pomalo neki švercati, dočim k mene so uhakal, potem pa, sej to je moj življênjepis, ne, in potem, seveda, sm pobegu od tm, iz Jugoslavije, sm biv srečn, da sm pobegu, ja, če ne bi dubu lahko deset let zapora, sm pršu u Italijo, kot begunc, ja. A ni blo teško za mene it čes, sm vedu za usak korak. To je blo sedeminštiridesetega leta. U Italiji so me ulovili. Italjani so me ulovili. U Gorici italjanski, u zapor, pa iz zapora direktno dol u taboriščc, ko je taboriščc blo, ne, Lipari. U Sicilijo, u Sicilijo so nas peljali dol, ne. To so bli samo emigranti, k so pobegli, ne. Use nacije so ble tm, dost Slovencev. Usih krajev so bli, od naših krajev, Lublančari, Istrijani. So bli Nemci, Polaki, to je blo usega tm.

Tm so nas zaprli. In potem je pršla ta organizacija IRO in potem tm so prašali, če hočemo amigrirat, ne, seveda, takoj, ne. Sm šov u IRO in tm smo čakali. Pa smo šli u Rim se rigistrirati in potem smo šli u en drugi kamp blizu Napoli in tm smo čakali. Tm so pršl, so prašali, tm so ble liste velike, kdo hoče it u Aržentin, kdo hoče it u Ameriko, kdo hoče it u Kanado. Jes sm si zbrav za Avstralijo. Sm delav za Avstralijo zato, k sm si mislu u Ameriko, Argentino emigri-

rajo zmerej ljudje, tm u Avstralijo, hudič, gremo dol med črnimi, dol. To sm si jes predstavlo, ne. Ma, niso nč povedli, ne, pa smo pršli z ladjo u Avstralijo, ne.

In potem, k smo pršli tu..., pršli u Avstraliju, tu so nas denli nazaj u en lager gor Badhurst pa smo čakali, da nam dajo delo, ne. In tm smo čakali dela in so mi dali na železnico delat. So rekli, da mormo delat dve leta, kamr hočejo oni. Ja, vrlo težko je blo. Jest nism, jest sm si predstavlu te prve dve lete, d so ble težke, al pa tri. Sm reku, ta prvi denar, ko bom dubu, sm reku, se bom vrnu nazaj za Jugoslavijo, nazaj domov. O, ja, to je blo vrlo težko. O, Marija moja, to je blo težko. Domotožje, zaradi jezika in take stvari je blo vrlo težko za nas, ne, k nismo mogli, nismo mogli si dopovedati, kar mi želimo, kar mi mislmo, ne, za nas je blo vrlo težko to. Seveda danes nimamo več problema, k znamo dobro si pomagati u jeziku, angleščini, ne, ampak takt je blo to težko, madona, vrlo težko.

Pa jes nism obstav dve leta, sm pobegav, k mi ni se dopadlo delo, pa sm pršu u Sydney, pa sm si dubu sam delo tukej u eni fabriki, kjer delajo same te alektrične stvari. In tm sm biv dolgo let tm, dvanajst let sm biv u fabriki, ki delajo aparate za se brit in delajo za tiste tosterje za peči kruh,... Samo take stvari tm sm delu in to sm biv neki časa.

Potem sm šov pa delati u *Ford* fabrku, *Ford* tukej u Sydneyju. Večinoma Avstraljani, je biv kšn Italjan, večina Italjani so bli, ja. O, so bli vrlo še precej dobri, oni niso nas, da bi nas kej slabo, taku so gledli za nam pomagat u jeziku, ne, k so vedli, d ne znamo si pomagat u jeziku, pa so nm malo z rokami, nogami, pa tu, pa smo si razumel en družga, ne.

Pol sm biv skoz u Sydneyju, do dns še, do zdaj še. Tm sm delu u *Fordu* neki časa. Potem tut tm sm se naveliču tega *Forda*, sm šov pa si malo jezika spraksiru pa sm šov k eni firmi, k sm avte prodaju tm: so pršli ludje, stare avte, ne nove, *second-hand* [rabljen], in to je šlo do konca. In tam sm si pa odloču, da ne bom več delu, da mam zadosti, sm reku. Zdej pa, zdej počivam, ne. Veliko družino nism mev, žena mi dela, hčerka mi dela. Tko, za koga bom se jest matrov, za mene sm napravu zadosti, da ž njim živim. Miljone nečem, da bom pustu miljone nobenmu. Rad bi pojedu, kr morem do konca, use, ne, d ne bo se drugi smeju za meno, ne. In tako uživam, ne. Trikrat, štirkat sm biv u Jugoslaviji, sm se vrnu nazaj domov in mislm drugo leto nazaj tudi jit gor, k mi se dopade, k sem rojen... prit u domovino.

Nas je blo malo tkrt, prvo leto nas je blo malo Slovincov tukej. Tm, po tisth *pabah*, k rečemo. Kuko b se rekl? Ma, to oni rečejo *pub*, gostilna, ja. Tam smo se dobili en dan sobota, tam kšn, popili kšnu pivu, in taku. Pol so začeli prhajati več amigranti z Jugoslavije in taku edn do drugga povedu, tm je edn, tm je edn, pa smo se začeli skupej zbirat, ne.

Enkat so bli skup dol u Wollahri, so bli eno Slovensko društvo, ja. Večina

so zahajali Slovenci tm, pa tm smo hodili, ne. Potem tm so se neki eni spričkali, neki duhovniki, en pa z drugmi, pa se neki use skrcalo, eni ke, eni sm, en tko še dans ni, ena figa še z njimi, nč... Nism biv nikol dosti za cerkev, nism biv nikol za cerkvene praznike. Kdr nas je pašalo, smo šli, bol malo, bol malo. Nimam nč proti cerkvi, ampak tako smo malo zanemarjeni za cerku mi... Doma je blo treba zmeri k maši, ampak tukej pa...

Večina zberemo z našm narodom, Slovencimi, *yeah*. Slovencimi, ja, pa s Taljanimi: *Marconi club*, *Apia club*, Slovensko društvo, Triglav; na hrvaško nikol, na srbsko, tisto ni naš narod... Večinoma na slovensko zemljo, na Slovensko društvo, ne. O, ja, jest mam prjatlov dosti. Rudija poznajo dosti, ga poznajo usi, vrlo popularni Rudi.

Se počutm bit Slovinc: Avstralc, ne, Italjan tud ne morm bit, sej moja mati pa oče sta Slovenca, zato verjetno, d sm tud jest Slovinc, ne. Čeprav sm spôznu enu žensku in potem sm kupu eno bajto, staro bajto, in smo živeli zaeno z njo, s to žensko, in potem smo se poročili. To je bla ta, Brenda, moja soproga, Avstraljanka.

Sm se poroču z ženo, ne, sm mogli hudič kokodekat malo po engleško, ne, petindvajset let, hudič, k sm zaprežen že z njo. Pisat pa, to mi je blo vrlo teško in brati engleško. Jes šole nism napravo, teh engleščino. Seveda slovenščino znam pisat pa brat in italjansko, ampak engleško pa mi ne gre. *Bloody spelling* [prekleta črkovanje], še moje ime Čadež, *will you spelling* [iz angl. will you spell – lahko črkujete], pa moram povedat *si aj di i zet*. Oni za vsako stvar *will you spelling*. Jest rečem *I can't spell, you spell*. Kadez, oni kličejo Kadez, vejco na č proč pa na ž, ne, pa ne pride več Čadež, pride Kadez. Tko me tuki kličejo Kadez, ja, sej tud Italjani rečejo Kadec, Italjani tudi, vejco na č, en vejco na ž proč, potem tisto pride Kadec.

Sm dobiv hčer: ja kaku mora ona znat slovensko, k jes sm Slovinc, mama je Avstraljanka. Mama jo je bla, je vzgojila jo, mama je bla iz ž njo doma, mama jo je preživela. Ona jo je učila svoj jezik, govori angleško. Mene je blo malo doma, k sm biv na poslu, ne, na deli, ne. Kako bi jest mogu tistih par ur, k sm biv doma, kako bi mogu govorit. Mama... pri mami, ne, celi dan je govorila ž njo, jest samo par ur lahko na dan, ne.

Ampak, jest nism nkol maru po avstraljanski živet, sm si mogu, ne, k sm mev ženo Avstraljanko. U hrani ona se vrgla še po naše, ker sm jo jest nauču en malo kuhati po naše. Pa ona se vrlo dopadlo po naše, zato, k oni so meli drugo tut hrano Avstraljani, ne. In ona se je hitro prjela po naše hrane: špagete, mineštru, tripe, paštu, navadu sm jo *Wiener Schnitzel* delat, sm jo navadu gulaž delat, use to, pa kr se dopadla, se je vrlo zanimala ona za to hrano. Ko oni pa samo *fish and chips*, pa *meat-pie*, to oni jejo, sendviče. Meni pa to ni šlo, nkol... A dons si jaz sam kuham, ja. Jas si sam skuham, ne, ona, žena mi opere stvari, kar je za oprati,

posteljo pride enkrat na teden mi pospravit. Mi posteljo premeni rjuhe, kako se reče *fridž* [iz angl. freezer – hladilnik] po slovensko, ledenik... Hladilnik, ona ga *difrosta* [iz angl. defrost – odmrzniti] enkt na tedn, ta led, k se nabere ledu notr, ga ona ščisti, pa na novo nazaj, d je lepo. Mi počisti hišo, eno malo use. Jes ji pomagam, kr je treba nji tudi. Si ne sovražmo, samo u kratkm se ne razumemo dosti, pa, k je dobra za drugo, pridna pri hiši, skrbi za hišo, skrbi za mene, seksualno kar malo.

Tuki je, se živi še precej dobro, zasluški so dobro in zato si misliš, k se čuje po sveti, ne, ena država še navduši, ki si svobodna, nimaš nobenega problema, noben te ne sekira nč, ne. Kr živiš kar lepo, svobodno, delaš, nobedn ne reče nč, nobene zajebancije nikjer in si lahko človek nekej dene stran, če hoče, ne.

Zdej imam usaki dan prost, samo pohajam zdaj. Grem se kopati na bazen. Mi rečemo *beach* [obala], na *beach*. Grem dol, k je luštno dol, lepo. Vidš neki lepga dol, use sorte vidš na beachu, ne, lepo, lep *beach* je, bazen lepi, lepi pesk. Tam se sončm eno malo, pol grem popit eno pivico gor u hotel, pol grem se ulešt no malo zdej dol. Pogledam, če je kaj okrok, kako je use tko in... Imam vrt doma in usega nasjanega, imam trte doma, imam kokoši doma, imam kanarinčke doma, imam psa. Sam sm. Usake tolko grem obiskat moju ženu i hčerku. Ona pride h meni me obiskat usake tolko. To je moj, bi se reklo, hobi, to je moje veselje. Travo kosim, rože imam okoli vrta. Pa sm zadovoln. Nimam nobenega problema.

Seveda, jes tud rd pojem. K dobim kšno društvo, k popijemo par piv pa zapojemo, porka ma duš...

Seveda znam valček, polku, tango, tud znam, use kaj, jes sm biv velik balarin doma, o, jest sm biv balarin. Jes sm dobiv dosti nagrad, na Primorskem, k sm biv doma, mlad mulc. Ne d bi se jes hvalu, Rudi je biv balarin, ta prve klase sm biv. Še dens stari norc, k sm, ne, še rad plešem, še zmerej. *Bugi bugi, rock n'roll*, k sm pjan. O, ja, plešem pa..., tu je dobr *exercise* [vaja]... Polka me zmatra bol, ja, bol tisti lepi tango, da je pritisneš k sebi, ne,... moja duša.

Biv sm zdej, ni tolko časa, sm biv u Queenslandu, na Surface Paradise sm biv. Tam je neki lepega vidt, Surface Paradise. To bi jest reku, d je ena, en nov kraj, najlepši u Avstraliji, k grejo turisti, ki čejo eno malo življenja. Bil sm tm edn tedn.

Biv sm, seveda, sm biv že doma, sm biv u Kanadi, sm biv, sm šov skoz Kanadu obiskat moje kolege, s Kanade sm šov u Genevu, Švajcarsku, obiskat mojga brata. Iz Geneve sm šov u Italiju, Milano, obiskat moju sestru, iz Milana sm šov u Jugoslavijo, Vipolže, na Primorskem pri Dobrovem, Nova Gorica, in obiskat mojga brata pa sestro, biv sem po Bosni, sm potovav tm s turistami z avtobusam i malo manjkalo, da nism šov u Rusiju tudi, k je bla, pa sm zamudu eno, en avtobus

sm zamudu, ne, pa nism šov. Sm mislu jet u Rusiju tudi. A, vem, da bom šov zdej, ko bom pršu gor drugo leto.

Imam sestru pa brata jest u Vipolžah. Ja imam sestro, brata u Vipolžah u Jugoslaviji, enu sestru u Vicenzi u Italiji, blizu Benetk, in enega brata pa u Genovi, Švajcarski. Rd bi šov u Ardžentinu, Buenos Aires bi rd šov, imam dosti znanih, dosti znanih tm.

Mam kontakte, kaj grem domov jih obiskat. A zdej za božiča bom telefonirov domov pa jim bom vošču novo leto pa božične praznike. Moja žena Avstraljanka, ne, pa, zdej, če grem domov, ona bi ne šla gor, bi pa ona nazaj domotožje,

Sl. 19: Rudi Čadeš, Sydney 1982 (foto: B. Čebulj Sajko, original hrani ISI)

ona Avstraljanka, ne, zato, smo dva taki, k se ne gremo. Tebi se dopade tm, meni ne tm, meni se dopade tuki, meni tuki ne, mene tm in taku naprej. Potem hčerka rojena tukej, ne. Sploh oni ne marajo slišat ot tega, oni so rojeni tukej in majo tut čist pravo do njih zemle. No, jest sm usakrat, sm jo prašu, d gre z mano, odgovor je bil ta, pravi, Rudi, pravi, ti maš use toje sorodnike tm, govoriš isti jezik ko oni, če jest grem s tabo Rudi, pravi, da bo mogla use te prašati pa use ti povedati tebi, da boš ti tolmaču. Je rekla, ti si eno malo nervozn, je rekla, bejži sam, pa uživej sam. Sm reku, hvala lepa, ne, sej to je bulši, d sm šov svobodno sam. Če bi bla z mano, bi bla samo na kšno smolo, bi samo kaj, kaj bi pogledu, kaj je okrok, to pa bi njo... in je tko bulše. Ko sm reku prej, ne, oči ne vidijo, srce ne boli, ne.

Moja želja je še zmerej, sm tuki dvaintridest let, ampak rd bi biv pokopan, kje moja mati je pokopana u Vipolžah. In zmeram mam jest še domotožje. Jest poznam ludi tukej, k so pršli sedemindvajsetga leta tukej u Avstralijo, kolko let je že,... in ni biv še enkat doma, a ni sramota to. Seveda domotožje imam še zmerej od doma, ne, ni važno, kolko let sm tukej. Ampak rd bi u mojo domovino nazaj prišev. To ni važno, kako se mam tukej, zmerej domotožje po domu. Saj ne manjka nč, ne, tukej, ampak domotožje je zmerej: si rojen tm pa rd bi konču doma.

»NIČ NISMO V ROKAVICAH DOBLI, VSE V KOPITIH.«

Moje ime je Jože Voršič. Rojen sem bio v Prlekiji, šest petnajst dvajset ena.

Sem izučen, strojni ključavničar, mehanik. Pet nas je blo pri hiši, jaz najstarejši sem prvi šov, ko sem vido, da ni dovolj kruha. In sem mel strahovito vajeniško dobo. Potem sem šov v Beograd, sem bio v tovarni avijonskih motorjev v Rakovici. Sem zaslužu več, ki sem bio priden. Sem vse znav, jaz sem se hitro učio. Sem zaslužu več ko marsikteri profesor. Sem delav v kravati v tovarni avijonskih strojev. Je prišla vojna, sem bio komandir... No, in to je trajalo skoraj do šestega junija štirideset štiri...

Jaz potem sem si dobu delo v tovarni avijonskih, v TAM v Mariboru, k je zdaj TAM, ne. No, in sem tam delav, poroču sem se s punco, ki sm že dolgo, *longtime* [dolgo časa], ne, osem let pred, ne. In sem si htev ustvariti novi dom in začeti človeško življenje, kak je normalno. Potem se spopadu tam z nekimi partijci, čist, ne zaradi politike, nego zaradi pravičnosti, ne. In seveda stanovanje so mi zmanjšali na pol in za božič sem šu k vojakom, na doslužitev roka. In za doslužitev roka je meni trebalo sedem mescev, *all right*, sedem mescev gremo na doslužitev roka, sem še biv komandir avtobataljona Zagreb in sem šov. In kdaj je meni sedem mescov minulo, jaz raportiram, da drugi so šli domov, jaz nisem šov domov. Ne, pravi, za tebe ni. Sem reku, kak da ne, ne, to pa ono pa tretje, sem, tja.

Poleg tega pa sem našu si takrat komisarja tam, antipatija na prvi pogled in to je blo vse. In od tam so me preselili, poslali v italjanski bataljon in me zbrisali, ki sem preveč sveta vidu in preveč pretrpu... In tam sem pobrisov domov in tam se začne potem moj *story* [zgodba], ko sem prišev domu pa potegnju iz Slovenije v Avstrijo in vse naprej...

Mi smo Slovenijo radi meli in jo danes mamu, samo tisti šumarji, cigani, su mene naštimali, da sm uidu... Sma prišla v Avstrijo, jaz v Avstriji ostati nisem hteo nikakor ne. Čes sma šla čez Muro v Prekmurju, a ne. Torej enemu smo plačali štiri tisoč tistikratnih dinarov, to je blo dosti denarja tistikrat. Čez jarek nekje tam, sej jaz nism vedu, kje je granica, ne. Jaz sem se zaupu človeku, samo sam

meo dve ročni granati in to sem pokazu, sem reku: »Ti ženi me v zasedo, nebesa za nas vse.« Ne. Ker jaz se ujeti več ne dam, jaz nečem več tepeni biti, jaz nečem več v rit suvani biti, nečem več lačen biti, jaz hočem ostati ali človek ali pa mrtvec. In je on tam nas pregnav čez en jarek, potem pa začne moledovati: »Jaz imam pa imam doma štiri otroke,« pa sem pa tja... Pa še pištolo sem imev... in midva z ženo lezema po nekem trnju notr ponoči v trdi temi in pridema vun na našo jugoslovensko stran, na našo cesto. Jaz sem samo u smeri zvezd, proti Avstriji korakama po cesti, vučjaki pa graničarski pa lajal ko stari hudiči tam. In kdaj sem jaz vido rampo čez... z ženo dol s ceste hitro v jarek... Tolko sem dnarja plačo, nazadne smo pa lepo po cesti korakali v Avstrijo... mimo graničarske karavle tam do prvega kmeta. To je blo sedeminštiridesetega, osemindesetega. Potem so prišle pa IRO, to je blo *International Refugee Organization*, so prišli razni države, ki so jemali ljudi. Kanada je prišla, Kanadčani, je prišu pa te je tam pošlatu. Kanadska ena stara baba, k je komaj še... še seksa več ni mela, pa je prišla pošlatat, kakšne *muscles* [mišice] maš, če sem zadosti dober za *bush* [goščava] sekati tam u Kanadi. Kak sem bio lačen, tak sem eksplodiro, sem reku: »Jest nisem bik, pa ni krava, da boš ti mene kupila tam za meso!« in sem šu vun in nisem niti več htel čuti ot Kanade. Potem je biv Čile, smo se prijavili za Čile, medtem je prišla žena noseča... Tja so šli neki ustaši pa neki druga gospoda... z vsemi mogočimi čini pa znanji... In to so bli pa največ tisti vojaški fakini pa zločinci pa vsakojako, ne. No, in tak, da do tačas, ko bi mi trebali iti, je žena postala noseča in oni so odpovedali vsako vseljevanje od Jugoslovanov, *that's all*. Nikdo več iz Jugoslavije ni smel več iti. Na mojo srečo, ker tam bi mene ubili davno.

All right, potem je Avstralija prišla, gremo u Avstralijo. Žena trdi, je predaleč, moj šef trdi, je predaleč. Jaz sem vidu, da je daleč, kam pa naj bi šov? Tu sem šestinšestdeset kilometrov do doma, pa nemrem domov, kam pa bom šov? Kaj meni pomaga šestinšestdeset kilometrov ali pa šest tisoč ali dvanajst tisoč milj, sej je... če jaz ne smem tja, potem sem bulši daleč, pa bom lažje pozabu. Ker v glavnem, saj je res to, da je večina tudi Slovincov prišlo tistih, ki so res bežali od doma. Že niti domov niso šli, ki so bli kriminalci pa mesarji pa vse takšno, ki niso smeli domov. Ampak jaz, jaz sm pač tak padu v tisto družbo notr, kdaj sm šov emigrant, nevede. Sem reku, ki so me imeli za Titovega partizana. Sem reku, ja, jaz sem bio, pač pa nisem bio koljač, nisem talce strelal v Maribori, ko vi psi, ne. Neprestana borba. Titov partizan pa oni, ki so talce strelali. In zdaj smo sem prišli. In končno smo bli sprejeti... In smo *landali* [iz angl. *to land* – pristati, izkrcati se] u Badhurst. In tu, kdaj sm šov prvič, so nas poslali v angleško šolo, tu se zdaj začne avstralski *story*.

Otroke in ženske, žene so nam pobrali in otpelali neznano kam, tistikrat za nas... Hčerko smo mel že v Grazu, ona je rojena v Grazu. In par dni potem so

pobrali otroka pa ženo pa odpelali, za mene tistokrat neznano kam. Bol si hodu okoli spraševat kam, zakaj, kako, nisi nič zvedu. Vsi glavni komandujoči so bli eks SS, Litvanci, Estonci... In kaj? Ne moreš si nič pomagati. Tri dni pozneje so pobrali ns tudi na avtobuse pa so nas odpelali v drugi vojaški lager kot bresposelne in smo tam ležali, smo dobli tisto kuhinjo tam, kaj je pač blo za jesti... Je bla pač kuhinja takšna... In dobu si štiri šilinge pa tri penije, to je, pha, tistikrat je to blo malo, seveda, danes pa nič, ne. Štiri šilinge, to je štiri, osem, rečmo, recimo, da dolar na teden si dubu... Niti znamko, da bi domov pisal, kak sem gor plačav, k tak al tak ne bi pisu, ki nisem prej vedu... Cigareto, da bi si kupu, kje pa. Čike smo pobirali, keru smo bli kadivci. In smo šli od Rouse Hill pa do Grete, to je čez sto petdeset mil, to je dvesto petdeset kilometrov skorej, peš. Enkrat na teden si pa morav biti tu, da si dobu štiri šilinge in tri penije, takozvane bresposelne podpore. Če nisi bio tam, še tisto nisi dobu, ne. Če pa si prišu tja gor, pa so te vun vrgli, ki nimaš tam kaj iskati, poleg, da si prišu svojo ženo pa otroka obiskat. Nič nismo v rokavicah dobli, vse v kopitih... To je bio stari vojaški lager, brez stropov, brez, brez vsega, pozimi strašno mrzlo, poleti pa hudo vroče. Žena je na podu ležala pa je proklinjala mene pa... kam sm jo prvleku, hoče iti nazaj. Kam boš šla, kam? Hoče iti nazaj, kam? Vzdrži pa tiho bodi. In to je trajalo tri mesce.

Kdaj sem delo dobu, šest dolarjev, šest funtov, ednajst šilingov, ktere smo potem zaslužli. Sem delo na železnici, sem mev takšne žule po celih dveh rokah poprek, kak je danes pet centov, smo skoz bili najbolj poceni delovna sila. Dobu si delo, samo ali na železnici ali so kopal jarke za pošto ali za *water-butt* [odprt zbiralec deževnice], za vodovod, za kanalizacijo...

In familije dostikrat nisi vidu po mesce nč. Doma nismo meli. Niti pomisliti ni niti si nisi mogu zamisliti, kak boš do nega prišu. Pa sem preletu celi zapadni del, zapadna predmestja Sydneyja, da bi dobu nekje eno sobco, eno garažo, ne. Čim si ti bio emigrant, te niti pogledal te niso, pa če b mel celo hišo prosto. Niso nas marali, niso nas marali... Pa smo v avtobusi sedel pa smo samo tako tiho govorili. Čim je oni čuo, da govoriš neki drugi jezik: »*Speak English, you bastard!*« [Govori angleško, podleži!] To je bio naš dnevni pozdrav. Tisočkrat na dan si to dobu: »*Speak English, you bastard!*«, ne. Te pa smo tiho bli.

Žena je začela hoditi v službo v Greti v lageru in mi je povedala, kak se je otrok joka, kdaj je ona mogla zjutri ob štirih iti delat. In jest sm reku, ne boš šla delat, otrok je prvi. No, in sem prepovedu iti delat naprej. Sem reku, bar zaslužim samo šest funtov na teden, ampak bo že prišu čas, da bomo več zaslužli in otrok je prvi, ne. In nisem pustu iti delat in potem pa sem več in več zaslužu s časom. Tak da sem približno lahko plačevav obveznosti, ne, in... jaz nisem nikdar mislu biti farmar. Jaz sem se tak strahovito borio za mojo profesijo, ne. In kdaj sem sem prišu, jaz sem prosu, dajte meni moje delo, sindikat me ni pustu,

Unija ta naš... kaj delajo iz te deželi *Unioni*, sindikati. To niti niso komunisti, to je mafija, to so banditi. In so bli takšni tistikrat, ampak tistikrat so nas mrzili. Vsakega novega Avstralca, gorje mu. Ne boš dobu drugo ko kramp in lopato pa dve leti smo morali potpisati tak al tak že v Avstriji, ne. In za dve leti, kam so te vtaknili, če boš ti za dve leti familijo vido al ne, njih nič glava ne boli, ne.

Yeah, sem u Sydneyju živu, ja, trinajst, skoraj petnajst let. Hčerka je hodla tja v šolo prvih... v osnovno šolo je hodla tja, pa niti ne celo. Ko sem že jaz, ki sem jaz kupu dve farme, in sem jaz že eno farmo kupu, k je bla zelo zapuščena in sem jaz ženi avto kupu, da je šla delat. Zdaj pa nismo meli kam z otrokom, pa smo ga dali v *convent* [samostan], v zavod, ne. Tak da smo meli *free* [svobodne] roke in nismo meli gori skrbi, da otrok ne bo na cesti gor rasu, eno in drugo, in je bila v zavodi in vsaki petek zvečer se je šlo po njo in vsaki pondeljek zjutraj se jo je peljalo nazaj. To je blo v Katoombi gor, *beautiful place* [lepo mesto, prostor], lepo tam gor. Ampak potem, kdaj je bila za *high school*, za kak se reče doma gimnazijo, verjetno, ne. Potem je trebalo vedeti, ali bo šla na univerzo ali ne. Ali moraš napraviti specjalne ispite, samo da greš na gimnazijo, *public school*, ne, državno, in je morala iti delat ponovne izpite. No, in je tisto uspela in potem pa sem jaz reko: »*No more!*« [Nič več!] Zdaj ti ideš, tistikrat smo se že začeli seliti sem gor. Sem reko: »Zdaj greš ti v državno gimnazijo,« ne. In je naredla vseposod *very good*, potem smo se preselili sem gor in je, *well*, je manjkalo leto pa pu. Tistikrat je bila stara sedemnajst let, nekak tak približno... No, in potem smo rešili, da greta domu žena in... Žena je mela živčni lom že jeseni... No, in je prišla sem gor, mi smo se preselili, prodali tam dol, še dokupli od suseda še ono farmo tam, ko sem hčerki dav in takrat smo rekli, gremo domov, da žena gre domov, mogoče bi ji pomagalo... V Slovenijo, sta ble, obe, v Parizu, vse okrog sem jih poslav. Ki smo meli tistikrat okrog dva tisoč sadnih dreves, ki so prišle vedno notri, je blo treba pakirat, je trebalo delati, je trebalo biti tu. In tak sem njih same poslav, potem pa smo meli dogovor, da potem jaz grem sam in sem šov tudi. Sem tudi bio sam doma. No, potem je punca šla, so ji dali pu leta, so ji dali od gimnazije, so rekli, da ona je *good enough student* [dovolj dober študent], pravi, je dobra zadosti. No, in so šle tja, pršle nazaj, tistikrat sem jaz reku tak: »Kje smo, tam smo, dale ne bomo šli več.« Mene je začelo zdravje...

In prijje je bilo, ja sam bio precej, punca ni smela, brate moj, nikamor, da jaz nisem vedo. Dobro, na univerzi je bila, sem jo dao v tisti, pa nisem jaz hudo pobožen, torej pobožen, to je sploh blaznost povedat, človek, ne. Ampak verjamem v *human dignity*, v človeško dostojanstvo, ne, da ne bo tam s tistimi *long*, s tistimi dovgočlasci, s tisto bando ušivo, nekje okoli lazila, ne. In *well*, je dokončala, sem jo dao tam notri v tisti *convent* spet, nunam spet, ne, da je mela samo tolko časa iti zvečer ven, drugače pa doma, ali pa je lahko tam študirala, ne. So ble vse

tu te farmarske punce, malo boljše stoječi farmeri so dali vse, so stanovale tam notri, ker je blo predaleč za potovati. No, in je dokončala, potem se je spoznala s tem človekom, ki ga zdaj ima. On je Medžimurec. On je tam doma iz okoline, *well*, je Medžimurec, no. Za časa vojne so spadali pod Madžare, drugače pa pod Jugoslavijo, ne, pot Hrvaško. Je pridn človek, je v redu, je *up to date* [sodoben], je pridn, je tiskar po profesiji.

Ona je prišla iz *conventa* domu pa meni govori English. Jaz gledam skozi okno, ne čujem nič. Pa pravi *dady*,... jaz nič ne razumem, ti meni po slovenski povej...

Jaz mam vedno prosti čas. Jaz sem končo delat. Tudi ne spravim skup. Jaz mam srčno napako, to je komaj prišlo zdaj do par mesci na dan. Živci so kraj – *out*. Hrbtenica mi razpada tu dol. Tak da nimaš. Če bi hteo, ne morem, ne morem, ne, si *out*. Žena pa tud, ona pa je taka. In je pač tak, pret smo si pazili, da ne bomo na stare leta lačni in to mamo precej dobro zasigurano...

Jas sam bio tak strašno domotožje... Jas sam joko. Kdaj so slovenske prve oddaje prišle, pa slovenske ploščice sem iz Amerike dubu... Zdej pa sem bio doma pa... nič nimate tam, nimate tisto, kar sem jas pustu. Sem bio razočaran. A, jas sem, *well*, jas sem pričakvov staro, kar sem pustu, kar je nemogoče, seveda. Jas sem to zdaj pozneje odkriv sam na sebi, da sem preveč pričakvav, ne. Ampak pričakvav sm, da se prvič, tista južna brača po Sloveniji... je blo že hudo, ko so samo žandari pa graničari bli, ne, zdaj pa tistile po Mariboru jebem ti... Eno to, drugi pa deca grejo iz šole pa pustijo, z osnovne šole, prosim vas lepo, in jezik, kakšno obnašanje. Tu so, tu je banditstvo, ampak je tam še večje. Jaz ne vem, kje je disciplina, kje je spoštovanje do starih ljudi, kje? Jaz nisem nikjer vidu. Jaz sem se tak strahovito razočaro.

V Zagrebi sem stopu z JAT-a, ker sem prišo z Münchena, sem šov okrok sveta tistikrat, jaz nisem šov samo domov. Te sem bio u Ameriki pa v Aziji pa vse okoli. Jaz sem tri mesce potovav okoli, da bom vsepovsod vse pogledu... Jaz bi zemlo kušnu doma. Kdaj me je avtobus pelo po Slovenskih gorical, pa tiste jablane tak obložene, doma so me čakali, z avtom, vsi ljudje tam. Brat doma je reko: »Jože, vse vrata, vse omare, vse ti je odprto, tak, kak si pustu, to je vse tvoje.« Jaz sam najstarejši sin bio. Je reko, vse, kaj je, je... ampak lepo je blo. Potli pa grem v gostilno pa se pelam z avtobusom v Maribor pa se pelam v Zagreb pa grem v Lublano pa grem v Dubrovnik pa grem vse okrog. Dalmatinci so mi se še najbol dopali... Najslabše pa je blo v Maribor, Slovenske gorice, tam. Pa tam taki... mali, pa se dere tam z zadnega zica tam naprej k šoferju: »... ti pizda!« pravi. Ti, nekdej smo takšni hvalen Jezus, so ljudje rekli, al pa dober dan gospod... In to se mi je tak strašno... In ni blo človeka odraslega, k bi reko: »Ti,... tiho bodi!« *or something, nothing* [nekaj, nič]. To je *accepted standard* [sprejemljiva /priznana/ norma

/pravilo/. Ja, kak je to, kje, kam so te ljudje..., kakšna generacija bo to? Tu nima mo nič, tu sama banda raste gor, ampak tu se vsaj, tu sem inozemec, pa me glava tak zlo ne boli. Za moj rojstni dom, za mojo rojstno domovino pa še kolk glava boli, ker jaz nemrem nikdar drugo biti.

Oče mi je umru predlani. Mama mi je umrla pret tem, pa še mam tri brate doma. Ampak oni majo tudi svoje probleme. Seveda, kaj, kdaj si enkrat stari, te si stari. Oni so vsaj tam met sabo, jas sem tu sam več ali man, ne. Jaz zato, jaz rad grem. Zakaj sem jaz se prikluču Triglavu. Samo zato, da se lahko s Slovenci najdemo skup na enem mestu. Popijemo malo, zapojemo malo, se pogovorimo pa tak. Ampak to se je potem začelo raskalati sem in tja in sem in tja.

Danes... Si predovgo ven od dežeze, niti me dežeza ne prizna, niti mi nič ne nudi in koncu konca, jaz sem dal svoje mlade leta že tja...

SI.20: Pri Voršičevih, Sydney 1982 (foto: B. Čebulj Sajko, original hrani ISI)

Torej jest sm Stanko Bernik. Jest sm se rodiv u Lublan, živel smo pa u Preski pri Medvodah. Rodiv sm se devetndvejstga aprila štrndvejstga leta.

Jest sm hodu u gimnazijo in potlej sm pa šterov večerno, delov sm po vojni, med vojno sm biv u partizanih, sm biv zaprt u Begunjah kt talc. Pu vojni sm pa delov, nejprej sm imu službo z Jugopetrolam u Ajdovščin, sm biv šef skladišča, pol sm biv, beseda mi n more pridt n misu, a, inšpektor Jugopetrola za Slovenijo, od tm sm pa šu delat u Kemično tovarno u Mostah in sm obenm tut šterov kemijo.

Moj oče je biv profesor Vinko Bernik... Sestre sta še obe doma, mama je umrla dvajnsedmdstga leta in sestre sta pa obe žive, obe sta poročene, ena je bla tekstilna tehničarka... Druga sestra je pa, dela mislm, d skoz. Ma stalno službo u Tovarni celuloze u Goričanah, je sekretarka podjetja.

O, jest sm odšu od doma konc devetnštrdstga leta. Glavn puvod, mislm, da sm šu od doma, je bla moja težnja že kukr otroška težnja, d bi šu in d bi vidu svet. Pol so ble druge stvari, k so, osebne stvari, k so name precej uplivala: nezadovoljive razmerje, zakonsk razmerje, so ble zmešnjave, biv sm še mld, nism znov stvari presojat, kukr bi jih presojov zdej. Političnih stvari provzaprov ni blo, d bi zarat politke bežov.

Jest sm šov u Avstrijo. In u Avstriji sm biv do februarja enainpetdstga leta u lagerju. Jest sm delov, sm se prjavu, d sm malar, čeprov nism nkol malar biv, ampak zmerej sm opazvov ludi, k so delal, pa sm vedu, kako je treba držat stvari pa tko naprej. Tko d sm delov z eno engleško edinico. Sm delov kt pleskar.

Nobenga posebnga, nobenga posebnga namena nism imu, zakaj bi šov u Avstralijo. Zame je najbl bla prvlačna Južna Amerika in sm, najprej sm računov, d bi šov u Venezuelo, Brazilijo, Bolivijo in stvari so se predovg časa vlekla. In še ena druga stvar se je nrdila: u Avstriji takrt je blo treba met papirje za u Južno Ameriko in so nejraj sprejemal ludi, ki so mel gotove poklice, strokovne poklice, jest teh papirjev nism imu. Stvar se je precej vlekla in pokazala se je prilka, d bi

lahko šov u Avstralijo, no, in sm se odloču. Sm reku, no ja, prov, pa grem u Avstralijo pogledat.

Jest sm šu is Celovca, smo šli u Nemčijo, u Bremerhaven in is Castelo Branco u Melbourn. To sm šu kukr begunc. To je šlo skoz IRO.

Gotove stvari sm vedu, jest sm zlo, zmerej sm se zanimu. Jest sm rt knige čitov in sm tut sm pa ke kšno knigo o Avstraliji čitov, tko, d sm mov, nekej pojma sm mov o Avstraliji. Velik informacije so pa avstralske emigrantske agencije u Evrop dale. Sevede, ta informacija ni bla, ni bla pravilna. Velik informacij, k smo je dobil tm, je bla čist lažna. Tm je bla knišca pa je pisalo, kako recimo ena povprečna družina u Avstralij živi, tolk pa tolk zaslužjo, tolk pa tolk dajo za hrano, živijo u tak pa tak hiš pa tko naprej. Tega ni blo. To so ble use stvari, k so zgledale velik lepše pa velik bolše, kukr so u resnic ble.

Pru utis, k sm pršu u Avstralijo, je biv zlo čudn. Jest sm provzprov prvič šu na avstralsko zemlo u Melbournu. Jest sm mal anglešk znov in sm tkorekoč šu iz ladje, kukr d sm biv edn od obiskvalcev na ladji in sm cev dan u Melbournu prebiv in zlo velik pjancov sm vidu ležat okrog po cestah u različnh delh Melbournu. To je mel zlo čudn utis na me. Doma sm biv navajn, Lublana je bla bl čista, kukr so ble predmestja Melbournu, kjer sm biv. Kaj je pa z druge strani, kaj je zlo čudn utis naredl, je blo: use je blo drgač, nobene zelene barve ni blo, drevje je biv sivkastzelene barve, trava usa suha, rumena, sam ponekod se je vidl kšno zeleno travco in pršli smo sm poleti. Po druh stran, česa se dobr spominjam tut, kr je naredl čudn upliv name, kako sm vidu, kako so Avstralci razmetaval, kako so hrano preč metal in druge stvari, čist drgač, ko kle smo bli navajn... Tm se gleda na usako stvar, d se čim bol izkorist, kle se pa mečejo stvari preč.

K sm pršu u Melbourne, iz Melbourne so nas poslal u Bonegillo, to je biv glavn emigrantsk taborišče. Tm sm biv prbližn dva tedna, mogoče tri, to se ne spomnm več tko dobr. Od tm smo pa pršli u Sydney. In tkrt smo imel, razmere tkrt so ble druge. Mi smo mogl podpisat kontrakt z avstralskimi oblastmi, d bomo delal dve leti, tm, kjer bo država zahtevala, kt navadni delavci, noben ni biv dovoln, d bi delov u svojmo poklic. Jest sm mu na razpolago, d delam u železn industrij al pa na farmi.

No, in prva služba, k sm jo dobiv, je bla tukej u Sydneyju, provzprov ne delč od tukej, kjer živim zdej, pri *Metres*. To je bla, nism sigurn, ampak zdi se mi, d je to bla ena državna livarna in tuvarna štedilnikov in pa podobnih stvar... O, tm so ble rzmere zlo čudne in sm provzprov, is te tovarne nobedn ni mogu jet drugač kukr, d ga je *Unija* vn vrgla. In edin, edin način, koko bi človk pršu is tovarne, je bla ta, d se ni u *Unijo* upisov. In jest se tud nism u *Unijo* upisov, in tko so me is tovarne vrgl. Ot tm sm šu delat u avtomobilsko tovarno *Ford* u Homebushu, to je en predmestje Sydneyja, tm sm delov precej časa, ampak delo je blo zlo

težavno, usak je, pričakval se je od usacga, d bo delov nadure, tko d sm hodu od doma, živu sm u Villawood emigrantskem taborišču in sm se vozu. Zgodej zjutrej sm mogu jet ud doma in ponvat sm pršu nazaj ob osmi, med osmo pa med deseto zvečer. Polek tega je blo treba delat nadure ob sobotah in velikrat ob nedelah.

Lagerji so bli zlo enostavn, večina je blo, kr se imenuje *huts*, to so pločevinaste barake, okrogle in to so ble precej mejhne barake in usaka baraka je bla razdelena u šest sob, cementn pod in u usaki sobi so ble dve postle pa dve mejhne omarce. Ni blo ne stolov ne nobene stvari. Ravn tolk, d je človk lahko spal notr. Hrana je bla kuhana za use skupej in je bla tut skupna jedilnca. Postelnina se je dobila, se je lohko menala enkt n tedn, eno rjuho od usake postle in druge stvari, druge stvari smo pa mogl sami gledat, d so se oprale pa d so se očistile. Sevede je blo treba to plačat.

Jedi so ble precej drgačne, ampak večinoma so bli evropsk kuharji... Od začetka je blo zlo avstralsk, zlo anglešk in pol počas, počas so dovolil, da so se gotove stvari začele kuhat kukr recimo špageti *bologneze*, pa učash kšne druge take stvari. Pol sm šu delat u *Imperial Chemical Industries*. Tm so me pa silo uzet, k sm prelomu kontrakt. Sm šu delat kukr kemik u laboratorij in nism mu dovolena, d bi tko delu. No, in pol sm še dobiv službo u Villawoodu u *hostelu* in sm delu tm kukr pomočnik u kuhin: posodo pomivu, pol sm začev delat kukr *koh* [iz angl. cook – kuhar], pol sm napredvov u družga *koha*, potem sm biv prestavljen u *hostel* u bližin Wollongonga in tm sm dokončov dveletn kontrakt.

In gotove stvari, gotove stvari tukej se mi niso dopadle. Večina emigrantov takrt so mel zlo močne politične poglede, k se jest z njim nism preveč strinov, in sm se odloču, d grem u tropske kraje. In tko sm odšu u severno Avstralijo, u severni Queensland, in sm tm začev delat u gozdu, sm sekov drevje za, smo žagal hlode, d so šli na žago in različne druga dela, use, kr je blo. Kerkol dev sm uzet, delov sm kukr kanalizaciji, sm delov, delov sm kukr železnišk delavc. Smo prenavljal železniško progo, prenavljal železniške pragove, krkol je blo.

Jest sm biv tm precej časa provzprov. Take dela, različne dela sm delov, delov sm kt *koh* tud u enmu hotelu, pol u bolnic in takrat se je začela, so se začele eksploracijska dela na ležišču boksita na Cape York, Cape Penninsula, in sm spoznov Petra McClouda, on je biv direktor provzprov, *yes*, vodja tega, tel eksploracijskih del in sm ga uprašu, če bi lahko dobiv tm službo, ker sm pač znov, vedu zadost o delu z boksitam. In on je reku, prav: »Laboratorija še nimamo tukej. Če hočeš, mi rabmo *koha*,« prav, »in vemo, da si ti dobr *koh*, če hočeš pridt, pa boš, ti bomo dal dev za *koha*.« No, in sm tm delov enih šest, sedm mescu kt *koh*. Dev je biv kr dobr. En dan sm delov, ampak so to ornk ble dovyge ure. Potem po nekej mescih so začel gradit kemičn laboratorij, no, in sm nekej časa, sm delov en dan, sm delov kt *koh*, kuhar, en dan sm pa delov u laboratoriju analize. Plačan sm biv

sam kukr *koh*, kuhar. No, pol so, vidl so moj dev, d je biv dobr, provzaprov je bil boljši od njihovih kemikov. No, in ko so začel, se je ustanovila eksploracijsk oddelk, geokemijsk eksploracijsk oddelk, so me klical za intervju in je pršu direktor iz Melbourn, kaj znam in tko naprej in so me sprejel kt geokemičarja, s tem geokemijskim eksploracijskm oddelkom. To je blo, b reku, prbližn, verjetn, osminpdtstga leta, neki tacga.

In mi smo iskal rude po vzhodni sevrni obal Queenslanda skoz, Northern Territory in vse do Kimberly, to je zapadna Avstralija, tm, k so zdej te diamantne ležišča odkril. Iskal smo u glavnm bakreno rudo, cink, svinčene rude, zlato, srebro. No, in jest sm provzaprov imu nekej časa svoj laboratorij u bližin Cairnsa in sm delov, skoraj dve leti sm delov u mojmu laboratoriju za kompanij... Sm biv z grupo, nekej časa smo imel aluminijaste karavane. Ena je bla kuhna, ena je bla laboratorij, pa nekej jih je blo za spat, *land-roverje*, ki so ulekli te karavane in smo šli vn. Sevede narava, razmere, klimatske razmere in druge razmere tm so precej trde. Vročina, suho, pa tko naprej, tko, d življenje, življenje je u gotovih ozirih biv precej trd in neprijetn. Kompanija je poskušala te stvari zboljšat, seveda so mogli nekej narest, drgač ne bi noben hotu delat, da so nam dal mal bolši hrano, plača je bla mal bolša, kt bi bla drgač.

Jest sm biv edin Slovec, ja. Večina je blo Avstralcov, provzaprov usi so bli Avstralci, jest sm biv edin Slovec tm. Edin pol kasnej u Bougainvillu je delov kt geolog en Slovec Rudi. U Bougainvillu, tm je biv moj, kako bi reku, naša centrala in ot tm sm pa šu tud delat, tud u druge kraje sm šov: u britanske Solomonske otoke u Honiaro, tm sm delov precej časa iz *British Geological Survey*. No, in pol po drugih otokih tud New Hebridi, Fidži, samo to je sam za kratke čase, in nekterih otokih Nove Gvineje in glavnega otoka Nove Gvineje, New Ireland, tm sm biv precej časa.

In jest sm začev pol u Nov Gvinej. Tist čs, k sm biv u Nov Gvinej s kompanijo, sm velik spoznov, velik Nove Gvineje sm spoznov, spoznov sm ljudi, spoznov sm, kaj se lahko tm dela, kaj ljudje rabjo tm, kašne stvari bi se mogle razvit, d bi se ljudje opomog... No, in sm se odloču, d bom začev ribart tm, provzaprov razvijat en mejhn, u mejhnm merilu ribarsko industrijo, ker Nova Gvineja je obkrožena, to so sami otoki, pa to z vodam, k so res bogate na ribi in druge morske stvari, žvali kukr raki al pa use mogoče stvari. In usa, tkorekoč vsa riba, k se je pojedla u Nov Gvinej, se je uvažala iz Nove Zelandije al pa iz Avstralije al pa iz Japonske u konzervah. Sam Japonci so ribarl okrok, sej še zdej tut ribarjo okrok Nove Gvineje.

No, in pol sm začev delat skupej z domačini, d razvijemo ribarsko industrijo in tm sm delov pet, šest let. Pol sm pa nesrečo imu, sm mu eksplozijo na ladji, to je blo mal pret novmu letam, osmindvajstga dcembra bo provzaprov pet let, kr

se je to naredl. No, in pol sm pršu u bolnico, u bolnic nism imu prave nege, zdravnika za oči ni blo tm, dov g časa je trajal, d so me u bolnico prpelal, roka je zlo krvavela in sm prašu enga ot posadke, d mi je zavezu. Sevede noben ni odvezu roke in je trajal skorej dvejt ur, d so me u bolnico prpelal. Uročina velika in so mi rekl, d je roka smrdela, k so me u bolnico prpelal, zato so jo mogl odrezat. Desn uko je biv dobr, sm vidu na nega, sam sm mev en mejhn koščk kosti u očesn udolbin in u bolnic mi ni nobedn oči pregledov. Sm biv tri tedne, sm biv u bol-

Sl. 21: Stane in Ivan Bernik, Sydney 1982 (foto: B. Čebulj Sajko, original hrani ISI)

nic, napredn je en očesn zdravnik pršu, d mi je oči pregledu pa pobrav kosti iz oči, zašiv nazaj očesno večo. Met tem časom sm oslepu, sm dobiv infekcijo skos ta koščk kosti in sm oslepu. K sm oslepu, so me pa poslal u bolnico u Sydney in tm sm imu več operacij. Ta prva je bla dobra, drugo operacijo so naredl brez mojga dovolena, sam zato, d bi me čim prej iz bolnice spravlj, ker nism mu dnarja, d bi bolnico plačov, in druga operacija, ni bla uspešna, je poslapšala moj vid. Pol so naredl tretjo operacijo in so mi uzel roženico iz desnga očesa pa so jo prenesl na lev oko in ta operacija tud ni bla uspešna in je povzročala komplikacije in bi mogu met še eno operacijo. Pa jo noben ne upa delat, ker d je oko u tko delikatnm ravnotežju, d se ga nobedn zdravnik ne bo dotaknu, d b kej naredu. Tko, d zdej sam mal vidm, ne vidm velik.

Ja tko sm pršu kle u Sydney in Ivan, Ivan je pršu z menoj. Njegova mama je Novogvinejka, Papuanka. Sam, k sm jest mu nesrečo, zanjo ni mel pomena, d bi sm hodila, jest n morm ke jet, ker nism sposoben več, d bi delov, k sm delov prej, pa zgubu sm tud use, use, kr sm imu tm. Jest sm mu eno večjo ladjo pa tud dve manjše. To sm use zgubu, sm biv predovg časa u bolnic pa nobenga nism imu, d bi res pazu na te stvari. Ena misjonska postaja je oblubla, d bojo pazil na moje stvari, ampak niso, kar so mogli, so se okoristl s tem, kr je blo tm. Druk so pa pustl in je use skupej propadl, tko, d nimam druge izbire, kukr d sm tukej.

In sm pršu u Sydney u bolnico, iz bolnice sm pršu vn, nism mu km it, me je ena avstralska družina, mi je ponudila eno staro pralnico so imel, k niso rabil, pa so notr dal eno pojstlo, so rekl, da lahko z Ivanam greva ke spat. No, pa sva tm notr spala in od ene organizacije, pobožne organizacije, *Sant Vincent*, so mi dal ene deset dolarjev na tedn kupon, d sm lahko hrano kupu, dokler nism dobiv urejen, d dobim od države, kako b reku, kt penzijo, podporo.

Tm sm biv prbližn en mesc. No, in iz Ivanam sva zdej sama tukej...

»U AVSTRALIJI JE TKO, DA TI NIMAŠ MEJE«

Ivan: Moje ime je Ivan Debeljak, rojn sm osmindvajstga četrtega petnštrdst. Doma sm iz Radovlce, ne, pri Radovlci in u Avstraliji sm zdej štrnajst let. Doma smo situirani precej dobro. Moj oče je direktor mizaraska podjetja u Radovlc, mislm da pet, šest let, prej je biv pa glavni majstr. Naredl smo novo hišo dvainpetdstga leta. Se prav ekonomsko smo bli doma precej situiran dobr usi otroc. Mam brata pa sestro. In primankval nm ni nč dost.

No, jest sm se izuču, izuču sm se za finomehanika. Sm delov tud nekej časa u Iskri, samo jest sm biv bl avanturist. Tist, k ne vidš, tist ponavad maš u glavi, kako zgleda, kaj je, vs so govorl, da je met čez mejo, ne. In, no, pol sm biv osminšestdstga leta, sm vojsko odslužu doma, osminšestdstga leta smo jo pa lepo čez mejo pobrisal. Pa sm šov u Holandijo.

Osminšestdstga leta je biv turističn let u Evropi, samo si mogu met vizo za Nemčijo pa še za neki par držav, drgač si pa samo s pasportom šu, kamrkol brez kšne vize. Je blo tist turistično leto, so mel take pogodbe, ne, do septembra. Tkr sm jest šov za Avstrijo, čez Nemčijo u Holandijo in pol sm biv u Holandiji par mescov, dokler ni tist turističn let septembra poteku in en dan so nas policija lepo prašala za pasporte, smo pokazal in so vidl, da nimamo vize in so rekl: »Lepo nazaj za Jugoslavijo.« No, in oni so nam plačal pot, use, in smo mol nazaj, ampak mi nismo šli, smo ostal u Nemčij. No, dva sva ostala, ostali so šli nazaj za Jugoslavijo.

U Holandiji smo delal u pristanišču... poznal smo ene od prej, k so bli doma na dopustu iz Holandije, pr njih smo žvel, seveda so ns glih tak nazaj poslal. Oni so rekl, d nm dev zrihtajo, če gremo nazaj u Jugoslavijo pa dobimo vizo pa spet nazaj pridemo u Holandijo, d nm oni garantirajo za dev, ampak mi spet nismo hotl nazaj. No, pol sva šla, u Nemčiji smo se ustavl, pršla u Hamburg. U Hamburg po velikih avanturah, mislm, je dnarja zmkal, smo šli na policijo. Kuga bo zdej? Pa nam je blo že useglih, a ns pošlejo nazaj u Jugoslavijo, ne. Lačn si biv, žejn. Vodo smo pil u parku. Spal smo po nebotičnikih, gor na vrh, mrz je blo že u Nemčij tkrt novembra.

No, in pol usegljih, je blo že tok, ja, d nam je blo usegljih, kuga bo, sm šov na policijo in sm se prjavu. Pol so nas pa poslal u Nürnberg, tm je pa kukr en kemp, taborišče, al kaj jest vem, za use tele. Je blo velik Poljakov, Čehov pa naših. Največ jih je blo z Gorenskega, in to lohka rečm okolca Radovlce, pol je blo zlo velik okolca Maribora, Štajerskega, ena dva Lublančana sta bla in Slovencev ni blo niti ne tok, največ je blo južnih bratov... Men so dal u Nemčiji pogoj, da uhka grem, kdrkol u svetu mi paše, kjerkol. Luhka bi šov u Francijo, u Ameriko, Kanado, Južno Afriko al pa u Avstralijo.

Zdej jest mam pa teto u Ameriki, prouzaprov ne teto. Moja mama ma teto tm in jest sm njej pisov, jest sm hotu za Ameriko in sm njej pisov in pol mi je pa ona odgovorila. Prav, da Amerika ne bo za mene, da jezik, da ni več tisth emigrantov, k so učash bli, da nimajo pogoje, da n morjo na njih gledat več tolk, k so prej, ne. Pred petdst, šestdst leti so še bli emigranti prov tm, ne. In prav, d b blo za mene bolš, č grem za Avstralijo, ker Avstralija je še mlada država, se razvija, rabjo ludi in imajo pogoje za ludi, k pridejo u državo. Oni za njih gledajo na ta način, ne. Obenem sm pa imev teto u Avstraliji tud, ne, od mame sestro. No, in sm se pol odloču, da grem za Avstralijo. Mn problemov je blo. Č si hotu jet u Kanado, so oni, so ti dal, za Kanado si mogu nabrat petdst točk: točke si nabirov: če si znov angleško, si dobiv že dvanajst točk takoj, pol, če si biv, da si imev poklic, da nisi imev nobene kriminalnih *rekordov* [iz angl. record – zapis], da nisi biv političnih prekrškov, pa use te stvari, bolezen. Recimo, če si biv zdrav, da nisi imev politične, kriminalnih prestopkov, to so točke šle precej že gor, ne. Angleščina je bla že skorej tut precej važna za Kanado. Južna Afrika mi ni dišala, sm pa slišov preveč od nih dol, pa sm se za Avstralijo odloču in je blo lih taprav in mi ni čist nič žov.

Jes sm potvav z ladjo. Iz Bremerhavena za Sydney, smo šli na Gibraltar, Genova, Napoli, Messina na Siciliji, Kanarski otoki, Južna Afrika, pa Perth, Melbourne, Sydney, en mesec pa en tedn potvajna...

Well, ladja je bla nekaj neverjetnga, do Napolija je bla ladja z dvem razredm, prvi razred pa drugi razred. Od Napoli naprej so bli pa trije razredi. In mi smo bli u turističnm razredu. Usi, Italjani, Grki pa Turki, so pršli u Italiji gor in usi u tretjm razredu. Smo mel tud bolš hrano, bolš sobe, mn ludi u sobah. Recimo, uni so spal po petnajst, dvejst ludi u eni kabini,... na tri sprate provzaprov. Mi smo pa največ po štirje bli u eni sobi.

Avstralija nm je plačala pot: *yeah*, u Nemčiji je organizacija Karitas, katoliška organizacija, in oni so use papirje rihtal za Avstralijo. Majo biznis z *governmentom* in takt, če si biv emigrant, ti je Avstralija plačala pot na eno stran in s tem pogojem, da si dve let u Avstralij in če si hotu prej it, pred dvem letom nazaj, recimo, si plačov... tisto pot. Če si biv pa več ko dve let, pol pa ni blo treba.

No, na ladji sva bla samo dva Slovenca. Velik smo se spoznov z Makedonci, oni so bli većinoma usi u tretjm razredu, Makedonci, pol z Avstralci, pol pa dost avstralskih turistov, mislm Avstralcev, k so bli druge narodnosti, so šli na dopust u Evropi. Smo se spoznal z Avstralcm, Švedi so bli drgač, ne. Mal smo hodil u angleško, mislm, angleščino smo se učil na ladji, ne. Use orginiziran. Recimo Grki pa Turki niso hodil, skor usi Jugoslovani so skoz usi hodil na angleško šolo.

No, pol smo pa šli u Sydney, tm so me počakal moja teta pa stric, men so še denar ukradl na ladji, kr sm pršparov u Nemčiji. Pol so pa, kapetan je zbrav skupej tolk, d so mi dal štiristo dolarjev za tist mesc, je bla dolga pot, ne. K maš hrano plačano, pijačo pa use to, ampak maš le kšne cigarete, ne, dobiš, ne, morš kupt pa kšno pjačo, drgač je pa na ladji, je velika, ampak useglilh mejhna, jo kmal spoznaš celo ladjo... Sm biv čist brez dnarja, k sm pršov u Sydney in pol mi je stric dav dvejst dolarjev, tkrt je blo še dvejst dolarjev nekej vredn, tist dvejst dolarjev je blo za enih štirinajst dni. Si porabu, cigarete, si šov vn. No, in smo pršli u Sydney, kdorkol bi mev kdaj šanso, da bi lohka pršov u Sydney u pristanišče z ladjo notr, to je nekej, men se zdi, d je narlepš pristanišče na svetu.

K sm jest pršov u Sydney, u pristanišče, sm reku, kako je to ena lepa dežela. No, in pol so me pa pelal iz Sydneyja u Wollongong, to je ene sedmdst kilometrov iz Sydneyja, no, pol pa sm biv mal razočaran in doklr spet nismo u Wollongong pršli. Use je blo, zelenja ni blo takga, popolnoma druga narava, bl puščavski, bi reku, ne glih puščavski, ampak trava je bla usa bl taka rjava, pa u tistmu kraj je še zemla tud bl tko rdečkasta, ampak to je biv samo seveda tist kos, ne. To je blo met poletjem pa med jesen. Pol Wollongong je spet lep mest.

No, in pol po petih dneh sm začev delat.

Pr teti sm živu, *yeah*, tm sm jima prnesu novi *life*, novo živlene, notr. Oni so bli delat, domu, delat, domu, to so mel zadnjih štirinajst let. Jest sm jim mal živlena prnesu spet u bajto. In... jest sm začev delat po petih dneh že u železarni in ne moj poklic, sm delov kot upravlan eno mašino, k žico delajo. No, in pol, po treh mescih... sm biv pa samo v mehničnem delu finomehanike.

U železarn, *yeah*, tm, je tapru dan, k sm jest delov, oni men pokaže, kaj moram delat in je biv precej tak zaspan dev, posebej men, še vreme ni pasalo točn pa čas pa use to, no, in tm smo mel enga Hrvata za tolmača, tko, da mi je tist tolmaču, kaj morm delat. *Well*, tm jest delam in tm se je mogla neka luč, se je mogla pržgat rdeča, da sm jest popravu tisto mašino, ne, na usake tok časa. No, in kr naenkat je blo use neki tih, pokazali so mi, kdo je moj preddelovc pa to, a ne, in sm zastopu, d je on Avstralc, ne, ta moj preddelovc. No, in tista rdeča luč se noče nikakor pržgat. Jest tm čakam, pa že mav začnem kinkat učash, pa je naenkat use tih blo, ne. In pol pa, ja, sm reku neki je narobe, ne, pa noben ni pršu nč k men,... kle sedu pa čaku, ne. In pol čez neki časa pa pride ta preddelovc ke k

men pa prav, ka pa ti. O, sm reku, si ti tud Slovinc, ne. O, sm reku, kok s ti, sm reku, jest sm dobr, ne. On mene nekam pogleda, ne, tko en mal debev, pa z glavo zmaje pa se obrne pa gre. Pa sm reku, na, ta je pa tud dobra. Tapru me praša, ka pa ti, ne, in pol se pa obrne pa gre, ne. In men ni šlo to z glave, pol sm pa šu zvčer... domu iz službe pa jest to pravm moji teti pa stricu, ne. Pa se obadva začneta smejat, ne. Sm reku, zakaj se smejeta. Prav, ja, ka pa ti pomen: u Avstralji pravjo na kratko »*cup of tea*«, da je malca. No, in on prav, ka pa ti. To je bla za mene ena nova.

No, pol po treh mescih sm dobiv pa za, kukr pravjo klele, ključavničar, sam ključavničar je klele velik, večji, mislm, kukr pr ns u Sloveniji, *fitter* pravjo, ne. *Fitter* je tud luhka *diesel* mehanik... No, sm dobiv papirje za tist in sm začev delat pol u železarni... Sm mev fajn službo, dobr zaslužk, samo sm delov na tri *šifte* [iz angl. shift – izmena]. No, in pol po dveh letih, sm biv u železarni, sm pa začev, sm si pa kupu bencinsko pumpo.

In, seveda, mlad smo bli takt, smo dnar zapravlal, avto sm si kupu po šestih mesch. To je bla moja edina želja, avto kupt, ne, in tist ponavad je no, velik dnarja požre, ne, posebi od začetka. No, bencinska pumpa ni blo n vem kaj, takat je blo preveč opozicije. Dons so velik bencinsk h pump zaprl, zato, k je blo preveč. Prej je blo na usakmu vogalu ena bencinska pumpa. No, pol smo pa delat šli, sm šov delat pa u, kle pravjo u Snowy Mountains, u Snežne planine. In Snowy Mountains je pa biv en velk projekt za hidrocentrale u Avstralij. In tm so usak mejhn potočk, mejhn mlako, to so use spelal po kanalih, samo d je blo mejhn vode, d se nabira od snega, k se začne topit. Use po kanalih in use u velika jezera, je šest velikih jezer, umetnih jezer, in so štiri hidrocentrale. To so zgradil. Je blo dvanajst let so delal in to so bli petnosmdst procentov samo emigrantje. Še dons usi Avstralci govorijo o temu, kva so emigranti naredl, ne. To je blo neki, velika stvar. Jest sm tm delov skor en let do kraja in potem sm šov u Queensland, *yeah*. Gor smo delal n velik umetn jezer tud za navodnavanje zemle. Sm tm delov dve let pa pol in pol sm pršov nazaj u Wollongong pa sm, u Wollongongu smo sedmdstga ustanovil, jest pa Vavpotič pa Obleščak pa Groznik smo ustanovil klub Planica. Danica je bla prej in je propadla. Smo ustanovil klub Planica in tm sm jest delov osm let, sm biv klubu enkat sekretar, enkat precednik, enkat use skupej. In tm sm biv zaposlen zmeri, tm smo najman enkat na mesec mel plese, pol smo zlo velik delal rastav. Rastavl smo narodne noše, zlo velik smo hodil u narodnih nošah po procesijah, kjerkol je blo. To je blo use u Wollongongu. Rastave enkat smo naredl slovensko črno kuhno, enkat smo naredl slovenske tradicionalne spominke. Prbližn u istm času se je ustanovu u Sydneyju klub Triglav. Oni so se otcepl tkrt od Slovenskega društva. Slovensko društvo je blo, tiste čase je blo, beli so ga imel čez. Niso hotl z domovino nč imet. Te drugi ludje so hotl, ne,

in so naredl nov klub u Sydneyju, so naredl veliko povezavo z domovino, pol je Matica pršla, Slovenska iseljenska matica pršla sm s Slaki, no, in takrt se je začev dol živžav. Pol tkrt enkat sva se midva spoznala, ne.

Dušica: Ne vem jest, je že dovg časa.

Ivan: Ti si za mano letala takat.

Dušica: *Yeah*, jest sm za tabo.

Ivan: No, in pol sva šla pa na Kmečko ohcet se žent.

Dušica: K sm preveč letala za tabo. On je pršu snubt sm u Wollongong, u Sydney.

Ivan: *Well*, Kmečko ohcet, jest sm biv tkat zlo velik u klubu delu. No, zdej vedu sm za Kmečko ohcet doma, ne, u Lublan. In sm reku, da me zanima, na kakšen način, k nism vedu postopk, kako lohka pridm na Kmečko ohcet in se mi je zlo zdel preveč delč za mene, da je nemogoče. Sam sm reku, *well*, iz Avstralije nkol še nobedn ni biv, sm reku, mogoče probam. Jest sm na Slovensko iseljeniško matico pisov. Tm so me dobr poznal, ne, in oni so rekl, *well*, so mi odpisal, prav, d bi blo fajn, da pride par iz Avstralije, d bi oni to prec zrihtal na ta način, tko, k delajo po drugih državah, k moraš kompeticijo, in so rekl, d oni me sprejmejo, samo da si moram pot plačat. No, in pol sva se odločila, da bova šla...

Smo šli dva para iz Avstralije, slovenski edn pa avstralski par. No, in smo šli pol tud na edn posebn večer pr Quantas, letalski liniji avstralski, tko d smo zvrta karte za avstralski par, je Quantas plaču, JAT je pa nama plaču pot. Pol smo šli na Kmečko ohcet.

No, in rezultat tega je, k smo pršli nazaj, smo naredl pa kopijo Kmečke ohcet pa u Wollongongu. Ena je bla petinsedmdstga, ena je bla pa – al je bla sedmisedmdstga al osmisedmdstga, sedmisedmdstga. Smo mel tak uspeh, d še dons ns zmeri prtiskajo, d bi naredl še, župan Wollongonga, to je bla tko k Lublana, cel mest je biv zaprt, po cest..., druge nacije so ble zravn in je blo res nekej posebej za Wollongong in tut so rekl, d nikol še u Wollongongu ni blo tolk ludi skupej ko takrat na to ohcet. Še kraljica, k je bla: mi smo mel petnajst tisoč ludi u Wollongongu na cestah takrt, ne, kraljica je pa mela šest tisoč. Je biv velk uspeh, velik dela, živcu zgublenih, use take stvari.

Na ta pruu smo imel dva para: slovenski pa avstralski par, na drugi ohcet smo imel tri pare: Makedonc, ona je bla Srbjanka, pol je bla Slovenka pa Avstralc... pa Italjanka pa Nemc. Smo naredl internacionaln, zato je pa tok uspev, ne, zato, na ta način, k je u Lublan... Teško je blo dobit potporo od začetka... Samo je blo še zmeri preveč, na mejhni grupi, štirje smo bli glavni, začel nas je dvanajst delat, pol so pa počas odpadal, ostali smo štirje u odboru organizacijskmu, ne, in to je blo use na naš hrbtih, edn družga smo se zmerjal, pa tak.

Dušica: Avstralci so zainteresirani in še zdej sprašujejo, zakva ne nardimo še ohcet.

Ivan: Ona je žvela tukej u Sydneyju in Wollongong je biv, ni blo za mene. No, pol iz Planice so eni, eni so se odselil u Canberro, eni so se odselil u Sydney, drugi so se otselil u Jugoslavijo in tko je počas mav, no, sej Planica še zmeri dobr uspeva dons, še zmeri, ni več na taki kulturni bazi, so bl za dnar, ne, probal so nardit klub svoj, ne. Po pa ni blo več tistih res prijatlov ta pravih, ne. No, pa so druge stvari pršle, družinske več spet.

Sva bla na stanvanju. Midva sva kupla štir hektare zemle, to za investicijo največ... Se pravi, če maš nekej takga, potem če dons rabm posojil nekje, rabm tok posojila, oni rečejo, *well*, kaj maš, mam to, tist zemla je ena najbl ena stabilna stvar, k oni ti dajo tisto. No, in, midva sva u stanovanje, sva šla, ne, sva bla na stanovanju sedm let. U Sydneyju.

Dušica: K jest sm pršla sm u Avstralijo, zdej bo deset let, pršla sm kt s turistično vizo. Rojena sm devetnaštrdstga družga aprila u Podbrdu na Primorskem. Mal se to čudno zdi, k govorim ne po primorsk, ampak po gorensk... Sam osemletko sm nardila, nism hotla več deljet, kt sm bla prelena za učit se, ampak sm bla dobra za delat, pa sm še. Doma smo bli čist, oče je biv tovarnišk delavc, mama je bla doma, sej mam še eno sestro doma, k je poročena in družina je bla dobro, ni blo pr ta revnih, ne pr t bogatih, ampak ni blo revščine, nikol nismo bli lačn in k sm končala osemletko, je blo težko dobit službo in oče je reku, je reku, kuga b blo, najbol, d b se zaposlila u tovarno. Sm rekla, kako pa, in tkt so slučajno sprejemal samo tiste, k so bli u Zvezi komunistov. Jest pa nism bla, oče pa je biv. Zdej pa, je reku oče, je reku, zdej pa najbol, da se še ti upišeš notr, d boš lohk dev dobila. Čim sm se jest upisala, drugi dan sm že dev dobila. In sm bla u Zvezi komunistov dve let, pol sm se pa zbrisala.

Pol sm pa začela mislt, sm rekla, a tele ne bo prilodnosti, sm rekla, jest ne vem, rada bi šla u Avstralijo. Mam dve tete tukej, od mame sestre, in zmeri so pisale, nej pridem jih obiskat. In slučajno je tista prilika pršla, da so dajal turistične vize, d lahko prideš sm u Avstralijo potom avstralske države, da ti ona plača pot. Sam da si potpisala pogodbo, da prideš za dve leti sm kot delat, ampak ne smeš it pred dvem letam it nazaj, če ne, morš pa plačat. In sm rekla, to je pa najbolša prilodnost, da se je poslužm pa da grem. Iz Slovenije sm šla u Beograd. *Seventy-one*. Enainedmdstga leta. Iz Beograda sm nardila vizo. Sm rekla, madonca, usi so govoril, d pride na eno žensko osm moških, sm rekla, jest jih bom že zdržala.

Ivan: Ne, ni blo tisto, ampak je blo obdobje, k so rabl ludi za delat in zato so pa dajal pogoje... so tud dajal na turistične vize, zdej to ne morš nardit več. Ampak tkrt si pršov tle na turistično vizo al pa delovno vizo, u glavnm si pršov sm, tele te ni noben uprašu, kaj maš, sam da si legalno tele.

Dušica: Imela sm precej sitnosti, k sm spravla papirje skupej, d sm pršla sm, zarat tega, k so vedli, da sm bla u Zvezi komunistov. In to jih je najbrž zadržal, zakuga sm bla in za kva sm šla vn. In sm rekla, da sm šla zarad tega notr, da sm dobila službo.

Z avijonom sm šla z Beograda direktno na ta Sydney. Ns je blo precej, ampak samo jest pa še en starejš moški smo bli Slovenci, drugač so bli pa sami Makedonc pa Srbi.

K sm pršla na letališče u Sydney, so me čakale obe teti, ena z družino, ena je bla še sama, pri kateri sm tudi jest bla en let, sm bla na stanvanju pr njej. In tretji dan op prihodu u Sydney sm začela delat in to pri eni Židkinji, ki je imela tole – krojačnico – za delat obleke in je rekla, da lohka. Dobila sm dev potom moje tete, zato k ona je bla njena kolegica in je rekla, da lohka delam za petin-tridst dolarjev na tedn, in to najteži dev: peglat. Stanovanje sm plačvala osem-najst dolarjev. U krojačnc, kjer so delal obleke, sm mela grozn naporn dev, zato k je bla vročina takrt. Jest sm morala delat na, pri likanju, k uporablaš likalnik s paro. In tista para mi je šla usa u obraz in sm mela opečen obraz in takrat je bla vročina, jest nism bla naučena vročine, zdej sm se pa še švicala in sm mela celo telo od ekcem in sm delala tm, ne vem kolk, šest, sedm mescov sm zdržala, zato k sm rekla, da moram delat. In sm se vozila usak dan z ulakam sama, grozn teško je blo zato, k ulak na usaki postaji ustane, ker pa grejo direktno, šest, sedm postaj gre kr direktno. Učasih sm se zapelala čist na drug kraj, čez *bridge* [most], ampak sm mela napisano, kero postajo moram dol jet...

Teta je najrajš hodila u avstralske klube, to men pa ni ušeč blo. Jest sm ji zmeri rekla: »Teta, pel me na kšn slovenski klub, da bi mav s Slovenci.« Je rekla: »Nč, ne boš nkamr hodila u slovenske klube, k so sama politika,« je rekla, »jest nočem, d nobedn ne bo vrgu kšno bombo al pa kej takga k men al pa da bodo kašno politiko zganal.« Je rekla: »Jest nočm met nč s Slovincem!« To pa ni mi blo ušeč. Pol sm pa slučajno en slovenski časopis dobila, so pa mel Triglav zabavo. Sm pa rekla: »Zdej bi pa jest rada šla na zabavo.« Je rekla: »Ja, če dobiš prevoz.« Pa sm dobila enga. *Yeah*, on me je pršu iskat in me pelav na zabavo in pol sm še hodila en mesc, dva mesca z nim, tko zrt tega, k nisem mela družga poznanga. Pol sm se pa spoznala z Mavkotovim. So me pa oni spravlj, so rekl: »Zakva pa ne b pršla k nm žvet?«, zato k sm začela jamrat, d me nkamr ne pusti teta jet. Enkat me pa Mavko pride iskat pa spokam stvari pa napišem teti listk, d sm se odselila od nje, d ga mam že dost usega in sm se preselila k Mavkotm in sm čez dva, tri tedne, kok sm gor žvela pr nih, pol sm pa dobila, iskala sem dev okrog tle Liverpoola, po mi pa en Dalmatinc, k sm ga srečala na *petrol station* [bencinska črpalka], je reku: »Pa zakaj pa ne bi pršla u našo fabrko delat?« Sm rekla: »Dobr, če mi zrihtaš dev.« On je reku: »Ja, sej dost žensk dela tm, k delajo kable za

rudnike pa uso električno napeljavo.« Pa men se to čudn zdel, sm rekla: »Kako, d ženske sprejemajo?« Pa sm vidla, d ni tak težk dev, d ma res, d lohka ženske delajo tak dev in sm dobila koj čez en tedn dev. Sm začela delat. Dnar sm mela še kr dobr, vozila sm se z ulakom.

Takrt sm hodila na zabave u klub, delala dostkrat tud prostovoljno. Pol, sva se spoznala z Ivanom provzaprov na zabavi točno na moj rojstn dan. Tm sm sedela z Mavkotovim, pol je precednik Čuješ je nega nagovarju, je reku: »Ti bejš tisto prašat za ples, tista je še sama.« Pa pride Ivan k men. Pol me je pršu prašat za ples, sva začela mav plesat, mav govorit. Je reku: »Ja, jest bom šu pa domu na dopust.« Sm rekla: »O, *yeah*, ti lohka, jest pa n morm.« On je tkrt še živev u Wollongongu, je pršu s klapo z Wollongonga. Pa sva, je začev hodit usako soboto gor z Wollongonga u Sydney men plavšat, pol sm jest začela u Wollongong hodit in tko je šlo... Se je preselu sm. Ukp sva žvela že prej, predn sva se oženla. En let sva žvela u *flatu* [stanovanju] u Fairfieldu, po enmu letu sva... je pa Ivan slučajno enkrat na Matico uprašu, kašni so pogoji za Kmečko ohcet, samo uprašu, d nej mu odgovorijo. Oni so mu pa že odgovoril, ja, d sva sprejeta za na Kmečko ohcet. Nisva mogla verjet, dnara nisva še mela takrt nč pršparanga, sva hitr začela šparat, en par stvari prodal. Pol nm je še to šlo dobr, da sva še karto dobla zastojn od JAT-a, nm je karto plaču JAT in sva si zrihtala in sva šla domu za tri mesce. Jest sm bla po dveh letih. Točno dve leti je blo, k sva šla domu.

Ivan: Č je človk enkat u tujin, jest mislm, d nobenmu se ne more neki lepšga zgodit, kot je doživet recimo poroko na Kmečko ohcet. Usi so na ns gledal, ne samo, pol tut po tistm, pa prej. Dva mesca pa pov, k sva bla doma, ne, in njeni starši, moji starši, to je blo usega dost...

Dušica: Sva šla na dopust, ampak najmn časa sva porabla doma, zato so starši bli obojni užaljeni, zato k so rekl: »Zakva sta pršla sm, sej nikol niste doma!« Zdej, k bova drugič šla, bova šla samo domu.

Ivan: Tkrt doma, sej pravm, tiste dva mesca pa pov, d prot kraju sva čakala obadva z ženo nazaj za Avstralijo. Je biv že tist, neki maš tuki u Avstraliji, k si začev u svojmu živlenju ustvarjat. Doma jest ustvaru nism nč. Mlat smo bli, smo use zapravl sprot, če je zmankal, so nam starši dal, ne, a kle pa, kr si mev, si sam naredu, ti noben nč ni dav, je blo tvoje in nekak je blo tistle že skor, bi reku, skor domotožje, na ta način, ne. No, in, sej je lepo... dopust pa use to, nekak, jest ne vem, dobiš dons ludi, k so, majo tak domotožje.

Sej recimo lohka rečm, kr jih jest poznam ludi, k so šli nazaj u Jugoslavijo, k so enkat dobil domotožje pa so prodal tukej use pa so šli nazaj domu, in ni blo dovz pa so spet nazaj... si tukej težko dclov, si nekej končov, dej si uzem mal več dnarja pa pejt na dopust pa ne glej doma toko k tkt, k si na dopustu. Ti morš pogledat stvari tako, kt ti živiš tm, vsakodneвно živlene, zjutri greš u službo,

popovodne domov pridš, na ta način, ne, tko na dopust, je povsod lepo, ne. In sam oni tega to ne delajo. In jest sm se tut fajn imev na dopustu, samo sm mev živlene čist drugač. Pol pa pride razočaran. Zdej u Avstraliji je tko, zaenkrat je še tko, recimo, da ti nimaš meje. Če si sposobn zaslužt, si lohka milijonar, ker je recimo usakmu človeku, to mi nav noben reku, d človk nima ene želje, usakmu človeškm kotu u možganih je zmeri tista tiha želja, ne. Klele maš, če si sposoben, maš, maš to sposobnost, ne. In to je mogoče ena zlo mejhnih držav na svetu, ki še to omogoča dons, u tem času, ne. Se velik spreminja tud, ne.

Well, jest sm pršu nazaj, službo sm imev, ona je mela službo tm, so ji zagarrantiral, predn sva šla. In službo sva imela obadva u istm mestu, sva začela koj delat. Pol jest sm kmal po tistm službo premenov, pol sm nov avto kupu... *Well*, u prostm času midva sva učasih velik sva hodila med Slovence skupej, en družga obiskal zato, *well*, prvič je domč jezk, drugič Slovenci se rad opravljajo.

Dušica: Novice zveš.

Ivan: *Well*, novice, *yeah*, nekaj se počutš u svojmu krogu. Pol dostkrat si tud razočaran, bolš, d ne bi skor nobenga poznov, velikrat pride do takh stvari, ampak kle, u temu slučaju se tukej bl pozna zato, k je mn Slovencev, in je tist, ko usakga že poznaš. Recimo, doma jih je pa več in te stvari se lepo počas zbrišejo. Potem je tud domača muska. Sej so iz Matice, so rekl, sej vi mate več slovenske narodne muzke kle u Avstraliji kukr doma u Sloveniji, ne. Tiste čase, dokler Matice ni pršla, je blo zlo mejhn, ker je mev plošče. Mav pred tistm in po tistmu so začel ludje zlo velik hodt domu na dopust. In med domom med Jugoslavijo pa to, zlo je bla... zajebancija.

Dušica: Predvsem se družmo največ s Slovenci, Avstralce mamo dobre prjatne tut.

Ivan: Tut, pa dobri prjatli, velik se vidmo s parom, k smo bli skupej na Kmečki ohcet.

Dušica: Avstralci so prjazn ldje tud in grozn radi vejo, kašna je naša domovina, kašne običaje mamo.

Ivan: To so oni začel... šele zadnjih deset let, prej so bli proti nam provzaprov. Zdej je, to je čist drgač. *Well*, tolk se je spremenilo, recimo, pret petnajstim letam si ti šov recimo u restoran in si dobiv tist bogi *steak* [zrezek] pa *fish* pa *chips* pa take stvari, a dons maš ti recimo u Avstralijo hrano, ki je kjerkol na svetu, se kr spomnš: kitajsko, al pa francosko, al pa nemško, jugoslovsanske časopise dobiš, pa tud mesarji, Slovinc je mesar, dobiš čevapčiče, že narjene.

Od Avstralcov sm sprejev jest, *well*, men se zdi d mišlenje, spoštovanje do življenja provzaprov, d tist, k maš, je tvoje, ti noben ne more uzet, d veš, d tist, k ti hočš, d tist ti lohka maš, dobiš. Če si jest dons zamislm, da si hočm kupt avijon, ga lohka kupm, ne. Kr se kulturnih stvari, mislm, da druge nismo sprejel kt mogoče

piknike..., mogoče mal več piva popijemo, a druge stvari pa mi nismo kej dost sprejel, mogoče tud mejhn mn materjalizma.

Samo jest vidm od zadnih, dost Slovincu poznam, k so emigriral šele u približno u zadnjih osemnajst mescu in so velik večji materjalisti oni sm pršli, kukr so potem oni tukej. Nekej neverjetnga, jest sm se sam križov, sm mev slučajno enga tukej, je pršov iz Škofje Loke, je biv tukej dva mesca pr men na stanovanju in to je blo nekej neverjetnga, na koncu sm ga mislu vn vršt... Je čaku na familijo, da pride. In on je tuki živu zaston pr men, hrano in stanvanje, je avto kupvov, sm šu za garanterja. Sm mu pomagau službo trikrat zrihtat, je use tri zgubu, dons me več ne pozna, ne, pa še stvari govori okrog od mene, pa sm mu res hotu, dobr hotu. In pol ta, k je biv zdej na dopustu tukej, ne, isto. On je biv štiri tedne na dopustu, je delov, zaslužu tisoč štersto dolarjev ta čas, ne, in isto, to use ve, popolnoma ve use, k pa pride do problema, ja, pa nism to vedu. Ja, kaj pa si tolk pametn, dej. Jest, č grem jest dons u Sibirijo, pa nom se jest pamtnga delu, bom prašu unga: Ti kako pa? In hočejo met u prvih desetih dneh use. Ta je hotu met avto ta pru tedn, jest še avto pomislu nism, k sm pršu u Avstralijo, d sm ga sploh kupu. Jest še nism mev tiste ideje, d bi jest lohka kupu. Zato tkt u tisth čash u Jugoslaviji, k je blo, je blo, je biv avto brez uprašanja. Na motor sm še mislu, d bom mev kdaj, ampak avto, tkt je biv še redka stvar.

Slovinci so še zmeri, *well*, ne zmeri, eni, k so odpadniki,... so nacjonalisti, mogoče ne pokažejo tolk nacjonalizma kukr, recimo, kšn drug narod. Še zmeri je ponosn, d je Slovinc. Če boš ti dobiv Slovence skupej, oni še zmerej držejo tisto svojo trdo stvar in zato recimo doma, po mojm, se mi zdi u Sloveniji, d se dons velik bl, je neki neverjetnga, recimo, kukr je Slovenija in Jugoslavija, recimo, šla na zahodne, uzela stvari iz zahoda. Klele še u Avstraliji, pa mogoče tud u Amerik, so Slovinci, pa kjerkol u tujini, k držijo res še tisto res staro mogoče tradicijo, tist mišlene njihov, res, kako b reku,... recimo kulture, ne tolk, recimo, k tuki u Avstralij, zato k u Avstralijo so emigriral Slovinci samo, kako b reku, če b lohka reku, delovska klasa, ne neki izobraženci, je zlo mal takih, ne. In zato pa, dons, recimo, če mi nardemo en koncert, slovenski koncert al kej taga al pa igro, on more met flašo vina za mizo, če boš ti hotu, d bo on pršu k teb. In to je tista klasa... k nemu ni tolk kultura. Potem slovenski jezk, na žalost usi res ne govorijo otroc slovensko kej dost. So velik naredl tut, kr se tega tiče, dost otrok govori slovensko precej dobr.

Jest se spomnm tapru dan, k sm pršu u Avstralijo. Sm reku, kuga un govori tm na televiziji, pa kva časopis piše, k b jest to vedu. Boh ved, kdaj bom jest to vedu. Dons je to men u bistvu kukr u Sloveniji, še velik bolš u angleščini kot u slovenščin. Če bom slovenščino začev, morm učash že mal pomislt, Slovinci tukejle govorijo u slovenščin in to zmeri uzamejo, zdej tist, k zna anglešk, je tukej

že par let, misljo dovh časa bit... se tistga hitr nauzamejo, ampak bodo zmerej ustavljal notr. Ja, č slovensk z enmu govorim, bojo zmerej ustavljal notr, b reku, če popačene angleške besede, k so bl lahke za rečt pa bl kratke. Jest sm glih prej hotu rečt, recimo, d ustavljajo besede, se prav, d rečejo Slovenci *pick up* [dvigniti, pobrati], *pick up* besede, ne. Učas, *yeah*, ujamš sam sebe, recimo, k ustavš, usak ve, kaj to pomen. Tko pol počas tistle popačenke pridejo notr... Slovenc ti bo zlo mejhn kej reku, ena stvar je smešna, bo reku, da je *funny* [smešno], pa *shopping* [nakupovati], d bo šov kupvt, pa take stvari. To so stvari, k se uporabljajo dnevno.

Well, sej tukej pride tistle, klele mi smo pršli, recimo, u Avstralijo s kovčkam, pet dolarji u žepu al pa še tist ne... in si začev čist od spodej dol.

Ja, *well*, d bi jest imev dons recimo use isplačan, kr mam. Recimo, hišo bo treba še isplačat še petnajst let... Dons mam pet avtomobilov, ne, zaslužm, recimo, povprečno okrok sedmsto dolarjev na tedn. Če je treba, jutr se spomnm, gremo mi nekam vn na piknik, gremo na Novo Zelandijo, ne, in te stvari, ni problem, kar se tega tiče. Samo človk je ratov, recimo, kot zdej, recimo, hišo, da bi čim prej isplačov, se prav, namest da bi petnajst let, za Slovence pravm, ponavat so usi isti, namest da bi petnajst let mogu splačvat usak mesc tolk in tolk, rajc

Sl. 22: Ivan Debeljak (prvi z leve), Sydney 1982
(foto: B. Čebulj Sajko, original hrani ISI)

da tolk več pa jo tolk prej isplača, d se tizga pufa reši, ne. Je tist, k hoče met svoje, ne, njegov. Sej so tud zavarovalnce uštiman kot... recimo, u slučaju bolezni ti oni plačujejo use te stvari. Dost ludi tega ne ve, mislm, dost emigrantov tega še ne vejo, so sami krivi, zato k se ne pozanimajo. Kle so use stvari na razpolago, informacije, mamu tolmače, use to, če maš probleme, maš ti advokate, k so državno plačan, k te ne kuštajo nč, ne, tolmače. Use to, to je use servis državni, k je teb na razpolago. Samo ludje ga velik ne koristjo tud, ne. In to je pa spet tko, ne, ludje ne grejo u te stvari, zavarovalnca... prav tko kt tist avto, ona se je zaletela, ni biv zavarovan in je šlo devet tisoč dolarjev, ravn tko, če bi jest ne bi biv zavarovan dons, k sm tukej. Če bi biv jest bolan, ne bi plačav tri, šter mesce, bi mi hiša odbrenkala. Take živlenske stvari...

SI. 23: Dušica Debeljak, Sydney 1982 (foto: B. Čebulj Sajko, original hrani ISI)

Dons sm *diesel* mehanik, jest sm se mogu sam popovnomo preobrnit. Mojo profesijo in to sm se učiv, sm se učiv tut ponoč do štirih, petih zjutrej. Čist sam. Jest nism hotu priznt drugm, d jest tega ne znam. Jest sm hotu tisto službo met, je bla dobro plačana. Enostavno ni blo, da ne priznam, sm biv finomehanik, ampak jest o popravilu nism od avtomobilov vedu nč, pa buldožerja, ga nism vidu, petsto metru stran najbliži. Ampak k je bla taka služba in potem k sm enkrat pršov tja, sm vidu, d jest ne vem o temu nč, ne. Kaj pa zdej, jest n morm nim povedat, da jest n vem. In sm ponavad knjige jim krađu tm, ne krađu, ampak sposoju, d noben ni vedu, ne, sm se ponoč učiv, d sm drug dan mav pojma imev in tko naprej. Ona je pa delavka. Sestavla tele, take kabl za, kako b reku...

Dušica: Prklučke za rudnike.

Ivan: Ma plačo tko k moški.

Dušica: Tolk mam, dvesto tridst. Je težk dev tud, *yeah*... Učasih ti pride, d bi kr drug dan spakiru pa b šu domu.

Ivan: Učasih, *yeah, well*. Men je blo, *well*, jest sm učas velik bl pogrešov, ampak k sva pršla tkrt triinsedmdstga leta, sm biv mal razočaran. Prvič ni blo več tisth prjatlov, eni so bli, al so bli zunej, al so se oženil, al to in se je tud zlo velik spremenil. Po šestih letih, k sm biv jest od doma, se je tud tolk na brzino use spremenil, d me je kr mal razočaral. Učas smo bli fantje skupej, smo vedl točn, dons je kino, pol je muzka kle, kure, dobre kure pečene, kle majo klobase dobre in smo šli, zdej ni blo več, in to me je razočaral dost.

UPORABLJENI VIRI IN LITERATURA

Arhiv ISI ZRC SAZU

Australian Information Service, *Australia – an Introduction*, Canberra 1981

Barth Frederik, Introduction, *Ethnic Groups and Boundaries*, The Social Organization of Culture Difference, Bergen, 1969

Berger L. Peter, Luckmann Thomas, Social Mobility and Personal Identity, *European Journal of Sociology* 5/1964, št. 22

Berger L. Peter, Luckmann Thomas, *Družbena konstrukcija realnosti*, Razprava iz sociologije znanja, Ljubljana 1988

Bottomley Gillian, Ethnicity, Race and Nationalism in Australia, *Australian Journal of Social Issues* 23/1988, št. 3

Božič Ciril, Pastoralno delo med Slovenci v Avstraliji, *SS* 1993, št. 7–8

Carpenter Inta, Exile as Life Career Model, *Life History as Cultural Construction/Performance* (ur. Hofer Tamás, Niedermüller Péter), Budimpešta 1988

Collins Jock, *Migrant Hands in a Distant Land*, Australia's Post-war Immigration, Sydney 1988

Craig I. Jean, The Social Impact of New Australians, *Australia and the Migrants* (ur. Holt E. H.), Sydney 1953

Čebulj Sajko Breda, *Ljudje z dvema domovinama*, Katalog razstave *Življenje avstralskih Slovencev*, Ljubljana 1985

Čebulj Sajko Breda, *Način življenja Slovencev v Avstraliji*, Proces njihovega izseljevanja iz Slovenije do priselitve v avstralsko družbo, magistrska naloga na Oddelku za etnologijo Filozofske fakultete, Ljubljana 1991

Čebulj Sajko Breda, *Med srečo in svobodo*, Avstralski Slovenci o sebi, Ljubljana 1992

Čebulj Sajko Breda, Društveno in versko življenje Slovencev v avstralski državi Novi Južni Wales, *SS* 1993, št. 7–8

Čebulj Sajko Breda, The Religious Life of Slovenes in Australia, *Slovene Studies* 14/1992 (1994), št. 2

Čebulj Sajko Breda, Etnologija in izseljenstvo, *Knjižnica GSED* 29, Ljubljana 1999

De Lepervanche Marie, Immigrants and Ethnic Groups, *Australian Society* (ur. Encel S., Berry M., Bryson L.), Melbourne 1988

Dular Andrej, Marija in Jože Rade – pripovedovalca svoje mladosti, *Etnološki mladinski raziskovalni tabor Stari trg ob Kolpi 1989*, Ljubljana 1990

- Fikfak Jurij, Zgodbe o meji, *Traditiones* 19/1990
- Grassby Al, *A Multi-Cultural Society for the Future*, Canberra 1973
- Hartley C. Grattan, *Introducing Australia*, New York 1947
- Haskell L. Arnold, *Waltzing Matilda, A Background to Australia*, London 1943
- Horne D., *The Lucky Country*, Harmondsworth 1964
- /Hribar Daša/ Eugen E. Roosens, *Creating Ethnicity, Et* 1(52)/1991
- Hribar Daša, Simpozij Lokalno – regionalno – nacionalno, *GSED* 31/1991, št. 3–4
- Jakubowicz Andrew, State and ethnicity: multi-culturalism as ideology, *Ethnic Politics in Australia* (ur. Jupp James), Sydney 1984
- Jupp James, Waves of Migration to Australia, *Stories of Australian Migration* (ur. Hardy John), Sydney 1988
- Juvanec Borut, Ljudska arhitektura med identiteto in internacionalizmom, *GSED* 33/1993, št. 1
- Južnič Stane, *Antropologija*, Ljubljana 1987
- Južnič Stane, *Identiteta*, Ljubljana 1993
- Kremenšek Slavko, Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja, Uvod, Poročila, *ETSEO*, Ljubljana 1976
- Kremenšek Slavko, Etnološki razgledi in dileme 4, *Knjižnica GSED* 20, Ljubljana 1990
- Lian Kwen Fee, Identity in Minority Group Relations, *Ethnic and Racial Studies* 5/1982, št. 1
- Martin Jean, *The Migrant Presence, Australian Responses 1947–77*, Sydney 1978
- Misli/Thoughts 1/1952, št. 1 – 28/1980, št. 12
- Moser Johannes, Töschner Ernst, »Imajo nas že za Jugoslovane«, *Traditiones* 18/1989
- Nastran-Ule Mirjana, *Socialna psihologija*, Ljubljana 1992
- Niedermüller Péter, From the Stories of Life to the Life History: Historic Context, Social Processes and the Biographical Method, *Life History as Cultural Construction/Performance* (ur. Hofer Tamás, Niedermüller Péter), Budimpešta 1988
- Oeser O. A., Hammond S., *Social Structure and Personality in a City*, London 1954
- Ogrin Miran, Stanislav Rapotec, naš umetnik v Avstraliji, *SIK* 1969 (izšlo 1968)
- Poročilo o obisku delegacije Slovenske izseljenske matice in ansambla Slakovega ansambla pri slovenskih izseljencih v Avstraliji, Ljubljana 1972 (tipkopis)
- Prešeren Jože, Izseljenci v Avstraliji, *Enciklopedija Slovenije* 4, Ljubljana 1990
- Rowse Tim, Moran Albert, »Peculiarly Australian« – The Political Construction of Cultural Identity, *Australian Society* (ur. Encel S., Berry M., Bryson L. in dr.), Melbourne 1988
- Sečanski Noussair Jovanka, Migracije Jugoslovana u Australiju, Beograd 1980 (tipkopis)
- Seuning France, Slovencev je 2,200.000, *SIK* 1969 (izšlo 1968)
- Slavec Ingrid, Slovenci v Mannheimu, *Knjižnica GSED* 7, Ljubljana 1982
- Slavec Ingrid, Etnološko preučevanje etnične identitete slovenskih izseljencev, *DD* 1/1990
- Slovensko-avstralski literarno-umetniški krožek, *Zbornik avstralskih Slovencev 1985*, Ljubljana, Sydney 1985

- Slovensko-avstralski literarno-umetniški krožek, *Zbornik avstralskih Slovencev 1988*, Ljubljana, Sydney 1988
- Slovenska društva, organizacije, ustanove, verska središča..., Poročilo za 1. Svetovni slovenski kongres (ur. Stanka Gregorič), Sydney 1991 (tipkopis)
- Slovenska kronika* 1/1954, št. 1 – 2/1955, št. 4
- Sociološki leksikon*, Beograd 1982
- Stanner W.E.H., »The Australian Way of Life«, *Taking Stock, Aspects of Mid-Century Life in Australia* (ur. Aughterson W. V.), Melbourne 1953
- Strajnar Julijan, Izselenstvo – osebne izkušnje in opažanja, *GSED* 22/1982, št. 3
- Šifrer Živko, Koliko je Slovencev po svetu, *SIK* 1954
- Šmitek Zmago, Posameznik in skupina kot predmet etnološkega preučevanja, *GSED* 16/1976, št. 3
- Terseglav Marko, Etnos med etnologijo in filozofijo, *Migracijske teme* 5/1989, št. 2–3
- Trstenjak Anton, Vprašanja skupne slovenske kulturne zavesti, *Traditiones* 16/1987
- Zalokar Jurij, Izselenec: poslanik domovine, *RG* 35/1988, št.8–9
- Zalokar Jurij, Immigration and Psychiatry, Yugoslav-Born Minority in Victoria, *DD* 1/1990
- Zalokar Jurij, Duševne stiske in bremena izseljenstva: izziv ali poguba, *SK* 1989 (izšlo 1988)
- Zalokar Jurij, *Mavrična kača*, Radovljica 1991
- Zubrzycki Jerzy, Towards a Multicultural Society in Australia, *Australia 2000: The Ethnic Impact* (ur. Bowen Margaret), Armidale 1977
- Žigon Zvone, *Problemi dvojne identitete Slovencev*, d.n. na Fakulteti za družbene vede, Ljubljana 1993
- Žvokelj Niko, Vloga verskih središč v življenju avstralskih Slovencev, referat za 1. Svetovni slovenski kongres v Ljubljani, 27. junij 1991, Melbourne 1991 (tipkopis)

LEGENDA:

- Et* – Etnolog
- GSED* – Glasnik Slovenskega (etnografskega) etnološkega društva
- ETSEO* – Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja
- SIK* – Slovenski izseljenski koledar
- SK* – Slovenski koledar
- RG* – Rodna gruda
- SS* – Slovenski svet
- DD* – Dve domovini/Two Homelands
- d.n. – diplomatska naloga
- ISI – Inštitut za slovensko izseljenstvo

SEZNAM INFORMATORJEV

Št. avtobio- grafije	Priimek in ime	Leto rojstva	Kraj rojstva
1	Čuješ Jože +	1923	Celje
2	Katnik Egon +	1914	Trst
3	Gruden Pavla	1921	Ljubljana
4	Ovijač Vinko	1922	Trboje pri Kranju
5	Ovijač Marica	1925	Trbačevo na Gorenjskem
6	Voršič Jože	1921	Prlekija
7	Marinič Bill (Egon)	1928	Nova Gorica
8	Bernik Stanko	1924	Ljubljana
9	Ličan Milan	1931	Pograje pri Ilirski Bistrici
10	Ritlop Mirko	1934	Čerenšovci v Prekmurju
11	Obleščak Andrej	1936	Tolmin
12	Obleščak Marta	1939	Most na Soči
13	Čadež Rudolf	1914	Vipolže pri Novi Gorici
14	Brežnik Alfred	1937	Celje
15	Mavko Frido	1917	Košišče na Braču
16	Mavko Milena	neznano	neznan
17	Celin Vlado	1947	Ilirska Bistrica
18	Samsa Hedviga	1940	Maribor
19	Samsa Karlo	1941	Preložje pri Ilirski Bistrici
20	Jenko Valerijan	1926	Ljubljana
21	Ivan Debeljak	1945	Radovljica
22	Dušica Debeljak	1949	Podbrdo na Primorskem

Poklic pred izselitvijo	Leto prihoda v Avstralijo	Poklic v Avstraliji leta 1981	Kraj bivanja leta 1981
učitelj	1945	upokojenec	Sydney
prevajalec	1945	upokojenec	Canberra
prevajalka	1945	upokojenka	Sydney
delavec na kmetiji	1945	upokojenec	Sydney
delavka na kmetiji	1945	gospodinja	Sydney
strojni ključavničar	1948	kmet	Sydney
neznan	1948	podjetnik	Sydney
kemik	1951	invalidsko upokojen	Sydney
gozdar	1954	invalidsko upokojen	Sydney
čevljar	1957	zidar	Sydney
pleskar	1957	pleskar	Sydney
neznan	1957	trgovka	Sydney
varilec	1947	upokojenec	Sydney
elektrotehnik	1959	podjetnik	Sydney
kuhar	1959	upokojenec	Sydney
gospodinja	1959	upokojenka	Sydney
mesar	1964	invalidsko upokojen	Wollongong
delavka	1966	delavka	Sydney
zidar	1966	zidar	Sydney
duhovnik	1963	duhovnik	Sydney
finomehanik	1968	avtomehanik	Sydney
delavka	1971	delavka	Sydney

POVZETEK

Etnološko raziskovanje avstralskih Slovencev ima svoje začetke v letu 1979, ko se je tedanji Oddelek za etnologijo Filozofske fakultete (FF) vključil v interdisciplinarni projekt Slovensko izseljenstvo in kultura Znanstvenega inštituta FF v Ljubljani. V letu 1987, ko sem se kot etnologinja zaposlila na Inštitutu za slovensko izseljenstvo Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU v Ljubljani, je omenjeno proučevanje postalo sestavni del temeljnih raziskav s področja slovenskega izseljenstva na Inštitutu. Do sedaj sem življenje avstralskih Slovencev in metodologijo njihovega raziskovanja predstavila v dveh znanstvenih monografijah: *Med srečo in svobodo: Avstralski Slovenci o sebi* (Ljubljana 1992) in *Etnologija in izseljenstvo: Slovenci po svetu kot predmet etnoloških raziskav v letih 1926–1993* (Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva, zv. 29, Ljubljana 1999). V prvi knjigi sem opisala proces izseljevanja Slovencev iz domovine do njihove priselitve na peti kontinent v obdobju od konca 19. stoletja do leta 1980, medtem ko sem v drugi predstavila analizo etnoloških objav na temo slovenskega izseljenstva in uporabnost avtobiografske metode pri tovrstnem preučevanju.

Današnja knjiga *Razpotja izseljencev: razdvojena identiteta avstralskih Slovencev* je po vsebini nadaljevanje knjige *Med srečo in svobodo*, saj tokrat predstavim dogajanja v vsakdanjiku Slovencev v Avstraliji v času njihovega več desetletij trajajočega bivanja tamkaj. Ta in predhodno omenjena knjiga nam torej zaokroženo osvetlita življenje avstralskih Slovencev, ki ga bralcem tudi tokrat skušam približati z objavo njihovih (še ne publiciranih) avtobiografij.

Delo ima tri večja poglavja: *Posledice dvojne identitete v vsakdanjem življenju avstralskih Slovencev*, *Zakaj dvojna identiteta* in *Štiri zgodbe za konec*. Oglejmo si nekoliko pobliže izvlečke njihove vsebine:

POSLEDICE DVOJNE IDENTITETE V VSAKDANJEM ŽIVLJENJU AVSTRALSKIH SLOVENCEV

Prvi razdelek *Identiteta – kaj je to?* nam skuša vsaj delno opredeliti pojem identiteta in s tem zapolniti tovrstno vrzel v etnološkem raziskovanju slovenskega izseljenstva. Opredeljevanja omenjenega pojma povzemam po raziskovalcih iz različnih znanstvenih disciplin, npr.: socialni antropolog Stane Južnič ločuje dve vrsti identitete: osebno in skupinsko (ki ju na tem mestu ne razlagam posebej); analitik avtobiografij Péter Niedermüller poudarja oblikovanje identitete v odnosu posameznika do samega sebe in do drugih. Oba avtorja se strinjata, da posamezniku identiteto določajo drugi. Z njo je individuuum soudeležen v skupinski (družbeni) identiteti, ki je zaradi večplastnosti in slojevitosti človekovega identificiranja, neustaljena. Mnogokrat se prekriva z drugimi vrstami skupinskih identitet. Ena izmed njih je tudi »premakljiva identiteta«, do katere pride zaradi splošne mobilnosti članov sodobne razvite družbe. V to gibanje je, med ostalim, vključeno tudi spreminjanje položaja posameznika v procesih družbenih sprememb in v procesih njegove fizične mobilnosti, npr. emigriranja. Za emigrante pa je značilno, da ima njihova identiteta v novem okolju »nešteto vidikov«, namreč toliko, kolikor je razlik (rasna, etnična, kulturna ipd.) med njimi in domačini. Tudi ti »vidiki« so sestavni del skupinske identitete. Socialni psihologi (npr. Mirjana Nastran Ule) pri oblikovanju identitete poudarjajo proces socializacije in še zlasti socialne interakcije posameznika z drugimi v določenem družbenem okolju. Delijo jo na osebno, socialno in identiteto jaza. Še zlasti slednja je večkrat v krizi, saj se v modernih poindustrijskih družbah, v katerih se rušijo tradicionalne vloge posameznika, podira tudi trdni, stabilni jaz. Zato postaja identiteta posameznika čedalje bolj razpršena – sodobni socialni psihologi jo imenujejo »skrapana identiteta« (patchwork identity).

Naj na kratko omenim tudi etnološki vidik opredeljevanja identitete, ki je mnogokrat izenačen z etnično identiteto, saj je le-ta najpogosteje predmet etnoloških raziskav: etnična identiteta je, po dosegljivi literaturi, opredeljena kot prepoznavnost prostora, časa, naroda in nenazadnje posameznika oziroma nastane s prepletanjem in soodvisnostjo dejavnikov iz kulturne, družbene in psihološke sfere, brez katerih je ne moremo zajeti v njeni celovitosti. Praviloma je v središču pozornosti v etnološkem raziskovanju slovenskega izseljenstva, pri katerem so etnologe v preteklosti zanimali predvsem znaki njenega izražanja v življenju določene skupine izseljencev. Mednje so uvrščali načine bivanja, oblačenja, vrednotenja, društvovanja in še druge kulturne sestavine iz vsakdanjega življenja, ki so jih, poleg jezika, imeli za eno temeljnih etničnih značilnosti. V zadnjem času pa postajajo v tovrstnem raziskovanju čedalje pomembnejši neoprijemljivi elementi

etnične identitete (nematerialni, psihološki mehanizmi, simbolna občutja mentalitete itd.). Le-ti so se za ključnega pomena pri manifestaciji etnične identitete v tujem okolju izkazali tudi pri raziskovanju avstralskih Slovencev.

Oblikovanje identitete je torej dinamičen proces, ki poteka v okviru družbenega procesa, kar poudarjajo tudi avstralski sociologi (npr. Tim Rowse, Albert Moran). Da jo lahko pravilno razumemo, jo je potrebno vedno umestiti v tisto družbeno realnost, v kateri se nahaja.

Iz tega dejstva (če ne že kar zakonitosti) izhaja tudi vzrok za natančnejšo analizo tistega družbenega dogajanja v Avstraliji, ki se je odvijalo v času, ko je prišlo največ slovenskih izseljencev tjakaj. Predstavljam jo v naslednjem razdelku *Družbena realnost Avstralije in Slovenci v njej*.

Časovno gledano je to obdobje po koncu druge svetovne vojne, v katerem je uradna avstralska imigracijska politika bolj kot kdajkoli prej temeljito vplivala na način življenja etnično čedalje bolj raznoterih priseljencev. Njihovo število je še zlasti po koncu vojne izredno hitro in skokovito naraščalo, s čimer se je povečeval tudi njihov vpliv v politiki, gospodarstvu, kulturi in v vsakdanjem življenju. S tem se je vzorec »britanskega«, kar je hkrati pomenilo tudi »avstralsko«, postopoma začel spreminjati v vzorec, ko »britansko« ni bilo več nujno tudi »avstralsko«, temveč je le-to postalo mešanica različnih vzorcev življenja pripadnikov čez sto različnih etnij: na ta način je avstralska družba od asimilacijske, preko integracijske politike prišla do multikulturalizma. Vsa tri obdobja povojne imigracijske politike so v knjigi nazorno razložena in osvetljena s poglobljenimi idejami političnih vodij, ki so v preteklih desetletjih zaznamovali odnos »starih« (belci z anglosaksonskim poreklom, rojeni v Avstraliji) do »novih« (priseljenih) Avstralcov.

Mednje sodijo tudi avstralski Slovenci, ki so se v veliki večini priselili na peti kontinent v prvih dveh in pol desetletjih po koncu vojne – v obdobju asimilacijskega pristopa avstralske vlade do novih priseljencev. Kako so doživljali ta čas »popolnega stapljanja z avstralsko kulturo« (1947–1966), temelječega na predvojnih rasističnih in velikobritanskih težnjah po ohranitvi etnično homogene »avstralske rase«, nam pripovedujejo v svojih življenjskih zgodbah, ki se prepletajo z družbenimi dogajanja v povojni avstralski zgodovini. Podobno se njihove interpretacije »objektivne zgodovinske resnice« nadaljujejo tudi pri opisovanju kratkega prehodnega, t.i. integracijskega obdobja (1966–1972), v katerem se je, zaradi pritiska Neanglosaksoncev, postopno že začela spreminjati britanska identiteta avstralske populacije. To je bil tudi čas, ko je, sicer neuradno, že bilo dovoljeno javno izrekanje svoje etnične pripadnosti. Legalizacijo slednjega pa je končno prinesel multikulturalizem (od leta 1972 dalje), s katerim je bila uradno priznana etnična heterogenost pripadnikov avstralske družbe. Knjiga nam v tem delu

ponuja direktno primerjavo med potekom zgodovine, zapisane v strokovni in znanstveni literaturi ter podoživljanje le-te s strani nekaterih njenih udeležencev, med drugim in v veliki večini tudi avstralskih Slovencev. Tako so neposredno vidna razhajanja med »teorijo« in »prakso«, kar še zlasti velja za zadnje omenjeno in še danes trajajoče obdobje multikulturalizma: kljub uzakonjeni enakosti med »starimi« in »novimi« Avstralci se namreč med skrajno politično desnico ponovno pojavljajo ideje asimilacije in »ohranjanja Velike Britanije na drugi strani oceana.«

Življenje avstralskih Slovencev to ne prizadeva več: njihovo kontinuirano priseljevanje se je ustavilo že sredi sedemdesetih let. Današnji tamkaj živeči rojaki prvih generacij so že dosegli (verjetno) dokončno stopnjo samostojnosti in vključenosti v avstralski način življenja. Zato se v njihovem vsakdanu bolj kot problem stapljanja s tujo kulturo pojavlja problem razdvojenosti v svoji pripadnosti k dvema različnima svetovoma: tistemu, v katerem so se rodili in tistemu, v katerem so si ustvarili svoj dom – ne pa tudi domovine.

Ravno prikaz postopnega oblikovanja njihove *razdvojene identitete* je vsebina zadnjega razdelka prvega poglavja. Proces, ki v bistvu še vedno traja, je prikazan na osnovi relacije mi – drugi, ki se je v primeru avstralskih Slovencev odvijal v okviru družinske skupnosti, sosedstva, širše okolice (v odnosu do drugih etnij in avstralske družbe kot take), pa tudi v odnosu do svoje etnične skupnosti in do domovine. Pri tem navajanju posameznih primerov in situacij, ki nam ves čas dokazujejo in potrjujejo razdvojenost v identiteti, sem tudi tokrat izhajala iz pripovedovanj posameznikov in iz njihovih spontanih navajanj tistih ključnih problemov v vsakdanjem življenju, v katerih se po lastnih občutjih počutijo enkrat bolj Slovence (oz. tujce v avstralski družbi), drugič zopet bolj Avstralce (oz. tujce v svoji ožji ali širši etnični skupnosti ali celo domovini). Pokazalo se je, da ima večina informatorjev zadovoljiv življenjski standard in hkrati osvojeno znanje vsaj pogovorne angleščine, kar so smatrali za pogoj njihovega uspešnega vključevanja v avstralsko družbo. To pa še ni pomenilo, da se tudi sami prištevajo med Avstralce. Že potreba po javnem izkazovanju etničnega porekla v preteklosti (npr. sodelovanje na etničnih festivalih in podobnih prireditvah) ter ohranjanje tradicije svojega izvornega okolja v okviru družine in svoje skupnosti (npr. v prehranjevanju, ohranjanju običajev in praznovanj, petju pesmi itd.) jih je venomer postavljalo v vlogo priseljence in ne domačina v priseljski družbi. V tem obdobju, obdobju iskanja nove družbene vloge v tujem okolju, so bili vidni simboli etnične identitete primarnega pomena, saj so delovali po načelu prepoznavnosti in ločevanja od drugih etnij in »starih« Avstralcev. Po ustalitvi in stabiliziranju svoje nove vloge – vloge izseljenca/priseljenca, so na mesto vidnih simbolov izražanja svoje pripadnosti stopila notranja občutja in dožemanja te iste pripadnosti.

Skupina obravnavanih avstralskih Slovencev jih v knjigi največkrat izraža z nostalgijo po rodnem kraju, sorodstvu v domovini, domotožjem po vsem, kar so zapustili doma in kar v Avstraliji pogrešajo. Odnos do domovine in svojih ljudi se je torej izoblikoval na emocionalnem nivoju, medtem ko je odnos do avstralske skupnosti osnovan na materialnih dobrinah, ki jim jih ta družba omogoča in poleg tega predvsem na dejstvu, da so njihovi potomci (večinoma rojeni v Avstraliji) najprej Avstralci, šele nato Slovenci. To je tudi pglavlni vzrok, da velika večina prvih generacij Slovencev v Avstraliji ne misli na stalen povratek v Slovenijo. Zaradi tega je njihova razdvojenost v izražanju etnične identitete postala povsem običajen del njihovega vsakdanjega, predvsem čustvenega, življenja.

ZAKAJ DVOJNA IDENTITETA

V drugem poglavju gre predvsem za usklajevanja praktičnih spoznanj o resničnem in dejanskem obstoju razdvojene etnične identitete med obravnavanimi izseljenci s teoretičnimi predpostavkami tega pojava. V ta namen sem poskusila analizirati njihovo stanje etnične identitete v času nastajanja življenjskih zgodb ter ga primerjati s tistimi splošnoveljavnimi kriteriji, ki (po Južničū) določajo etnijo in etnično identiteto. To so štiri vrste pripadnosti:

- pripadnost teritoriju: v primeru avstralskih Slovencev gre za čustveno pripadnost prostoru »domačnosti in varnosti«, ki ga pojmujejo v geografskem smislu – pomeni jim namreč prostor, v katerem so se rodili (v strokovni literaturi je tovrstna pripadnost opredeljena s pojmom simbolična teritorialnost). Zaradi stalnega fizičnega bivanja v vselitveni družbi, pa gre v njihovem primeru še za, po moji presoji, »dejansko teritorialnost«, torej pripadnost prostoru, v katerem bivajo;
- pripadnost skupnosti: spet gre za tisto, v kateri se je imigrant rodil (tj. skupnost porekla), in tisto, v katero se je za stalno priselil in ki ni enaka skupnosti porekla (lahko jo imenujemo »vselitvena« skupnost). Ker se izseljenec vanjo postopno vključuje, se s tem postopno oblikuje tudi njegova nova – tokrat dvojna – pripadnost: stari, izvorni, in novi, »vselitveni« skupnosti; v okviru te pripadnosti se oblikujeta tudi nadaljni dve, to sta:
- pripadnost kulturi (avstralskoslovenski) in
- pripadnost jeziku (angleškoslovenskemu). Oba kriterija etnične identitete se v izseljenstvu razcepita.

Zavedajoč se, da je za posameznika »Skorajda nemogoče..., da bi bil ,etnično razdeljen' in imel kako dvojno etnično identiteto« (po Južničū), pa je položaj izseljenca v tujem okolju tako specifičen, da se zaradi njega približuje, če

že ne poistoveti, z nakazanimi možnostmi dvojne identitete, ki jo glede na analizirane kriterije pripadnosti lahko imenujemo etnično. In ker se skozi doživljanja več posameznikov – slovenskih izseljencev – reflektira položaj njihove skupnosti v Avstraliji, lahko govorimo o dvojni etnični identiteti tudi na tem nivoju.

Identiteta torej ni nekaj, kar bi bilo človeku dano že ob njegovem rojstvu, temveč se, kot to poudarjajo socialni psihologi, oblikuje v njegovi interakciji z drugimi. Za izpolnitev tega pogoja je potrebno življenje v socialnem okolju, v katerem posameznik zavzame svojo vlogo in strategijo v odnosih do drugih. Ravno ta strategija pa mu omogoča manipuliranje v izražanju etnične identitete, še zlasti v multietnični družbi, kakršna je avstralska. Po Lianu je to edini možni način preživetja in sožitja pripadnikov različnih etničnih skupin, ki sestavljajo takšno družbo in ki združujejo v sebi znanje tako o izvorni kot o vselitveni družbi. Poistovetenje z izvornim prostorom, skupnostjo, kulturo, jezikom postane zanje ravno tako sprejemljivo, kot je sprejemljivo njihovo poistovetenje s prostorom, skupnostjo, kulturo, jezikom vselitvene družbe. Od tod torej retorično vprašanje avstralskega Slovenca: »*Ma, kako bi to povedu?*«, ki je hkrati odgovor na njegovo izbiro pri opredelitvi: Slovenec ali Avstralec. Določena družbena (socialna) situacija pa je v končni fazi tista, ki odločujoče vpliva na strategijo izseljenca pri izražanju njegove identitete. V primeru etničnih skupin v etnično heterogeni družbi, v kateri se med njimi postopoma brišejo etnične, kulturne, verske in druge meje, se v zadnjem času pojavlja celo termin »multi-etnična identiteta« (po Lianu), ki je v nasprotju z »našimi« posmisleki o možnem obstoju dvojne etnične identitete. Nenazadnje bi jo lahko uvrstili med »skrpane identitete« (patchwork identity), prav gotovo pa sodi tudi v sklop »premakljivih identitet«. Kot že rečeno, vidikov identitete izseljencev, tudi etnične, je »nešteto« in dvojna je le ena izmed njih. Ne pojavlja pa se zgolj pri avstralskih Slovencih, temveč je, po do sedaj pregledanih virih in literaturi, nekakšen splošen skupni imenovalc v življenju prvih generacij emigrantov kjerkoli po svetu. V primeru slovenskih se v praksi udejanja tako z vidnimi kot »neoprijemljivimi« znaki ali simboli razdvojenosti v etnični pripadnosti. V odnosu do domovine se ohranja z negovanjem mita ali stereotipa domovine v tujem vselitvenem okolju (v primeru avstralskih Slovencev gre za stereotip tradicionalne vaške kulture, saj jih je večina preživela svoje otroštvo in mladostno obdobje v ruralnih območjih Slovenije. Temu se pridružujejo še emocionalni občutki nostalgije in domotožja). Stereotip domovine se z vzgojo prenaša tudi od staršev na potomstvo. Njihovi otroci, večinoma rojeni v tujini, pa postanejo hkrati nekakšen most med prvimi generacijami izseljencev in vselitveno družbo, preko njih postane tujina za starše lažje sprejemljiva in v končni fazi tudi prostor stalnega bivanja.

Prve generacije Slovencev na tujem se torej v ohranjanju stereotipa domo-

vine, ki je pogojeno z njihovim izvornim okoljem, med seboj ne razlikujejo. Pri večini se izraža v tistem delu njihove etnične identitete, ki se je oblikovala v odnosu izseljenec – domovina.

Tisto, po čemer se razlikujejo med seboj, se izraža predvsem v tistem delu njihove etnične identitete, v katerem so v odnosu mi – drugi zavzeli vloge priseljencev v vselitvenih družbah. Zaradi nje govorimo o ameriških, avstralskih, kanadskih ipd. Slovincih.

Menim, da le z združevanjem obeh polov etnične identitete prvih izseljencev lahko kolikor toliko celovito osvetlimo njihov način življenja, razdvojen med dva svetova, ki ima posledice tudi v izražanju etnične pripadnosti njihovih potomcev. Le-ti ostajajo v primeru avstralskih Slovencev še dokaj neraziskano področje.

ŠTIRI ZGODBE ZA KONEC

Zadnje poglavje sestavljajo življenjske izpovedi štirih Slovencev in ene Slovenke iz Sydneyja. Tako kot ostale avtobiografije so nastale v času mojega terenskega dela med izseljenci v osemdesetih letih, torej v času, ko je v bivši Jugoslaviji pojem emigracija še imel političen predznak. V takšnem kontekstu je potrebno razumeti tudi same pripovedovalce in vsebino njihovih pripovedi. Svojo domovino so v treh primerih zapustili konec štiridesetih let zaradi politično-ekonomskega vzroka, pri ostalih dveh pa je šlo za avanturizem konec šestdesetih in v začetku sedemdesetih let. Ob odhodu so to bili delavci v težki ali lahki industriji, medtem ko sta v času intervjujev dva bila že upokojenca, eden se je ukvarjal s kmetijstvom, ostala dva pa sta ohranila svoj poklic iz domovine, tj. delavka in mehanik.

Njihove izpovedi (»Oči ne vidijo, srce ne boli«, »Nič nismo v rokavicalh dobli, vse v kopitih«, »Nimam druge izbire, kukr d sm tukej«, »U Avstraliji je tko, da ti nimaš meje«), zapisane v pogovornem – slovenskoavstralskem – jeziku so sicer avtorske in enkratne neponovljive interpretacije preteklega družbenega dogajanja, ki jih je pahnilo v tuj svet, v katerem so nenazadnje ostali. Hkrati pa so se podobne življenjske usode zgodile množicam slovenskih priseljencev na petem kontinentu (in tudi drugod po svetu). Zato nas tovrstni viri še toliko bolj obvezujejo k znanstveni analizi in k upoštevanju kot povsem enakovrednega vira v raziskovanju (v našem primeru) migracijskih procesov, ki so vse do nedavnega bili pri nas osvetljeni predvsem s t.i. »objektivnimi – pisanimi« viri, obogatenimi s statističnimi podatki, v katerih se je sleherna individualnost izseljencev izgubila. Pred izdajo knjige *Med srečo in svobodo* (1992) so se v slovenski etnologiji izseljenstva že pojavljali prvi poskusi objavljanja tovrstnega gradiva. Po izdaji omenjene

knjige, v kateri je v neokrnjeni obliki in pogovornem jeziku objavljeno kar trinajst avtobiografij avstralskih Slovencev, pa so na ta način začeli usode izseljencev predstavljati v svojih publikacijah še nekateri slovenski raziskovalci izseljenstva iz drugih znanstvenih disciplin.

Knjigo torej zaključujejo sami izseljenci. Zaradi njih je tudi nastala.

SUMMARY

Ethnological research on Slovenes in Australia started in 1979 when the Ethnology Department of the Faculty of Arts at the Ljubljana University participated in an interdisciplinary research project titled *Slovensko izseljenstvo in kultura* (Slovene Emigration and Culture) initiated by the faculty's Scientific Institute. At undergraduate level of the study of ethnology my two contributions to this project were my seminary paper entitled *Slovenski povratniki iz Avstralije* (*Slovene Emigrants Who Had Returned from Australia*, Ljubljana, Beograd 1980/81) and my B.A. project on the material, social and spiritual culture of Australian Slovenes presented in the form of an exhibition at the Slovene Ethnographic Museum in Ljubljana, and the catalog *Ljudje z dvema domovinama* (*People with Two Homelands*, Ljubljana 1985). In 1987 I started working as an ethnologist at the Institute for Slovene Emigration Studies of the Centre of Scientific Studies of the Slovenian Academy of Sciences and Arts (ZRC SAZU) in Ljubljana where I continued my research on Australian Slovenes. This topic was also incorporated into the institute's basic research project on Slovene emigration. Due to an abundance of collected material my 1991 M.A thesis *Način življenja Slovencev v Avstraliji* (*The Way of Life of Slovenes in Australia*) centered mainly on the process of emigration of Slovenes from the time they had left Slovenia until they had settled on the fifth continent between the end of the 19th century and 1980. A revised edition of this text, supplemented by several autobiographic life stories of Slovene emigrants, was published a year later under the title *Med srečo in svobodo: Avstralski Slovenci o sebi* (*Between Happiness and Freedom: Australian Slovenes about Themselves*, Ljubljana 1992, published by the author).

The result of this research was in my Ph.D. thesis *Posledice »dvojne identitete« v vsakdanjem življenju avstralskih Slovencev* (*Consequences of a »Double Identity« in Everyday Lives of Australian Slovenes*), subtitled *Analiza avtobiografij izseljencev v kontekstu etnološkega raziskovanja slovenskega izseljenstva* (*Analysis of Emigrant Autobiographies Within the Context of Ethnological Research on Slovene Emigration*,

Ljubljana 1994). The thesis consists of two parts, the first of which is a survey and an analysis of published ethnological texts on Slovene emigration between 1926 and 1993, and simultaneously an introduction into the autobiographic method connected with this topic; the second, based on their autobiographies and placed within the historical context in Australia and in former Yugoslavia between 1945 and 1980's, deals with the way Australian Slovenes express, preserve and transform their Slovene ethnic identity amidst Australian society. This division of contents is repeated in both publications of the extensive thesis with supplements (408 pages). The first, published at the beginning of 1999 as the 29th volume of the Knjižnica Glasnika Slovenskega etnološkega društva series (The Bulletin of the Slovene Ethnological Society Library), is titled *Etnologija in izseljenstvo (Ethnology and Emigration)*. It was written mainly for ethnologists and those who professionally deal with this topic. The second part of the thesis, published in this book, has been written for a wider audience both at home and abroad. Since I was no longer interested in the process of emigration from Slovenia to the Australian continent, but merely in the events in everyday lives of Australian Slovenes in the course of their several decades of living there, the contents is a logical continuation of the publication *Between Happiness and Freedom*. These two publications, both with summaries in the English language, therefore attempt to highlight the life of Australian Slovenes through their previously unpublished autobiographies.

This publication, like others before it, has largely been based on field work research, application of the autobiographic method between the first generations of Slovene immigrants in the Australian cities Sydney, Melbourne, Canberra, and Wollongong (in 1981/82, 1984/85, and 1990) as well as domestic and foreign professional ethnological, historic, sociological, anthropological, demographic, geographic, and economic literature pertaining to migration studies. I have also used archival data from Australian/Slovene associations, religious centers and private documents of immigrants. The material thus collected has been analyzed from the aspect of the way the ethnic identity of a given group of informants is manifested in a foreign environment, which in the course of numerous interviews with immigrants has turned out to be the key problem of their way of life.

Let us summarize the three extensive chapters which comprise this publication: *Posledice dvojne identitete v vsakdanjem življenju avstralskih Slovencev (Consequences of a Double Identity in the Everyday Life of Australian Slovenes)*, *Zakaj dvojna identiteta (Why a Double Identity?)* and *Štiri zgodbe za konec (Four Stories for the End)*.

CONSEQUENCES OF A DOUBLE IDENTITY IN THE EVERYDAY LIFE OF AUSTRALIAN SLOVENES

The first section, titled *Identiteta – kaj je to?* (What is Identity?) at least partly attempts to define the notion of identity, striving to fill in the gap in ethnological research of Slovene emigration. My definition of this notion has been summarized after researchers from different fields, for instance Stane Južnič, a social anthropologist. Južnič differentiates between two kinds of identities, between personal and group identity (which I shall not explain at this point); Péter Niedermüller, an analyst of autobiographies, stresses the formation of identity in an individual's relation towards him- or herself and towards others. Both authors agree that an individual's identity is formed by others. Through his or her personal identity an individual takes part in a group (social) identity which is as unstable and diverse as the identity of an individual is multilayered and stratified. This group identity often corresponds, at least partly, to other kinds of group identities. One of them is »movable identity« brought about by the general mobility of our modern, developed society. Among other things, the changing status of an individual in the process of social changes and in the process of one's physical mobility such as emigration/immigration, for instance, is incorporated into this process. A characteristic feature of immigrant identity is the fact that in a new environment it assumes »innumerable aspects«, namely as many as there are differences (i.e. racial, ethnic, cultural, etc.) between immigrants and the native population. These »aspects« form an integral part of group identity as well. According to social psychologists such as Mirjana Nastran Ule, for instance, the process of socialization, especially social interaction between an individual and others in a given social environment, is of utmost importance for the formation of identity. Social psychologists therefore divide identity into personal identity, social identity, and the identity of the self. These, and especially the latter, frequently fall into a crisis since the stable, firm self often succumbs in modern post-industrial societies in which the traditional role of individuals transform and change. The identity of an individual gradually becomes dispersed; social psychologists have named such identity the »patchwork identity.«

Let us also briefly mention the ethnological aspect of defining identity which is often equal to ethnic identity; the latter is namely the most common subject of ethnological research. According to available literature ethnic identity is defined as a specific location, time, nation and, last but not least, individual. It originates through inter-connections and inter-dependence between different elements of cultural, social and psychological spheres without which it cannot be analyzed as a whole. As a rule it is in the center of ethnological research of

Slovene migrations. In the past ethnologists were mainly interested in its manifestations in the life of a given immigrant group. These cultural elements were manifested in the way immigrants lived, dressed, evaluated things, organized their societies, etc., and constituted, aside from the language, the principal ethnic characteristics of immigrants. Ethnological research has lately shifted towards ungraspable elements of ethnic identity (immaterial, psychological mechanisms, symbolic feelings of one's mentality, etc), all of which have turned out to be of key importance in the manifestation of ethnic identity in a foreign environment such as is the case of Australian Slovenes as well.

Formation of identity is therefore a dynamic process taking place within a given society, which has also been stressed by Australian sociologists such as Tim Rowse or Albert Moran. In order to understand it correctly it always has to be placed within the existing social reality. This (functioning almost as a principle) is the reason for my detailed analysis of the social situation in Australia which had taken place at the time when the majority of Slovene emigrants came to this continent. This is the theme of the following chapter of this book entitled *Družbena realnost Avstralije in Slovenci v njej* (Australian Social Reality and Slovenes Within It).

This was the period after the end of the Second World War during which the official Australian immigration policy more than ever thoroughly influenced the way of life of ethnically more and more diversified immigrants. With their rapidly growing numbers especially after the war they soon became an influential factor in Australian politics, economy, culture and everyday life. The previous pattern of »the British«, a synonym for the »Australian« at the time, gradually started to change. »British« no longer necessarily equalled »Australian« and the latter became a mixture of different life styles of over one hundred ethnic groups; the policy of assimilation and then integration thus shifted towards multiculturalism which transformed the Australian society into what it is today. The three periods of the post-war immigration policy are dealt with in this publication, highlighted by the principal ideas of political leaders who in the course of the past decades marked the relation of the so-called »old« Australians (Anglo-Saxon whites, born in Australia) toward the »new« (immigrant) Australians.

Among the latter are also Australian Slovenes. Most of them came to the fifth continent during the first two and a half decades after the Second World War, thus in the period of the policy of assimilation of new immigrants advocated by the Australian government. How they experienced the period of the »complete melting with the Australian culture« (between 1947 and 1966), the roots of which went back to the prewar racist and British aspirations to preserve an ethnically homogenous »Australian race,« is illustrated in their life stories which reveal

social processes in the history of postwar Australia. Likewise, their interpretations of the »objective historical truths« continue with descriptions of the brief transitional period, the so-called period of integration (1966–1972), during which due to pressures of non-Anglo-Saxons the British identity of the Australian population gradually started to change. This was the period in which, although unofficially, one was already allowed to manifest one's ethnic adherence. This was finally legalized by the politics of multiculturalism (since 1972) which also officially recognized the ethnic diversity of the Australian society. This part of the book offers a direct comparison between the course of history written in professional and scientific literature and between re-experiencing these events by some of its participants, among others also Australian Slovenes. Clearly evident are thus the discrepancies between »theory« and »practice«, which is especially true of the current period of multiculturalism: despite the legalization of equality between the »old« and the »new« Australians the extreme political right again starts to voice ideas of assimilation and the »preservation of Great Britain on the other side of the ocean.«

Since the continuous immigration of Slovenes to Australia ceased in the 1970's the lives of Australian Slovenes are no longer affected by these ideas. The first generations have (probably) already attained the final stage of independence and of incorporation into the Australian way of life. More than the problem of melting with the foreign culture their everyday life style reflects the split between their adherence to two different worlds: the one to which they were born and the one in which they created their home – but not their homeland.

The final part of the first chapter of this book is dedicated to this process of the formation of the double identity of Australian Slovenes. The on-going process is illustrated by the us-others relation which in the case of Australian Slovenes took place within the family, neighborhood, broader environment (in relation to other ethnic groups and the Australian society per se), but is also illustrated by the relationship towards one's ethnic group and the original homeland. When referring to individual cases and situations which continually prove and reaffirm the identity split I have, as before, proceeded from individual narratives and from the narrators' spontaneous listing of key problems and moments in their everyday lives in which they perceive themselves as more Slovene (that is foreign within the Australian society) or, on the other hand, as predominantly Australian (that is foreign within their ethnic group or even their original homeland). It has turned out that most of my informants have reached a satisfactory standard of living and, at the same time, possess at least the knowledge of colloquial English, both of which they perceived as a necessary condition for their successful incorporation into the Australian society. This, however, does not denote that they perceive themselves as Australians as

well. Their very need to publicly manifest their ethnic origins in the past (participation in ethnic festivals and similar events, for instance) and the preservation of the traditions of their original homeland within their families and the community (reflected by their cuisine, songs, the preservation of customs and Slovene festivities, and the like) has always placed them in the role of an immigrant, not a native, within the immigrant society. In that period of searching for a new social role in a foreign environment these clearly visible symbols of ethnic identity had been of primary importance; they enabled recognition by others and also differentiated Slovenes from other ethnic groups and from »old« Australians. After they had settled down and their new role – that of an emigrant/immigrant – became stable, these visible symbols with which Slovene immigrants manifested their adherence to Slovenia were replaced by feelings and by the way they perceive this adherence. Australian Slovenes analyzed in this publication most often express these feelings by voicing their nostalgia for the place of their birth, for relatives in Slovenia, by yearning for everything they had left behind and for everything that they miss in Australia. The relation towards their homeland and their relatives is thus formed on an emotional level while the relation towards the Australian society is based on material goods which this society makes possible, and especially on the fact that their children, most of which were born in Australia, are first Australians and only secondly Slovenes. This is also the main reason why the majority of first-generations Slovenes in Australia does not think of returning to Slovenia permanently. Because of this their split in manifesting their ethnic identity has become a customary part of their everyday – mostly emotional – life.

WHY A DOUBLE IDENTITY?

The second chapter is dedicated to the adjustment of practical research results concerning the real and actual existence of double ethnic identity among the immigrants which have been dealt with in the course of my research work with theoretical suppositions of this phenomenon. In order to achieve this I have tried to analyze their ethnic identity during the period in which their life stories originated, comparing it with the current criteria which (according to Južnič) define ethnos and ethnic identity. There are four kinds of adherence:

- adherence to the territory. In the case of Australian Slovenes this is an emotional adherence to the territory of »domesticity and security«, which they define geographically - it namely denotes the place where they were born (professional literature defines this adherence with the notion of symbolic territoriality). Because they permanently live in an immigrant society, however,

in my opinion theirs is also the case of »actual territoriality«, consequently belonging to the area in which they live;

- adherence to the community. Again I refer to the community to which immigrants were born (the community of origin), as well as the one to which they moved permanently, and which is different from the community of origin (it can also be termed the »immigrant« community). Since immigrants are incorporated into it only gradually, we can also speak about a simultaneous process in which the formation of their new – this time double – adherence is being formed as well: adherence to the old, original community, and to the new, »immigrant« one. Two other kinds of adherence form within this adherence to the community:
 - adherence to the culture (Austalian-Slovene), and
 - adherence to the language (English-Slovene). Both criteria of ethnic identity become split in immigration.

Bearing in mind that for an individual it is »Almost impossible ... to be 'ethnically split' or to have a double ethnic identity« (according to Južnič), the situation of an immigrant in a foreign environment is so specific that it is getting nearer to, if not entirely identical with, the indicated possibilities of a double identity. In accordance with the criteria analyzed above this identity can be termed ethnic identity. And since the condition of their community in Australia is reflected through the experiences of several individuals – Slovene immigrants – it is possible to speak about a double ethnic identity on this level as well.

Identity therefore had not been given to a person at the time of birth, but evolves, as has been stressed by social psychologists, through interactions with others. In order to fulfill this condition it is necessary to live in a social environment in which an individual assumes his or her role and strategy in relation to others. It is this very strategy that enables a manipulation in expressing one's ethnic identity, especially in a multi-ethnic society such as an Australian one. According to Australian sociologist K. F. Lian this is the only possible means of survival and of cohabitation of members of different ethnic groups which form such a society. These groups combine the knowledge about their emigrant as well as immigrant societies. Their identification with the original country, community, culture, and language becomes just as acceptable for them as their identification with the country, community, culture, and the language of their immigrant society. This is aptly illustrated by the rhetorical question of an Australian Slovene after he was asked whether he was Slovene or Australian: »Well, how should I put it?« Eventually it is the specific social situation which decisively influences an immigrant's strategy of expressing his or her double ethnic identity. In the case of ethnic groups in an ethnically diverse society in which their ethnic, cultural,

religious and other differences are slowly diminishing, even the term »multi-ethnic identity« (after Lian) appeared of late; this term is in contrast with »our« reservations about the possible existence of double ethnic identity. Last but not least, it could be classified as one of the »patchwork identities«, and certainly it also belongs to the complex of »movable identities.« As has already been mentioned, there are »endless« aspects of immigrant identity, and of ethnic identity as well. A double identity is but one of them. According to the reviewed sources and literature, however, it does not appear solely among Australian Slovenes, but is a kind of common denominator in the lives of the first generations of immigrants anywhere in the world. In the case of Slovene immigrants it is manifested through visible as well as through »ungraspable« elements or symbols of discord in ethnic adherence. In relation to their homeland it is preserved by nursing the myth or the stereotype of homeland in a foreign country (in the case of Australian Slovenes this is the stereotype of traditional rural culture since most emigrants spent their childhood and early adult years in rural parts of Slovenia. This is further enhanced by the feelings of nostalgia and homesickness). This stereotype of homeland is transmitted from parents to children. These mostly foreign-born children at the same time create a bridge between the first generations of immigrants and the immigrant society; through them a foreign country becomes more acceptable for their parents and, eventually, also becomes the country in which they settle permanently.

The first generations of Slovenes abroad thus do not differ in the manner in which they preserve the homeland stereotype conditioned by their original environment. Among most of them it is manifested in the part of their ethnic identity which was formed through the relationship between the immigrant and the original homeland. What differentiates them from one another, however, is manifested mainly in the part of their ethnic identity in which they assumed the roles of immigrants in immigrant societies. Because of this we can speak about American, Australian, Canadian, etc. Slovenes. It is my opinion that only by combining both poles of ethnic identity of the first immigrants we can, at least up to a point, highlight their way of life which is split between two worlds and which results also in the way their children manifest their ethnic adherence. In the case of Australian Slovenes these next generations yet need to be researched and analyzed.

FOUR STORIES FOR THE END

The final chapter of this book consists of life stories of four men and a woman, all of whom are Slovenes living in Sydney. Like other autobiographies they

originated during my field work sojourn among Slovene immigrants in 1980's. Since this was the period in which the notion of emigration still carried a political connotation in ex-Yugoslavia it is imperative to understand the authors and their narrations in this context. Due to political and economic reasons three of the narrators had left their homeland at the end of 1940's; two followed their adventurous nature at the end of 1960's and the beginning of 1970's. While prior to their departure all of them worked as industrial workers in light or heavy industry at the time of my interviews two were already retired, one worked as a farmer, and the remaining two retained their original professions from Slovenia: one was a mechanic, the other a worker.

On the one hand these narrations («Eyes Do Not See, the Heart Does Not Hurt,« »We Got Nothin' Easy,« »I Had No Other Choice But to Stay Here,« »In Australia There's No Limit«), written down in colloquial Slovene/Australian language, are original and unique interpretations of past social events which had been the cause of their authors' departure to a foreign land in which they had remained. On the other hand, however, a similar fate was shared by a multitude of Slovene immigrants on the fifth continent and also elsewhere. Such sources therefore obligate researchers to scientifically analyze them and to consider them as an entirely equivalent source for the research of (in our case) migrational processes. Until very recently these processes had been analyzed with the help of the so-called »objective – written« sources enriched by statistical data in which any trace of the immigrants' individualities became completely lost. The first attempts at publishing such sources had already taken place even before the volume entitled *Between Happiness and Freedom*, which comprised as many as thirteen original autobiographies of Australian Slovenes written down in colloquial language, was published. After its publication, however, other Slovene researchers of migration from other disciplines started to portray in a similar manner the destinies of emigrants in their own publications.

The book concludes with the words of immigrants themselves; it is because of them that it came into existence in the first place.

Translated by Nives Sulič

ZALŽBA
ZRC

Gosposka 13, P.P. 306,
1001 Ljubljana
E-pošta: zalozba@zrc-sazu.si
<http://www.zrc-sazu.si/zalozba>

ki govore o avstralskih Slovencih, so objavljene v domačem (*Dve domovini/ Two Homelands, Traditiones, Glasnik Slovenskega etnološkega društva*) in tujem strokovnem tisku (*Slovene Studies, Regio*). Je avtorica dveh znanstvenih monografij: *Med srečo in svobodo: avstralski Slovenci o sebi* (Ljubljana, samozaložba, 1992) in *Etnologija in izseljenstvo: Slovenci po svetu kot predmet etnoloških raziskav v letih 1926 – 1993* (Knjižnica Glasnika SED, zv. 29, Ljubljana, SED, 1999). Njeno raziskovalno zanimanje je še vedno usmerjeno na peti kontinent, z metodološkega zornega kota pa na poglobljanje znanja o avtobiografski metodi. V zadnjem času jo čedalje bolj priteguje tudi odkrivanje Slovencev na Novi Zelandiji.

»Nahajam se na eni točki, ki nima ishodišča,
kukur en labirint, samo da bi se dvignu iznad
nega. Dvignit se iznad nega, to pomen, da
morš domov jet, morš otroke zapustit, morš
svojo hišo zapustit in use. Doma pa se ne morš
uživet, ker si že prestar.«

Paola Gruden

*(slovenska pesnica iz Sydneyja,
januar 1982)*

ISBN 961-6358-06-5

9 789616 358064